

**AGENCIJA ZA ELEKTRONSKE KOMUNIKACIJE I
POŠTANSKU DJELATNOST**

GODIŠNJI IZVJEŠTAJ ZA 2008. GODINU

Podgorica, 23. jun 2009. godine

SADRŽAJ

UVOD	3.
1. DINAMIKA OSTVARIVANJA KONKURENCIJE NA TRŽIŠTU ELEKTRONSKIH KOMUNIKACIJA I PRIMJENA PRINCIPA TARIFNE POLITIKE	4.
1.1. Razvoj konkurencije na tržištu elektronskih komunikacija sa posebnim osvrtom na analizu tarifne politike operatora	4.
2. STEPEN OSTVARIVANJA UNIVERZALNOG SERVISA	9.
3. DODIJELJENI OGRANIČENI RESURSI I OCJENA NJIHOVOG RACIONALNOG KORIŠĆENJA	12.
3.1. Dodijeljene radio-frekvencije i ocjena njihovog racionalnog korišćenja	12.
3.1.1. Izdavanje licenci	13.
3.1.2. Izdavanje dozvola za radio stanice	13.
3.1.3. Mikrotalasne i satelitske veze	13.
3.2. Dodijeljenja numeracija/adrese i ocjena njihovog racionalnog korišćenja	14.
4. STEPEN RAZVOJA SEKTORA ELEKTRONSKIH KOMUNIKACIJA U 2008. GODINI, SA PREGLEDOM OBIMA, VRSTE I KVALITETA USLUGA KOJE OPERATORI I PRUŽAOCI USLUGA NUDE KRAJNJIM KORISNICIMA	17.
4.1. Tržište fiksne telefonije	17.
4.2. Tržište mobilne telefonije	19.
4.3. Tržište Interneta i širokopojasnog pristupa	24.
4.4. Tržište VoIP servisa	31.
4.5. Tržište javnih telefonskih govornica	32.
4.6. Analiza finansijskog stanja i poslovanja telekomunikacionih operatora u Crnoj Gori za 2008. god ..	35.
5. PLANIRANI I IZVRŠENI RADNI ZADACI AGENCIJE U 2008. GODINI	42.
5.1. Upravni postupci	42.
5.2. Regulativa u oblasti telekomunikacija (elektronskih komunikacija) i aktivnosti na implementaciji Zakona o elektronskim komunikacijama	44.
5.3. Interkonekcija	45.
5.3.1. Cijene interkonekcionih servisa	46.
5.3.2. Projekat EBRD	50.
5.4. Monitoring radio-frekvencijskog spektra	50.
5.5. Inspekcijski nadzor u oblasti telekomunikacija	52.
5.6. Razvoj materijalno tehničkih resursa	53.
5.6.1. Aktivnosti na implementaciji sistema za monitoring radio-frekvencijskog spektra	53.
5.6.2. Aktivnosti za trajnom rješavanju poslovnog prostora Agencije	55.
5.7. Međunarodne aktivnosti	56.
6. REGULACIJA POŠTANSKE DJELATNOSTI	59.
6.1. Regulacija tržišta poštanskih usluga	59.
6.1.1. Pošta Crne Gore	59.
6.1.2. Ostali poštanski operatori	64.
6.2. Strategije razvoja poštanske djelatnosti u Crnoj Gori za period 2008-2018. godine	66.
6.3. Međunarodna saradnja	67.
7. FINANSIJSKI IZVJEŠTAJ ZA 2008. GODINU	69.
8. IZVJEŠTAJ O IZVRŠENOJ REVIZIJI GODIŠNJEG RAČUNA ZA 2008. GODINU	73.

UVOD

Liberalizacija tržišta telekomunikacija je nastavljena i u 2008. godini. U svim segmentima tržišta je već uveliko zaživjela konkurencija. Tako je na kraju 2008. godine bilo ukupno 174.013 fiksnih pretplatničkih linija, od čega je 97,82% iznosio udio T-Coma a 2,18% M:Tela. Broj korisnika mobilne telefonije kod sva tri operatora (Promonte, T-Mobile, M:Tel) je iznosio 1.150.459, što predstavlja povećanje od 9,9% u odnosu na kraj 2007. godine. Tendencija rasta broj korisnika je zabilježena i kada je u pitanju Internet. Broj korisnika Interneta je na kraju 2008. godine iznosio 132.651, što je povećanje od 22,4% u odnosu na 2007. godinu. Uzimajući u obzir broj širokopoljnih konekcija, kao i da veliki broj korisnika pristupa Internetu na poslu i obrazovnim ustanovama, procjenjuje se da u Crnoj Gori ima 238.722, što daje procjenjenu penetraciju od 38,5%, što je povećanje od 7% u odnosu na prethodnu godinu. Naročit razvoj je zabilježen u segmentu širokopoljnog pristupa tako da je u 2008. godini broj ADSL priključaka povećan za 92,25%, a broj korisnika WiMAX-a je povećan za oko 300% u odnosu na prethodnu godinu. Penetracija fiksnog bežičnog pristupa (korisnici ADSL-a, WiMAX-a, kablovskih modema i iznajmljenih linija) je iznosila 5,5% što je povećanje od 2,9% u odnosu na 2007. godinu. Kada se penetracija fiksnog bežičnog pristupa posmatra u odnosu na broj domaćinstava, onda se penetracija penje na 18,9%. Penetracija mobinog širokopoljnog pristupa je 1,4%. Korisnicima su ponuđeni brojni novi servisi a prisutan je i trend pada cijena u svim segmentima. Svi ovi pokazatelji su potvrda uspješno sprovedenih faza i procesa regulacije i liberalizacije tržišta telekomunikacija u Crnoj Gori u skladu sa Zakonom o telekomunikacijama donijetim 2000. godine.

Krajem avgusta 2008. godine stupio je na snagu novi zakon - Zakon o elektronskim komunikacijama, koji je zasnovan na novom regulatornom okviru Evropske unije iz 2002. godine. Nakon stupanja na snagu ovog Zakona, Agencija je naročitu pažnju usmjerila ka aktivnostima koje su propisanim vremenskim rokovima zahtjevale kvalitetno angažovanje svih resursa, kako ljudskih tako i tehničkih, naročito imajući u vidu novi sistem tj. izvore finansiranja Agencije i plaćanja naknada od strane operatora. U tom smislu izrađen je Finansijski plan Agencije za 2009. godinu kao i stručne osnove za pravilnike o metodologiji i načinu obračuna visine godišnje naknade za korišćenje ograničenih resursa (radio-frekvencije i numeracije i/ili adrese) koji su predstavljali osnov za implemntaciju novog sistema finansiranja Agencije koji je počeo da se primjenjuje od 01. januara 2009. godine.

Novim Zakon je propisao da su organi Agencije: Savjet Agencije i Izvršni direktor Agencije. Odlukom Vlade Crne Gore broj 03-12675/5 od 11. decembra 2008. godine, imenovan je Savjet Agencije. Za predsjednika Savjeta je imenovan dr Šaleta Đurović, a za članove Savjeta Aleksandar Mijač, Branko Kovijanić, Ana Radonjić i dr Milica Vukotić.

Na Sjednici Savjeta Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost od 21. 01. 2009. godine, za izvršnog direktora Agencije na period od 4 godine izabran je Zoran Sekulić.

Podgorica, 23. jun 2009. godine

Slijede komparativni pregledi cijena usluga T Com-a i alternativnih pružalaca usluge fiksne telefonije (PTT inženjering i VoIP Telekom) za pozive koji terminiraju u fiksnim, odnosno mobilnim mrežama.

Cijene poziva u trajanju od 1 minuta koji završavaju u fiksnim mrežama.

Cijene u Eurima sa PDV-om	T-com	PTT Inženjering	VOIP Telekom (Standard paket)
Poziv prema Srbiji	0.129	0.10	0.117
Poziv prema BiH	0.129	0.16	0.175
Poziv prema Hrvatskoj	0.129	0.08	0.105
Međunarodni poziv (Velika Britanija)	0.234	0.10	0.117
Međunarodni poziv (SAD)	0.468	0.16	0.14
Međunarodni poziv (Australija)	0.468	0.16	0.152

Cijene poziva u trajanju od 1 minuta koji završavaju u mobilnim mrežama.

Cijene u Eurima sa PDV-om	T-com	PTT Inženjering	VOIP Telekom (Standard paket)
Poziv prema Srbiji	0.222	0.20	0.292
Poziv prema BiH	0.316	0.30	0.351
Poziv prema Hrvatskoj	0.316	0.20	0.246
Međunarodni poziv (Velika Britanija)	0.468	0.24	0.292
Međunarodni poziv (SAD)	0.702	0.16	0.117
Međunarodni poziv (Australija)	0.702	0.20	0.210

U pogledu usluge lokalnih poziva nema efektivne konkurencije, usljed činjenice da je cijena T-Com-a utvrđena ispod nivoa stvarnih troškova i time limitirana kompetitivna mogućnost alternativnih pružalaca usluga.

U segmentu usluga poziva prema Srbiji, Hrvatskoj i BiH, cijene su neznatno niže kod alternativnih pružalaca u poređenju sa cijenama referentnih usluga koje primjenjuje T-Com.

Cijene međunarodnih poziva prema Velikoj Bitaniji, SAD-u i Australiji (primjeri iz uporednih pregleda) značajno variraju. Alternativni pružaoci usluga nude svoje usluge po značajno nižim cijenama u poređenju sa cijenama T-Com-a, i to oko 40-48 % niže za pozive prema fiksnoj, odnosno mobilnoj mreži u Velikoj Britaniji i oko 60-70% niže za pozive prema prema fiksnim, odnosno mobilnim mrežama u SAD-u i Australiji.

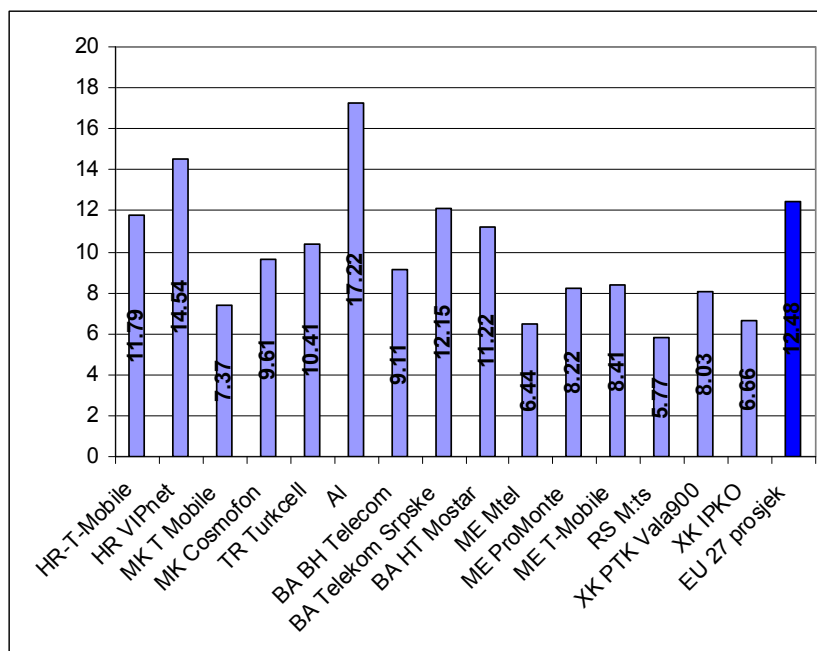
Uobičajeno pozivi iz fiksne mreža ka mobilnoj su mnogo skuplji od cijene usluge međumjesnog poziva. Ako se uporede cijene ovih poziva u trajanju od 3 minuta, zaključujemo da je taj racio 0,67€ : 0,18€ tj. 3.8 puta je skuplji poziv iz fiksne prema mobilnoj mreži u odnosu na cijenu međumjesnog poziva. Prosječan racio u zemljama Jugoistočne Evrope iznosi 4,1 .

Mobilna telefonija

Uvođenje trećeg mobilnog operatora je doprinijelo jačanju konkurencije u segmentu mobilne telefonije, što je rezultiralo daljim smanjenjem cijena usluga mobilne telefonije, koje su ispod prosječnog nivoa 27 zemalja članica Evropske unije. Svi mobilni operatori u Crnoj Gori su ponudili krajnjim korisnicima veliki broj paketa koji obuhvataju mnoge povoljnosti. Cijene su niže uz mogućnost besplatnih razgovora sa određenim brojem odabranih brojeva u okviru mreže. Takođe, korisnicima su ponuđeni određeni modeli mobilnih telefona koje su mogli kupiti po povoljnijim cijenama uz potpisivanje ugovora.

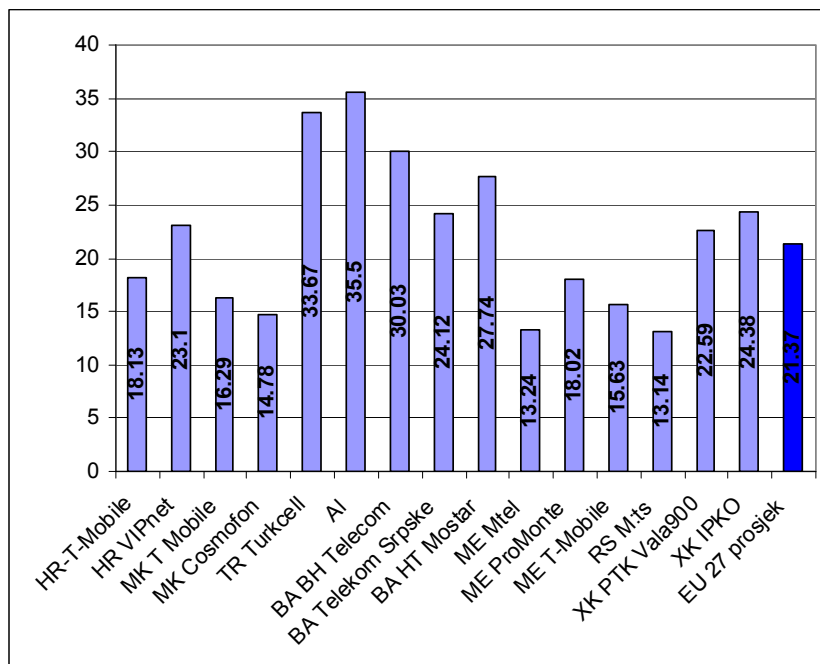
Komparacija tarifa mobilne telefonije je limitirana činjenicom da operatori nude različite tarifne pakete za uslugu, zavisno od njenog obima, rastojanja i vremena u kome se pruža, kao i sa stanovišta cijene priključka, cijene mjesečne pretplate, uz kombinovanje različitih iznosa uračunatih kredita ili besplatnih SMS poruka. Najpoznatija metoda (na međunarodnom nivou) za poređenje cijena usluga je harmonizovana OECD metodologija za izračunavanje cijena korpi usluga. Definisane su tri OECD korpe usluga mobilne telefonije, po jedna za svaku pretpostavljenu kategoriju korisnika (niskog nivoa, srednjeg nivoa i visokog nivoa) koje se razlikuju prema broju odlaznih poziva (distribuiranih prema destinacijama, vremenu u kom su ostvareni i prema dužini trajanja razgovora) i prema broju poslanih SMS poruka u toku mjeseca.

Tarifni paket	mesec	mesec	mesec	mesec
Uslužna pretplata	0 €	10 €	20 €	30 €
Minut uključeni u pretplatu*	50	110	220	360
SMS poruke uključene u pretplatu*	50	110	220	360
OPROZ uključeni u pretplatu**	0.040	0.080	0.160	0.240
Cijena minuta za poziv na svim mrežama***	0.13 €	0.09 €	0.08 €	0.08 €
Cijena minuta poziva u zemlji****	0.05 €	0.05 €	0.04 €	0.04 €
SMS na nacionalnim destinacijama	0.03 €	0.03 €	0.03 €	0.03 €
SMS poruka	0.03 €	0.03 €	0.03 €	0.03 €
OPROZ prenos poruka za 100 kB	0.04 €	0.04 €	0.04 €	0.04 €

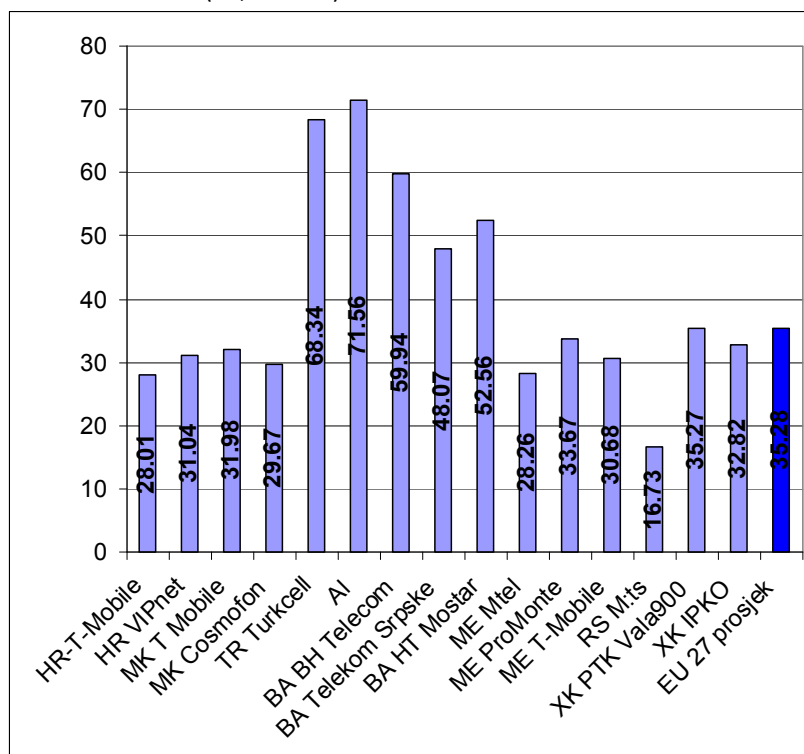
Vrijednosti korpe usluga mobilne telefonije za korisnike sa niskim nivoom potrošnje (low user basket)

Vrijednosti korpe usluga mobilne telefonije za korisnike sa niskim nivoom potrošnje (low user basket) u slučaju tri mobilna operatora iz Crne Gore su u okviru prosjeka regiona, dok u slučaju Mtel-a (6,44 Eura) na nivou polovine EU prosjeka.

**Vrijednost korpe usluga za korisnike srednjeg nivoa potrošnje
(medium user basket)**

Vrijednosti korpe usluga mobilne telefonije za korisnike sa srednjim nivoom potrošnje (medium user basket) u slučaju tri mobilna operatora iz Crne Gore su niže od prosječne vrijednosti regiona (22,04 Eura) i prosjeka u zemljama članicama EU (21,37 Eura)

**Vrijednost korpe usluga za korisnike višeg nivoa potrošnje
(high user basket)**

Vrijednosti korpe usluga mobilne telefonije za korisnike sa višim nivoom potrošnje (high user basket) u slučaju tri mobilna operatora iz Crne Gore su približne prosječnoj vrijednosti regiona (38,04 €) i prosjeku u zemljama članicama Evropske unije (35,28 €).

Tržište Internet usluga

Sa početkom rada M:Tel-a povećana je konkurencija u oblasti širokopojsnog pristupa i oblasti veleprodaje Interneta, što je uticalo i na pad cijena širokopojsnog pristupa Internetu i povećanje njegove dostupnosti. Usled toga, Crnogorski Telekom je restruktuirao svoju ADSL ponudu, prvi put od uspostavljanja ovog servisa, tako da su uvedeni novi paketi, povećana je brzina, cijene za pravna lica su drastično smanjene i prvi put su uvedeni paketi bez ograničenja u mjesečnom saobraćaju.

Internet Crne Gore je i dalje dominantan na tržištu Internet servisa putem dial up-a, dok je Crnogorski Telekom dominantan u oblasti širokopojsnog pristupa.

Mobilni operatori T-Mobile i Promonte su ponudili korisnicima bežični pristup Internetu gdje god zažele. Za online pristup T-Mobile nudi pakete od 0,5 GB; 2,5 GB i 5GB po cijenama od 15, 23 i 38 €. (Tarifni paket ne uključuje protok podataka ostvaren u roamingu, kao ni SMS iz roaminga).

ProMonte Internet paketi od 50 MB; 500 MB; 2560 MB i 5120 MB su dostupni po cijenama od 5, 15, 23 i 40 €. (Tarifni paket ne uključuje protok podataka ostvaren u roamingu).

M:Tel nudi Internet saobraćaj sa neograničenim mjesečnim protokom i besplatnom instalacionom taksom, uz mogućnost potpisivanja ugovora na 12 ili 24 mjeseca, za 512kbps/128kbps; 1024kbps/256kbps i 2048kbps/256kbps po cijenama od 19, 35 i 43 € za ugovor na 12 mjeseci, odnosno 15, 30 i 38 € za ugovor na 24 mjeseca.

Bilo gdje Prepaid 50

Dopuna računa	Uključena količina podataka
Vaučer 5	50 MB
Vaučer 10	250 MB
Vaučer 25	2 GB

- Plaća se samo prenos sadržaja po kilobajtovima, a ne vrijeme prenošenja tog sadržaja
- Cijene su sa uključenim PDV-om
- Prepaid BILD GDEJE paket se ne može koristiti u roamingu

BILO GDEJE INTERNET PAKET

Uz novi BILD GDEJE pakete BILD i Aparatni modemi M:Tel

ADSL paketi

ADSL paketi	Brzina	Protok	Cijena
Basic	1 Mbps	1 GB	13,00 €
FAST 1	1 Mbps	Fast	19,00 €
FAST 3	3 Mbps	Fast	24,00 €
FAST 8	8 Mbps	Fast	44,00 €

*Cijene su sa PDV

2. STEPEN OSTVARIVANJA UNIVERZALNOG SERVISA

Zakon o elektronskim komunikacijama definiše Univerzalni servis kao grupu telekomunikacionih usluga, propisanog kvaliteta, koja mora biti dostupna svim krajnjim korisnicima po pristupačnoj cijeni, bez obzira na njihov geografski položaj na teritoriji Crne Gore.

Saglasno Zakonu, da bi se Univerzalni servis učinio pristupačnim u pogledu cijene usluga koje obuhvata, potrebno je stvoriti tehničke mogućnosti koje će omogućiti korisnicima da nadziru i kontrolišu svoju potrošnju, a takođe i putem uvođenja posebnih tarifnih režima za kategorije korisnika sa niskim primanjima.

Takođe, Crna Gora, nezavisno od razvoja tržišta elektronskih komunikacionih usluga, garantuje korisnicima mogućnost korišćenja Univerzalnog servisa.

Zakonom o elektronskim komunikacijama se definiše opseg univerzalnog servisa, tako da on obuhvata sljedeće usluge:

- 1) ispunjavanje svakog razumnog zahtjeva korisnika za priključak na javnu telefonsku mrežu, na fiksnoj lokaciji, čime se omogućava korišćenje javno dostupnih telefonskih usluga;
- 2) omogućavanje korisniku uspostavljanja lokalnih, međumjesnih i međunarodnih poziva, prenos komunikacija putem telefaksa i prenos podataka brzinom pogodnom za funkcionalan pristup Internetu;
- 3) pružanje usluge Univerzalnog telefonskog imenika i Univerzalne službe za davanje informacija korisnicima, o pretplatnicima;
- 4) obezbjeđivanje usluge javnih telefonskih govornica, uz ispunjavanje razumne potrebe krajnjih korisnika u pogledu geografske pokrivenosti i pružanje mogućnosti besplatnih poziva u nevolji;
- 5) obezbjeđivanje određenih povoljnosti za krajnje korisnike - lica sa invaliditetom, koje im omogućavaju i odgovarajući pristup do javno dostupnih telefonskih usluga i njihovo korišćenje, uključujući pristup uslugama, telefonskim govornicama, imeniku i službi informacija.

Na osnovu ovako definisanog opsega, pružanje pojedinih usluga Univerzalnog servisa na teritoriji Crne Gore trenutno se vrši od strane Crnogorskog Telekoma i više manjih operatera. Ako se ima u vidu da u opseg Univerzalnog servisa spada i omogućavanje korisniku da uspostavlja lokalne, međumjesne i međunarodne pozive, komunikaciju telefaksom i pristup Internetu brzinom pogodnom za njegovo funkcionalno korišćenje, te da se ovo odnosi na usluge fiksne telefonije, može se konstatovati da je značajan dio usluga univerzalnog servisa u Crnoj Gori već obezbijeđen.

Osnovne karakteristike sadašnjeg stanja su:

- 1) Crnogorski Telekom u svojoj standardnoj ponudi, po cijeni 55,55 € (koja uključuje i instalacionu taksu) bez PDV-a, ima uslugu zasnivanja pretplatničkog odnosa. Ova usluga se pruža u slučaju da tehničke mogućnosti za priključenje na traženoj fiksnoj lokaciji postoje. Ovim je svim

korisnicima obezbijeđen priključak na javnu telefonsku mrežu, tj. korišćenje javno dostupnih telefonskih usluga, pod istim i nediskriminativnim uslovima;

- 2) Crnogorski Telekom, na jednom broju fiksnih lokacija pruža Univerzalni servis putem usluga pristupa svojoj mreži, odnosno putem ruralne telefonije. Priključenje na ruralnu telefoniju podrazumijeva plaćanje standardne cijene priključka na fiksnu telefoniju i ukupne cijene terminalnog aparata za ruralnu telefoniju. Na kraju 2008. godine bilo je 3.067 korisnika ruralne telefonije. Broj korisnika ruralne telefonije po opštinama dat je u sljedećoj tabeli:

R.Broj	Opština	Broj ruralnih telefona u 2008 god.
1.	Podgorica	852
2.	Bar	332
3.	Pljevlja	395
4.	Bijelo Polje	148
5.	Mojkovac	121
6.	Nikšić	281
7.	Rožaje	106
8.	Budva	103
9.	Danilovgrad	274
10.	Kolašin	202
11.	Cetinje	133
12.	Berane	23
13.	Kotor	4
14.	Plužine	1
15.	Herceg Novi	78
16.	Plav	0
17.	Tivat	0
18.	Ulcinj	0
19.	Andrijevica	14
20.	Žabljak	0
21.	Šavnik	0
	Ukupno ruralnih korisnika	3.067

- 3) Svakom korisniku koji ima zasnovan pretplatnički odnos omogućeno je da pod istim uslovima ostvaruje dolazne i odlazne lokalne, međumjesne i međunarodne pozive, prenos komunikacija putem telefaksa i prenos podataka putem Interneta (dial-up pristup putem post-paid i pre-paid usluge, tj. brojeva 19802 i 19803);
- 4) Crnogorski Telekom takođe pruža i uslugu Univerzalnog telefonskog imenika i Univerzalne službe za davanje informacija korisnicima, o pretplatnicima (preko broja 1181). Takođe, informacije iz univerzalnog telefonskog imenika su dostupne i putem Interneta, što korespondira sa savremenim trendovima u oblasti informacionog društva. Međutim, ipak treba istaći nepostojanje štampane verzije telefonskog imenika;
- 5) Pretplatnici fiksne mreže Crnogorskog Telekoma, pozivom na broj 080-080000, mogu izvršiti uvid u ostvarenu potrošnju, pri čemu se stanje ažurira jedanput dnevno. U pogledu kontrole potrošnje, odnosno ograničenja iste na željeni mjesečni iznos, može se zaključiti da iako postoje tehničke pretpostavke, ovo pravo korisnika još nije zaživjelo u skladu sa novim Zakonom.
- 6) Usluge fiksne telefonije, pa time, de fakto, i univerzalnog servisa, pruža i M:Tel putem WiMAX mreže u skladu sa posebnom licencom. Na kraju 2008. godine bilo je 3.799 pretplatnika fiksne telefonske usluge. Zbog cijena uključenja ovih telefona, ali i povoljnijih tarifnih stavova, postoji veliko interesovanje korisnika za ovom vrstom priključaka. Ograničavajući faktor u povećavanju

broja WiMAX korisnika, posebno u Podgorici i Nikšiću, je iscrpljenost kapaciteta u radio pristupnoj mreži. Proširenje kapaciteta radio pristupne mreže nije moguće zbog nedovoljnih radio-frekvencijskih resursa kojim operator raspolaže (instaliranjem novih WiMAX baznih stanica u gradskim jezgri Podgorice i Nikšića degradirao bi se kvalitet signala sa postojećih baznih stanica zbog istokanalne interferencije). Iz tih razloga M:Tel je iskazao interesovanje za odobravanjem dodatnih radio-frekvencijskih resursa u cilju povećanja kapaciteta radio pristupne mreže u Podgorici i Nikšiću.

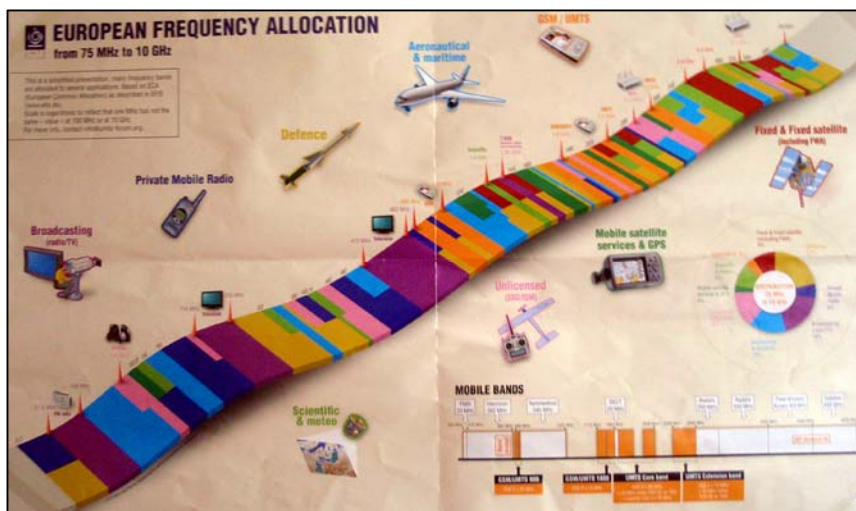
- 7) Usluge Interneta u Crnoj Gori pružaju Crnogorski Telekom (112.736 registrovanih korisnika, M:Tel (5.520 registrovanih korisnika), MontSky (2.271 registrovanih korisnika) i MNNews (1.059 registrovanih korisnika). Takođe, usluge Interneta nude i sva tri operatora mobilne telefonije koji ukupno imaju 8.405 registrovanih korisnika. Uzimajući u obzir broj širokopoljnih konekcija, kao i da veliki broj korisnika pristupa Internetu na poslu i obrazovnim ustanovama, procjenjuje se da u Crnoj Gori ima oko 238.722 korisnika Interneta.
- 8) Usluge javnih telefonskih govornica efikasno pruža samo Pošta Crne Gore, putem kabinskih posrednika u poštanskim jedinicama na čitavoj teritoriji Crne Gore (pri čemu se kroz otvaranje sezonskih jedinica poštanske mreže udovoljava povećanom zahtjevu za ovom vrstom usluga tokom trajanja turističke sezone). Treba istaći da sem Pošte Crne Gore nosioci licence za pružanje ove usluge su i Halo Card doo i Bristol doo, međutim, usljed smanjenja potražnje za ovom vrstom usluga, tj, prelaska korisnika sa korišćenja fiksne na korišćenje mobilne telefonije, ova privredna društva ne pružaju ove usluge;
- 9) Postoji mogućnost pružanja besplatnih poziva u nevolji, na jedinstveni evropski broj 112, odnosno lokalne brojeve 122 (policija), 123 (vatrogasna služba) i 124 (hitna pomoć).
- 10) Obezbjedivanje određenih povoljnosti za lica sa invaliditetom je samo dijelom primjenjivo, kroz standardnu ponudu Crnogorskog Telekoma, koja nudi određene povlastice za invalide 1. i 2. grupe sa 100% tjelesnim oštećenjem.

3. DODIJELJENI OGRANIČENI RESURSI I OCJENA NJIHOVOG RACIONALNOG KORIŠĆENJA

3.1. Dodijeljene radio-frekvencije i ocjena njihovog racionalnog korišćenja

Prema statistici dodijeljenih radio-frekvencija u 2008. godini kada je riječ o mikrotalasnim vezama, značajan broj dodjela je bio u opsezima 6GHz, 13GHz, 23GHz i 26GHz.

Kada je riječ o funkcionalnim sistemima tražili su se kanali iz VHF opsega (146 - 174 MHz) i UHF opsega (460 - 470 MHz), koji su Planom namjene radio-frekvencija u Crnoj Gori i namijenjeni za potrebe ovakvih sistema.

U toku 2008. godine na opsegu 6 GHz, realizovane su 58 radio-relejne veze. Opseg je Planom namjene predviđen za radio-relejne veze velikog kapaciteta i uglavnom se koristi za realizaciju okosnice mreže operatora i to na relacijama poput Lovćen – Bjelasica, koja predstavlja vezu sjeverne i južne regije Crne Gore. Na ovom opsegu moguće je uspješno povezivanje tačaka na jako velikim udaljenostima iz

razloga prirode prostiranja talasa na ovim radio-frekvencijama. Takođe, ovaj opseg su iskoristila dva operatora Promonte i M:Tel za realizaciju međunarodne veze Bjelasica – Tornik (Srbija) kako bi ostvarili direktnu vezu sa operatorima u Republici Srbiji. Za opseg 6 GHz vlada veliko interesovanje od strane operatora u Crnoj Gori tako da je Agencija uložila veliki napor kako bi udovoljila njihovim zahtjevima ali i zakonskoj odredbi o racionalnom korišćenju radio-frekvencijskog spektra.

Opsezi 13GHz, 23GHz i 26GHz se uglavnom koriste za povezivanje udaljenih tačaka na okosnicu mreže, tj. kada je riječ o manjim rastojanjima u odnosu na prethodni slučaj. U opsegu 13GHz realizovane su 52 mikrotalasne veze, najviše od strane T-Mobile-a. Planom namjene je predviđeno da ovaj opseg sadrži 8 dvosmjernih radio kanala za analogne i digitalne radio-relejne sisteme malih, srednjih i velikih kapaciteta sa kanalnim razmakom od 28 MHz i razmakom predaja-prijem od 266 MHz, prema Preporuci ITU-R F. 497. Podjelom prvog kanala dobijaju se 4 glavna i 4 umetnuta podkanala sa kanalnim razmakom od 7 MHz koji su namijenjeni radio-relejnim sistemima malih kapaciteta.

Planom namjene opsezi 23 i 26 GHz sadrže 20, odnosno 32 dvosmjernih radio kanala sa kanalnim razmakom od 28 MHz i razmakom predaja-prijem od 1008 MHz i namijenjen je za analogne i digitalne radio-relejne sisteme malih, srednjih i velikih kapaciteta. Podjelom prva četiri kanala dobija se 17 glavnih i 17 umetnutih, odnosno 16 glavnih i 16 umetnutih kanala sa kanalnim razmakom između podkanala od 7 MHz koji su namijenjeni radio-relejnim sistemima malih kapaciteta. Ovdje je bilo prostora da se prilikom dodjele radio-frekvencija svakom operatoru dodjeljuje radio-frekvencijski kanal iz podopsega kojeg je Agencija interno predvidjela za korišćenje od strane tog operatora. Na ovaj način je maksimizirano

racionalno korišćenje spektra uz minimiziranje pojave neželjene interferencije. Slično je odrađeno i za opseg 18 GHz, kojeg u Crnoj Gori intenzivno koriste M:Tel i J.P. Radio-difuzni centar.

Kada je riječ o VHF opsegu, prema statistici iz 2008. godine, 13 korisnika posebnih licenci, za potrebe realizacije funkcionalnih sistema koristi radio-frekvencije iz ovog opsega, dok 7 korisnika koristi radio-frekvencije iz UHF opsega. Ovdje se takođe vodi računa o racionalnom korišćenju radio-frekvencijskog spektra, na taj način što se dodijeljene radio-frekvencije ponavljaju na dovoljno udaljenim geografskim područjima kako bi se izbjegla pojava interferencije a istovremeno omogućio kvalitetan radio servis.

Iz svega navedenog zaključuje se da se prilikom dodjele radio-frekvencijskih kanala prije svega vodi računa o postizanju željenog kvaliteta veze, uz minimiziranje pojava smetnji, kao i racionalnom korišćenju spektra uz primjenu Plana namjene radio-frekvencija. Agencija teži da, razmatrajući zahtjeve telekomunikacionih subjekata, nađe ravnotežu između problema ograničenosti resursa sa jedne strane i velikoj potražnji za istima sa druge strane.

3.1.1. Izdavanje licenci

U toku 2008. godine izdato je ukupno dvadeset tri (23) posebne licence i to dvadeset (20) koje se odnose na korišćenje radio-frekvencija za realizaciju funkcionalnih sistema u cilju vršenja taksi djelatnosti i opštinskih službi zaštite i tri (3) licence koje se odnose na prenos govora preko Internet protokola (VoIP).

3.1.2. Izdavanje dozvola za radio stanice

Shodno Pravilniku o obrascima i naknadama za izdavanje dozvola za radio stanice Agencija je u 2008. godini izdala 2.637 dozvola i to:

- 30 dozvola Crnogorskom Telekomu za radio stanice u radio-relejnim vezama na period od 10 godina,
- 591 dozvolu preduzeću T-Mobile za bazne radio stanice i radio stanice u radio-relejnim vezama na period od 10 godina,
- 478 dozvola preduzeću ProMonte GSM d.o.o. za bazne radio stanicena i radio stanice u radio-relejnim vezama na period od 10 godina,
- 395 dozvola preduzeću M:Tel za bazne radio stanicena i radio stanice u radio-relejnim vezama na period od 10 godina,
- 988 dozvola za radiostanice u funkcionalnim sistemima radio-veza na period od 10 godina,
- 137 dozvola za radio stanice na plovilima na period od 5 godina,
- 18 dozvola za radio stanice na vazduhoplovima na period od 10 godina i
- 16 dozvola za radioamaterske stanice na period od 4 godine.

S obzirom na novi zakonski okvir i činjenicu da je Pravilnik o metodologiji i načinu obračuna visine godišnje naknade za korišćenje radio-frekvencija donijet početkom januara 2009. godine, Agencija je dozvole za radio stanice izdavala do kraja 2008. godine, a od 01. januara 2009. godine za korišćenje radio-frekvencija korisnicima su izdavana odgovarajuća rješenja o odobrenju korišćenja radio-frekvencija.

3.1.3. Mikrotalasne i satelitske veze

Tokom 2008. godine Agencija je izdala ukupno 818 dozvola za radio stanice koje rade u sastavu ukupno 297 radio-relejnih veza u mikrotalasnim opsezima. Broj radio-relejnih veza za koje su izdate dozvole za radio stanice tokom 2008. godine po opsezima i operatorima dat je u sljedećoj tabeli.

Opseg	Crnogorski Telekom	Promonte GSM	T-Mobile Crna Gora	MTEL	RDC	Ukupno radio-relejnih veza
5925-6425 MHz	---	24	---	---	---	24
6425-7125 MHz	2	---	---	1	31	34
7125-7425 MHz	2	---	4	---	---	6
7425-7725 MHz	1	---	---	---	7	8
10,700-11,700 GHz	---	4	---	---	---	4
12,750-13,250 GHz	1	4	33	14	---	52
14,500-15,350 GHz	---	27	---	---	---	27
17,700-19,700 GHz	1	---	---	13	---	14
21,200-23,600 GHz	1	33	27	15	---	76
24,500-26,500 GHz	7	---	34	11	---	52
Ukupno radio-relejnih veza	15	92	98	54	38	297

Tokom 2008. godine, Agencija je izdala dvije dozvole za VSAT zemaljske stanice u satelitskoj vezi i to Britanskom Informativnom Centru u Podgorici i Ambasadi Narodne Republike Kine u Podgorici.

3.2. Dodijeljena numeracija/adrese i ocjena njihovog racionalnog korišćenja

Agencija je tokom 2008. godine telekomunikacionim operatorima dodjeljivala numeraciju i adrese, shodno njihovim zahtjevima, a u skladu sa Zakonom o telekomunikacijama, Pravilnikom o numeraciji i adresiranju u telekomunikacijama ("Službeni list RCG", broj 65/05), Pravilnikom o izboru i predizboru operatora ("Službeni list RCG", broj 32/07), kao i Planom numeracije ("Službeni list RCG", broj 45/07 i 22/08) i Planom adresiranja ("Službeni list RCG", broj 45/07).

Kako je u avgustu mjesecu 2008. godine, donešen novi Zakon o elektronskim komunikacijama, ova Agencija je, u skladu sa istim, nastavila dodjeljivanje ograničenih resursa, numeracije i adresa, putem Odobrenja za korišćenje numeracije i/ili adresa.

Sledstveno gore navedenom, Agencija, je tokom 2008. godine dodijelila:

- **Crnogorskom Telekomu** pravo korišćenja sledeće numeracije:
 - 1.468.000 geografskih brojeva po mrežnim grupama;
 - 25 negeografskih brojeva za uslugu besplatnog poziva (free phone) i
 - 105 kratkih brojeva za posebne službe i usluge.
- **Promonte GSM-u** pravo korišćenja novog pristupnog koda **63** i 100.000 negeografskih brojeva za mobilnu mrežu sa tim pristupnim kodom.
- **T-Mobile-u** pravo korišćenja bloka od 300.000 negeografskih brojeva za mobilnu mrežu u rasponu od (67)9 000000 – (67)9 300000.
- **M:Tel-u** pravo korišćenja 20.000 negeografskih brojeva sa pristupnim kodom 78.

U 2008. godini, ograničene resurse, numeraciju i/ili adrese su dobili na korišćenje i VoIP operatori (operatori za prenos govora putem IP mreža) i to:

- **Društvo za projektovanje i izgradnju telekomunikacionih objekata "PTT-INŽENJERING" d.o.o.** iz Podgorice pravo korišćenja:
 - 10.000 negeografskih brojeva sa pristupnim kodom 78,
 - jedan kratki četvorocifreni kod (kod izbora operatora 1011) i
 - jednu nacionalnu signalizacionu tačku.
- **Društvo "VoIP TELEKOM" d.o.o.** iz Podgorice
 - 5.000 negeografskih brojeva sa pristupnim kodom 78,
 - jedan kratki četvorocifreni kod (kod izbora operatora 1010) i
 - jedan negeografski broj za uslugu besplatnog poziva (free phone 080 080 785).
- **Društvo "DIMAL TELCOM" iz Podgorice**
 - 10.000 negeografskih brojeva sa pristupnim kodom 78,
 - jedan kratki četvorocifreni kod (kod izbora operatora 1012) i
 - jedan negeografski broj za uslugu besplatnog poziva (free phone 080 080 787).
- **Društvo "IT Montenegro" iz Herceg Novog**
 - jedan kratki četvorocifreni kod (kod izbora operatora 1020).

Agencija je, u 2008. godini, osim operatorima, izdala i 18 rješenja drugim pravnim licima (ministarstva, taksi udruženja, i sl.) o korišćenju pojedinačnih brojeva, za sljedeću numeraciju:

- 15 kratkih brojeva i
- 3 negeografska broja za uslugu besplatnog poziva (free phone).

Kratki brojevi su dodijeljeni sljedećim subjektima:

- Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine – broj 1300
- NVO Montenegro turistički centar – broj 1333
- NVO Euterpa Tivat – broj 1355
- Taxi prevoz Budva – broj 19696

- Taxi Sada company Budva – broj 19515
- Taxi Roganović Budva – broj 19555
- Taxi Lim company Berane – broj 19595
- Đir taxi Kotor – broj 19777
- Taxi Kavex Budva – 19550
- Taxi Slava lux Budva – brojevi: 19511; 19501; 19502
- Vip taxi Budva – broj 19666
- Taxi Don street Budva – broj 19660
- Taxi Višnjić co Nikšić - broj 19500

Negeografski brojevi za uslugu besplatnog poziva (free phone) su dodijeljeni sljedećim subjektima:

- Ministarstvo za ekonomski razvoj – broj 080 081 777
- Zavod za zapošljavanje Crne Gore – broj 080 081 111
- Auto moto savez Crne Gore – broj 080 081 986

Navedeni resursi, numeracija i adrese, su dodijeljeni i koriste se u skladu sa Planom numeracije i Planom adresiranja.

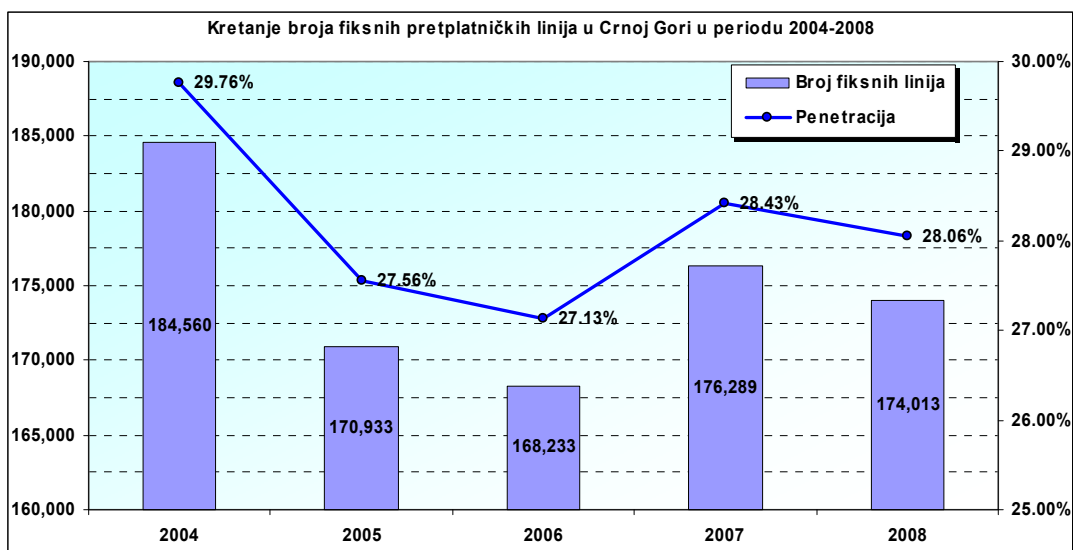
Telekomunikacioni operatori, kao nosioci odobrenja za korišćenje numeracije i/ili adresa, racionalno koriste ove resurse, a shodno uslovima za korišćenje, koji su sastavni dio sadržaja navedenih Odobrenja.

4. STEPEN RAZVOJA SEKTORA ELEKTRONSKIH KOMUNIKACIJA U 2008. GODINI, SA PREGLEDOM OBIMA, VRSTE I KVALITETA USLUGA KOJE OPERATORI I PRUŽAOCI USLUGA NUDE KRAJNJIIM KORISNICIMA

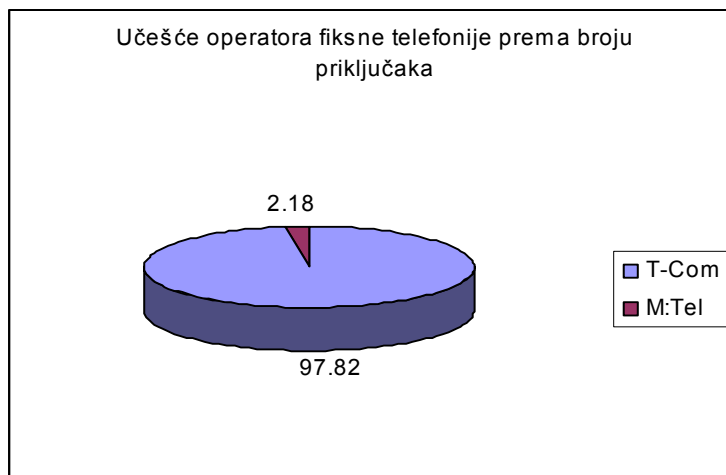
4.1. Tržište fiksne telefonije

Pored Crnogorskog Telekom, čiji je većinski vlasnik Mađar Telekom, od 2007. godine usluge fiksne telefonije pruža i M:Tel koji je u vlasništvu Telekoma Srbije i holandske firme Ogalor.

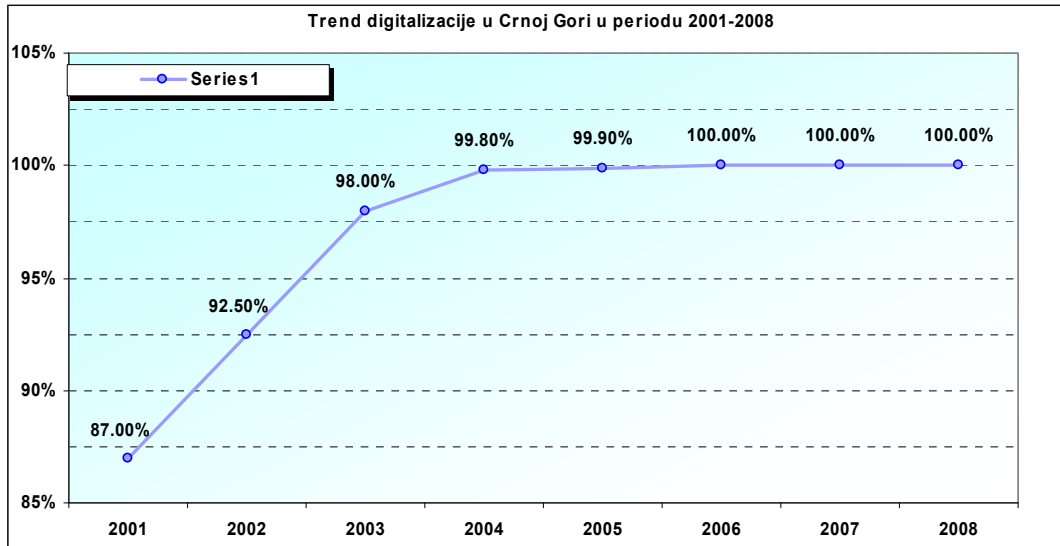
Na kraju 2008. godine broj fiksnih pretplatničkih linija iznosio je 174.013 od čega se 87,25% odnosilo na fizička lica, a 12,75% na pravna lica. U poređenju sa 2007. godinom evidentiran je pad broja fiksnih pretplatničkih linija od 1,29%.

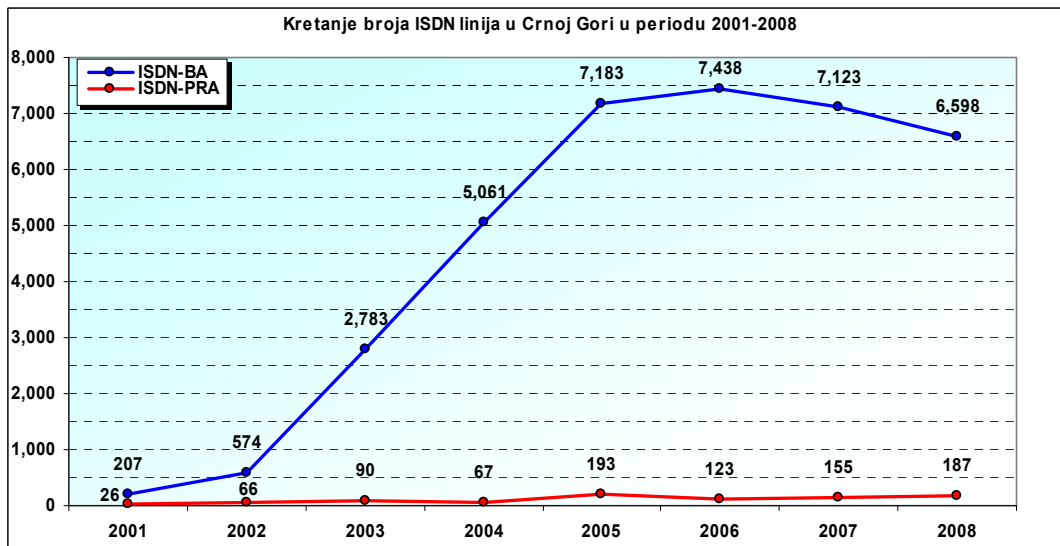
Od ovog broja priključaka fiksne telefonije, T-Com je imao 170.214 a M:Tel 3.799 ili procentualno T-Com 97,82%, a M:Tel 2,18%. Operator M:Tel usluge fiksne telefonije pruža putem Wi-Max mreže (dodijeljena numeracija 078), saglasno odredbama posebne licence.

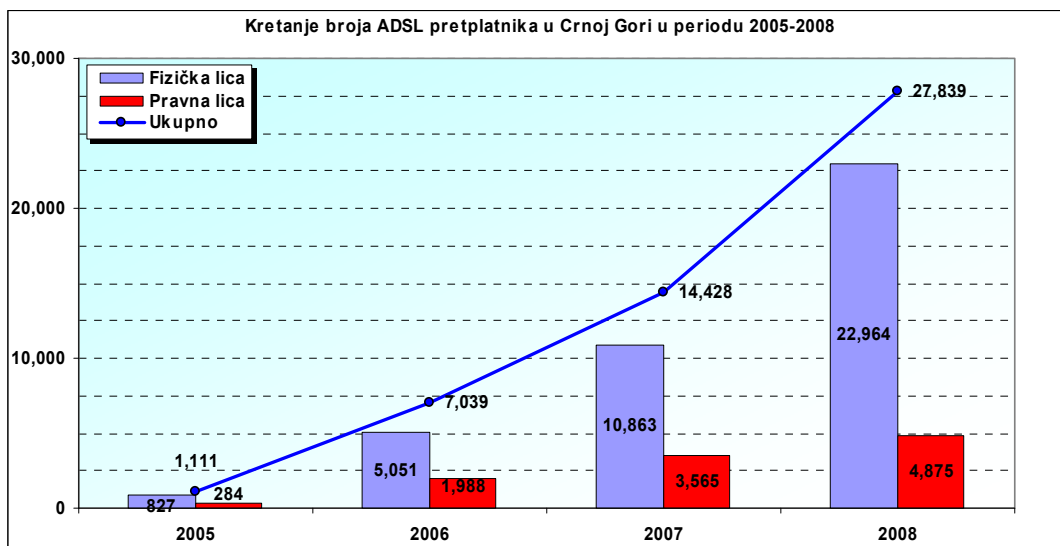
Stepen digitalizacije fiksnih priključaka u Crnoj Gori je već drugu godinu zaredom 100%, čime se naša država gledano po ovom kriterijumu nalazi u krugu razvijenih evropskih zemalja.

Ukupan broj ISDN priključaka na kraju 2008. godine je iznosio 6.785 (od čega 6.598 ISDN-BA i 187 ISDN-PRA), na osnovu čega se računa broj ISDN korisnika, koji je iznosio 18.806. Ovaj broj je manji u odnosu na prethodnu godinu, što se može smatrati posljedicom prodora ADSL i WiMAX servisa na tržištu Crne Gore.

Broj ADSL priključaka u 2008. godini iznosio je 27.839 što je 92,95% više u odnosu na prošlu godinu. Imajući u vidu da je T-Com počeo sa pružanjem ovog servisa 2005. godine, ovakav rast se može smatrati veoma dinamičnim. Od ovog broja priključaka 22.964 ili 82,49% se odnosi na fizička lica, a 4.875 ili 17,51% na pravna lica.

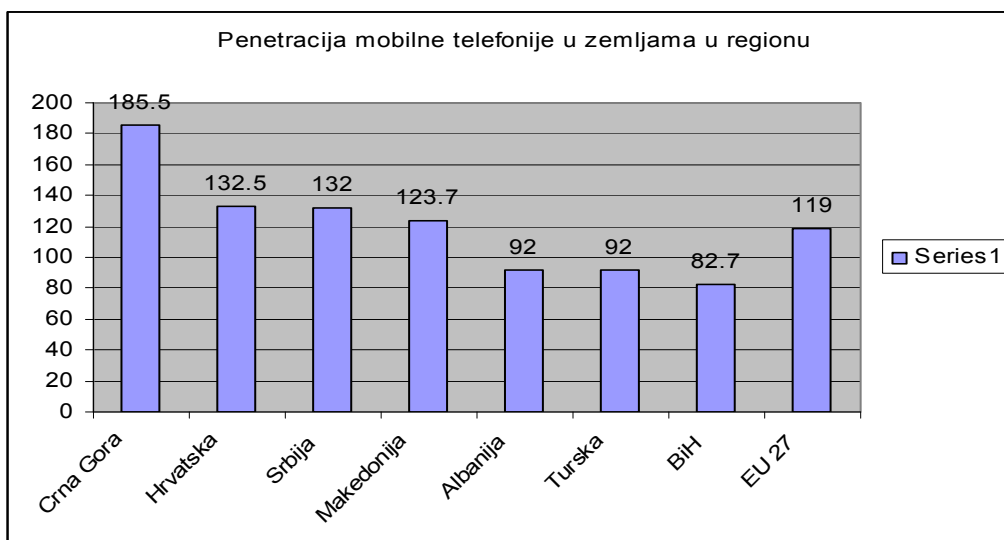

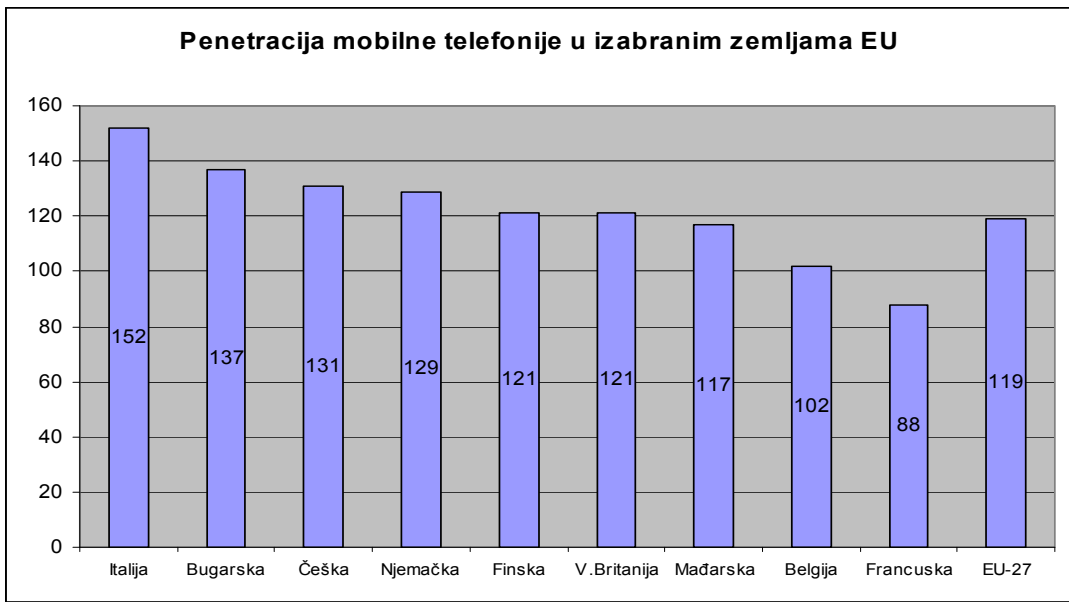
4.2. Tržište mobilne telefonije

Tržište mobilne telefonije Crne Gore se tretira kao konkurentno tržište gdje egzistiraju tri telekomunikaciona operatora i to: **ProMonte GSM**, koje je 100% vlasništvo "Telenor Mobile Communications AS", najvećeg provajdera telekomunikacionih servisa u Norveškoj, **T-Mobile** koji je u vlasništvu Crnogorskog Telekomu i **M:Tel** koji je u vlasništvu Telekomu Srbije i holandske firme "Ogalar".

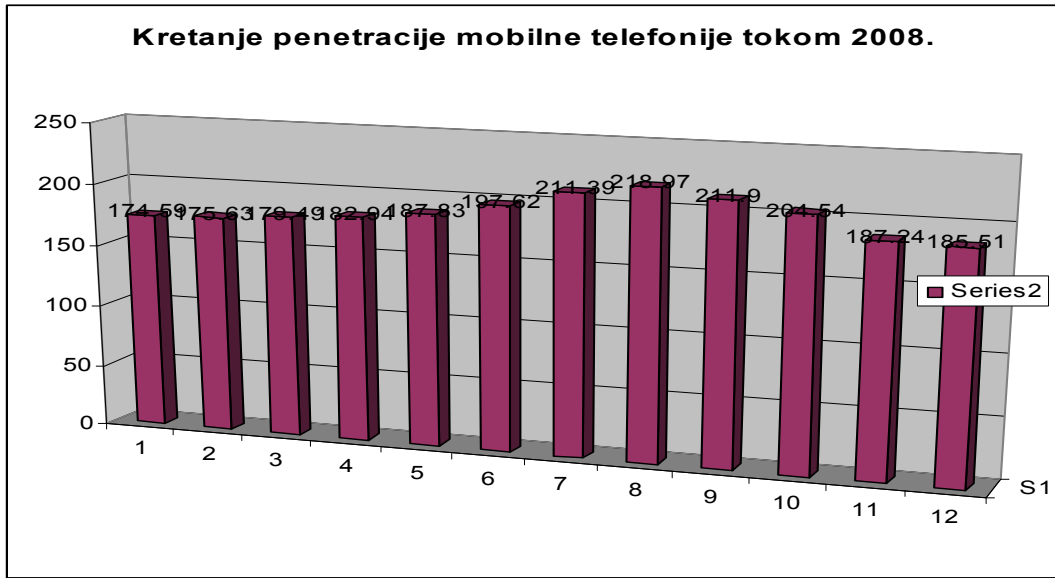
Na kraju 2008. godine broj korisnika mobilne telefonije u Crnoj Gori iznosio je 1.150.459 što odgovara penetraciji od 185,51%. U odnosu na kraj 2007. godine, broj korisnika je veći za 9,99%.

Sljedeći grafik pokazuje da je Crna Gora lider u regionu kada je u pitanju broj korisnika mobilne telefonije, te da je penetracija znatno veća i od prosjeka Evropske Unije.

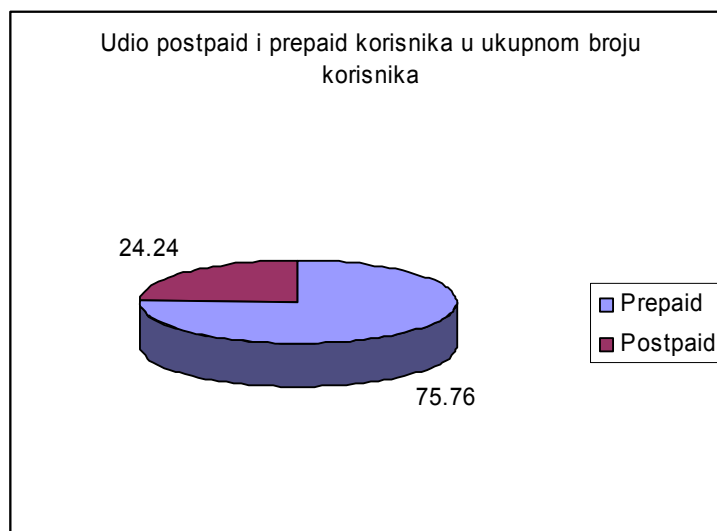

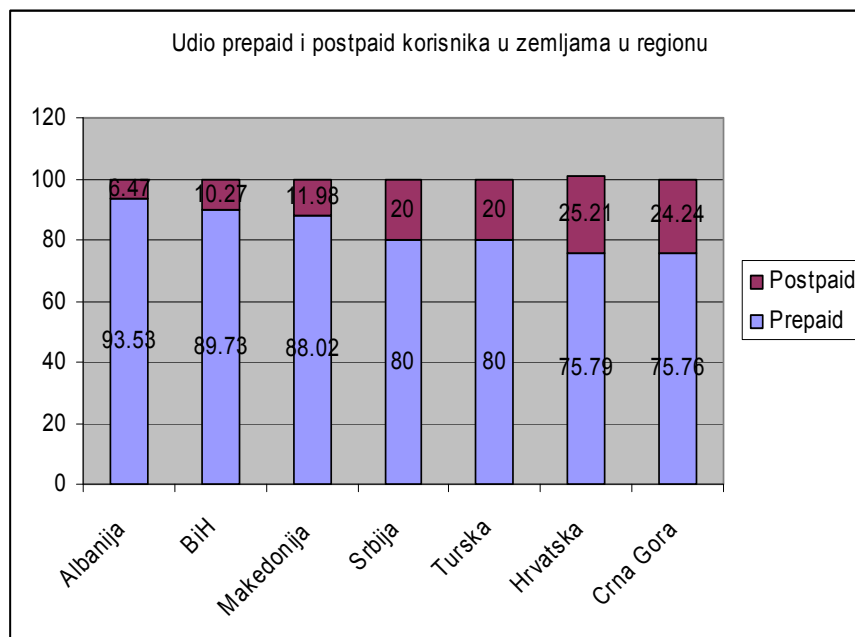
Tokom 2008. godine, penetracija se kretala od 174,59% u januaru , do 218,97% u avgustu, što je posljedica turističke sezone. Kretanje penetracije mobilne telefonije, po mjesecima dato je na narednom grafiku.

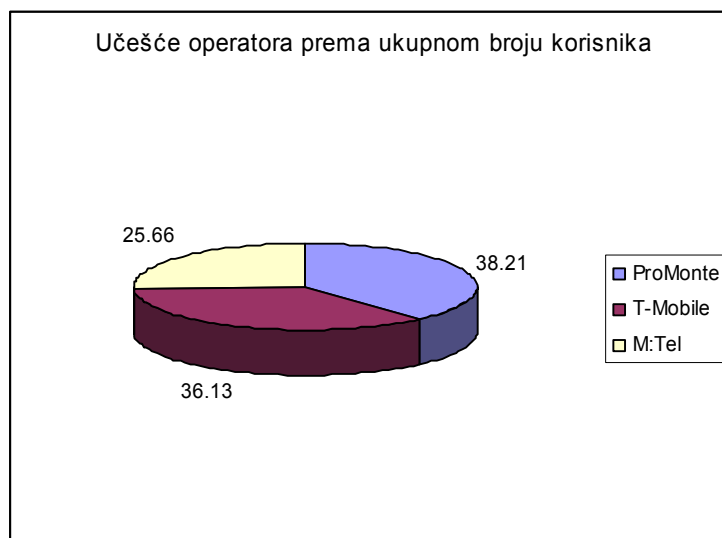
Od 1.150.459 korisnika mobilne telefonije broj prepaid korisnika je iznosio 871.611, dok je broj postpaid pretplatnika iznosio 278.848. Udio postpaid i prepaid korisnika u ukupnom broju korisnika prikazan je na sljedećem grafiku.

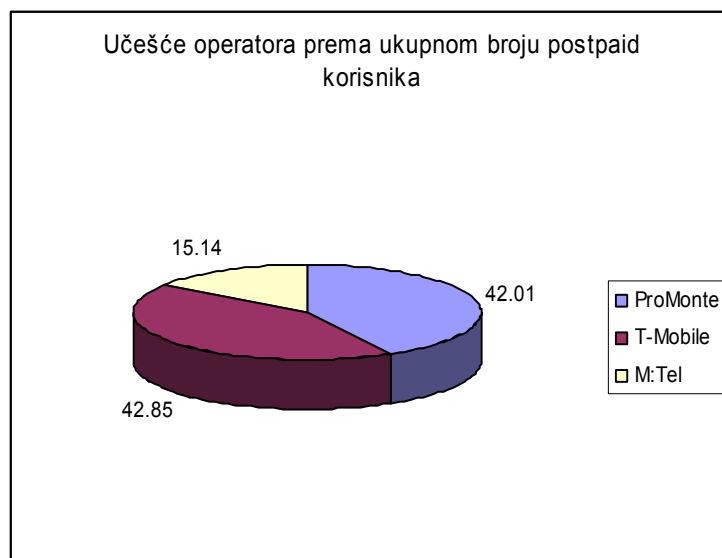
Odnos prepaid i postpaid korisnika u zemljama u okruženju prikazan je na sljedećem grafiku.

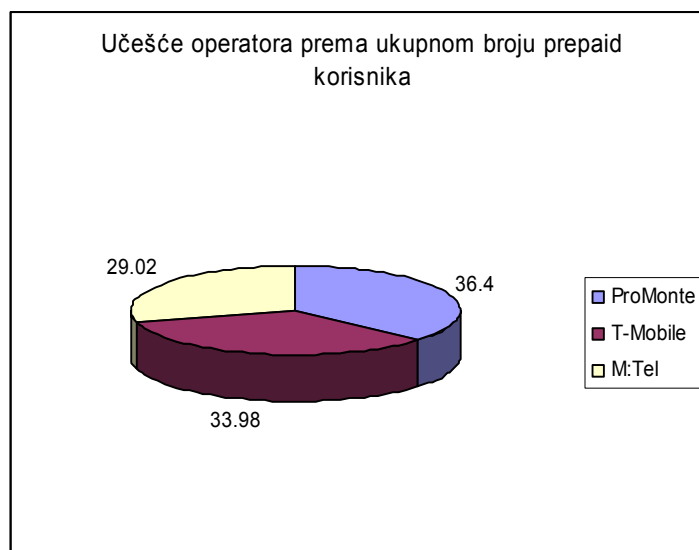

Od 1.150.459 korisnika mobilne telefonije u Crnoj Gori, na kraju 2008. godine, mobilni operator ProMonte je imao 439.599 korisnika, T-Mobile 415.669 i M:Tel 295.191 korisnika ili procentualno: ProMonte 38,21%, T-Mobile 36,13%, M:Tel 25,66.

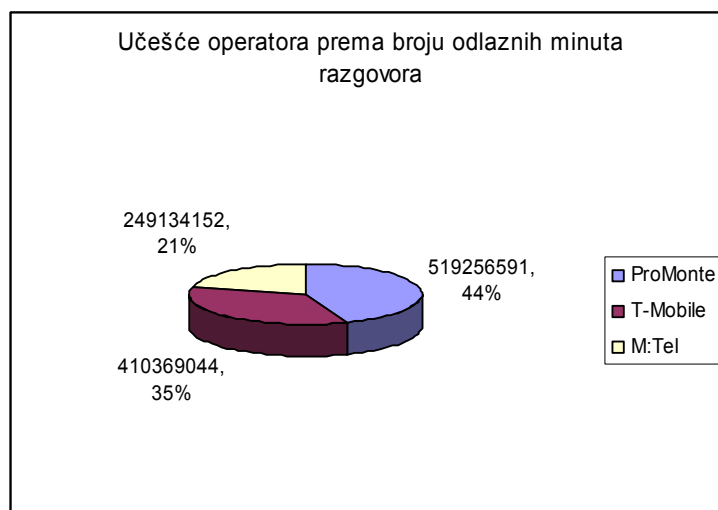
Od 871.611 prepaid korisnika ProMonte je imao 322.456, T-Mobile 296.169, M:Tel 252.986, a od 278.848 postpaid pretplatnika T-Mobile je imao 119.500. ProMonte 117.143, a M:Tel 42.205. Odgovarajući nivoi udjela prema broju prepaid i postpaid korisnika mobilnih operatora u procentualnom iznosu su prikazani na sljedećim graficima.

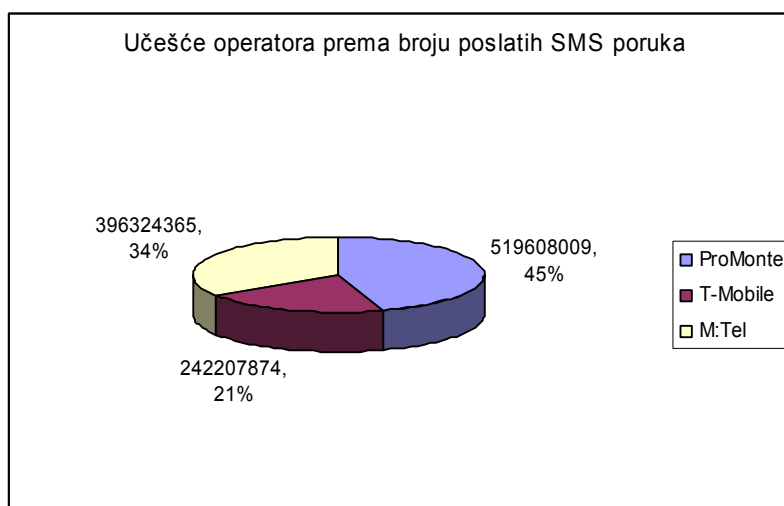

Obim i struktura saobraćaja

Porast broja korisnika u 2008. godini doprinio je porastu saobraćaja gledano prema broju ostvarenih odlaznih minuta razgovora. Tokom 2008. korisnici sva tri crnogorska operatora mobilne telefonije ostvarila su 1.178.759.787 minuta odlaznih poziva, što je rast od 30,7% u odnosu na prethodnu godinu. Od ovog broja, korisnici ProMonte-a ostvarili su 519.256.591, T-Mobile 410.369.044, a M:Tel 249.134.142 odlaznih minuta razgovora. Učešće sva tri operatora prema broju odlaznih minuta razgovora prikazan je na sljedećem grafiku:

Tokom 2008. godine registrovano je 1.158.140.248 odlaznih SMS poruka, što predstavlja rast od 40,79% u odnosu na 2007. godinu. Od ovog broja, korisnici ProMonte-a su poslali 519.608.009, M:Tel-a 396.324.365, a T-Mobile 242.207.874 SMS poruka. Njihov udio na tržištu SMS poruka se vidi na narednom grafiku:

4.3. Tržište Interneta i širokopojasnog pristupa

U 2008. godini Crnogorski telekom je uveo flat ADSL pakete za rezidencijale i poslovne korisnike. Po prvi put nudi se i pristup Internetu putem kablovske mreže kompanije Cabling u sardnji sa M:Tel-om. Imamo i značajan porast korisnika širokopojasnog pristupa Internetu. Mobilni operateri su počeli sa ponudom mobilnog širokopojasnog pristupa Internetu, putem UMTS i HSDPA tehnologije, uz korišćenje modema i omogućuju brzine i do 7,2 Mbs. Može se reći da se u Crnoj Gori koriste sve savremene tehnologije za pristup Internetu. Promonte je instalirao WiMAX bazne stanice u nekoliko gradova ali još nije počeo sa komercijalnim radom, a takođe je pustio u rad i veliki broj hot-spotova širom Crne Gore.

Povećan je kapacitet prema Internet kičmi, tako da Crnogorski telekom ima 1GE i 1x155Mbps prema T-Com Hrvatske, što varira u zavisnosti od ADSL saobraćaja, i 5x155Mbps prema Telekomu Srbija. M:Tel ima 2x155Mbps prema Telekomu Srbija, ProMonte ima dva linka kapaciteta 49Mbps i 16Mbps, Cabling 2Mbps, a MontSky 2Mbps prema drugim natprovajderima. Ostali provajderi su povezani na Internet kičmu preko Crnogorskog Telekomu ili M:Tel-a. Internet CG ima 155Mbps, T-Mobile 25Mbps, Promonte 34Mbps link ka Crnogorskom Telekomu, dok link ka M:Tel-u imaju MNNEWS link kapaciteta 30Mbps i Cabling link kapaciteta 40Mbps.

Internetu je putem dial-up konekcije pristupilo 59.727 korisnika tokom 2008. godine. Internet Crne Gore je imao 57.006 dial-up korisnika, od čega je 34.723 prepaid korisnika, a 22.283 postpaid korisnika. MontSky je imao 2.271 dial-up korisnika, što je skoro pet puta manje nego u 2007. godini kada je imao 10.500 korisnika. U tabeli su dati podaci, koju obuhvataju i podjelu na fizička i pravna lica.

	broj korisnika- prepaid			broj korisnika- postpaid		
	fizička lica	pravna lica	ukupno	fizička lica	pravna lica	ukupno
Internet CG	32.368	2.355	34.723	20.097	2.186	22.283
MontSky			2.271	-	-	-
Ukupno Internet CG						57.006
Ukupno MontSky						2.271
Ukupno						59.727

Ukupan saobraćaj dial-up korisnika u 2008. godini iznosio je 264.912.428 minuta. Ostvarni prepaid dial-up saobraćaj Interneta CG je bio 130.743.258 minuta, dok je prepaid dial-up saobraćaj MontSky-ja iznosio 3.094.202 minuta. U tabeli su dati podaci, koju obuhvataju i podjelu na fizička i pravna lica.

	prepaid dial-up saobraćaj (minuti)			postpaid dial-up saobraćaj (minuti)		
	fizička lica	pravna lica	ukupno	fizička lica	pravna lica	ukupno
Internet CG	120.848.589	9.894.669	130.743.258	116.177.595	14.897.373	131.074.968
MontSky	2.981.007	113.195	3.094.202	-	-	-
Ukupno Internet CG						261.818.226
Ukupno MontSky						3.094.202
Ukupno						264.912.428

Internet CG je dominantan u ovom dijelu tržišta i po broju korisnika i po ostvarenom saobraćaju. U strukturi korisnika Internet CG ima više prepaid dial-up korisnika, ali ostvareni saobraćaj od strane prepaid odnosno postpaid korisnika je skoro isti.

U sljedeće dvije tabele dat je pregled broja dial-up korisnika i ostvarenog saobraćaja po opštinama.

opština	postpaid dial up korisnici		saobraćaj u minutima	
	fizička lica	pravna lica	fizička lica	pravna lica
Podgorica	7.817	1.031	47.751.591	6.257.654
Nikšić	1.931	126	10.908.405	672.653
Pljevlja	455	51	2.674.232	818.723
Bijelo Polje	742	122	3.605.552	873.562
Berane	456	46	2.161.731	747.077
Cetinje	412	19	1.650.767	81.716
Bar	1.626	167	10.293.819	1.025.883
Budva	1.021	138	6.679.741	621.012
Kotor	1.403	99	8.074.197	384.917
Herceg Novi	1.236	159	6.413.923	1.102.575
Tivat	1.079	83	6.883.833	1.420.053
Ulcinj	736	44	3.965.548	546.748
Danilovgrad	302	18	1.111.348	36.724
Kolašin	54	7	242.199	14.042
Šavnik	11	2	45.095	766
Plužine	50	6	295.432	1.307
Žabljak	87	12	445.389	102.319
Mojkovac	130	12	498.704	77.595
Rožaje	265	26	1.191.352	100.417
Plav	233	12	1.062.308	4.807
Andrijevica	51	6	222.429	6.823
Ukupno:	20.097	2.186	116.177.595	14.897.373

opština	prepaid dial up korisnici		saobraćaj u minutima	
	fizička lica	pravna lica	fizička lica	pravna lica
Podgorica	12.494	1.415	39.772.325	4.354.445
Nikšić	3.305	127	12.672.819	810.930
Pljevlja	829	30	3.655.132	228.613
Bijelo Polje	1.127	61	3.470.104	491.344
Berane	901	36	3.207.844	222.341
Cetinje	655	45	2.385.418	120.426
Bar	2.811	120	12.882.350	989.039
Budva	1.620	103	6.250.218	410.643
Kotor	2.101	89	9.006.793	320.561
Herceg Novi	2.805	165	11.634.231	930.464
Tivat	1.411	50	6.308.211	374.026
Ulcinj	848	31	3.168.215	109.507
Danilovgrad	394	23	1.931.516	99.236
Kolašin	173	11	625.985	78.928
Šavnik	-	-	77.600	3.902
Plužine	67	8	238.047	150.581
Žabljak	72	6	194.677	33.504
Mojkovac	127	9	585.039	38.834
Rožaje	400	17	1.644.257	61.221
Plav	221	7	877.547	45.705
Andrijevica	7	2	260.262	20.419
Ukupno:	32.368	2.355	120.848.589	9.894.669

Po broju korisnika i ostvarenom saobraćaju na prvom mjestu je Podgorica, pa onda slijede opština Nikšić i primorske opštine, a na dnu su opštine na sjeveru.

ADSL

Kod širokopojasno pristupa, i dalje je dominantan ADSL, a pojavili su se i prvi kablovski operatori. Crnogorki telekom je u septembru 2008. godine uveo u ponudu nove ADSL Flat pakete za fizička i pravna lica i povećao brzine, tako da je za fizička lica najveća brzina 6Mbps, dok je za pravna lica 8Mbps. Broj korisnika je skoro udvostručen u odnosu na 2007. godinu. Crnogorski telekom je imao 27.839 ADSL korisnika, od čega su 22.964 korisnika fizička lica a 4.875 pravna lica.

U sljedećoj tabeli je dat prikaz korisnika ADSL po opštinama.

opština	pravna lica	fizička lica	Ukupno
Podgorica	1.475	7.324	8.798
Danilovgrad	85	401	486
Kolašin	68	168	235
Kotor	358	1.968	2.326

Tivat	110	881	991
Nikšić	302	1.211	1.513
Šavnik	10	14	23
Plužine	22	25	47
Bijelo Polje	254	536	790
Mojkovac	23	94	118
Bar	612	2.161	2.773
Ulcinj	154	1.397	1.551
Cetinje	106	591	697
Budva	660	2.099	2.759
Berane	135	349	485
Andrijevića	19	12	31
Plav	33	478	511
Rožaje	65	383	448
Herceg Novi	254	2.384	2.637
Pljevlja	96	411	508
Žabljak	33	78	111
Ukupno:	4.875	22.964	27.839

Slično kao i kod dial-up orisnika, najviše korisnika ima u Podgorici, onda slijede primorske opštine i opštine sa sjevera. Najviše korisnika ADSL, u kategoriji fizička lica, se odlučilo za paket FI@t1 i Hoby paket, dok kod korisnika u kategoriji pravnih lica najviše korisnika se odlučilo za ADSL Enter i FI@t B2.

WiMAX

M:Tel, je takođe povećao broj korisnika WiMAX-a, i ukupno ima 5.520 korisnika, što je više nego tri puta u odnosu na 2007. godinu, kada je imao 1.707 korisnika. Od ukupnog broja korisnika WiMAX-a, na fizička lica otpada 5.219 a na pravna lica 301 korisnik. M:Tel svoje servise putem WiMax-a nudi u 13 opština.

U sljedećoj tabeli je dat prikaz korisnika WiMAX-a po opštinama.

opština	pravna lica	fizička lica	Ukupno
Bar	2	190	192
Berane	11	213	224
Bijelo Polje	9	226	235
Budva	18	138	156
Cetinje	20	487	507
Danilograd	1	0	1
Herceg Novi	4	23	27
Kotor	5	28	33
Nikšić	28	799	827
Pljevlja	2	0	2
Podgorica	198	3089	3.287
Rožaje	2	13	15
Tivat	1	13	14
Ukupno	301	5219	5.520

Najpopularniji paketi kod fizičkih lica su Net 0,5M i Tel+Net256, dok kod pravnih lica najpopularniji paket je Tel+Net 0,5M. Najviše instalacija ima u Podgorici a zatim slijedi Nikšić.

ProMonte je instalirao WiMax bazne stanice u 6 opština ali još nije počeo sa komercijalnim radom.

Iznajmljene linije

I ove godine Internet CG je povećao broj iznajmljenih linija, sa 167 koliko je imao u 2007. godini na 188 u 2008. godini. Najveći porast imao je MNNEWS koji se sa 22 iznajmljene linije u 2007. godini povećao broj na 184. Cabling ima 3 iznajmljenije linije.

opština	Internet CG	MNNEWS	Cabling
Podgorica	148	110	1
Danilovgrad	0	6	0
Bar	3	9	0
Berane	1	6	0
Bijelo Polje	1	0	0
Budva	11	10	2
Cetinje	1	0	0
Herceg Novi	3	9	0
Kolašin	2	0	0
Kotor	5	0	0
Nikšić	9	11	0
Pljevlja	2	0	0
Tivat	0	15	0
Petovac	0	1	0
Ulcinj	2	7	0
Ukupno:	188	184	3

Kablovski distributivni sistemi

Cabling iz Budve je preko svoje kablovske mreže u saradnji sa M:Tel-om ponudio svojim korisnicima pristup Internetu po istim cijenama kao što M:Tel nudi svojim korisnicima preko WiMAX-a. Cabling je imao 328 korisnika.

Hot-spot-ovi

opština	Internet CG – T-Mobile	MNNEWS	ProMonte
Podgorica	13	5	21
Bar	0	0	9
Berane	0	1	4
Bijelo Polje	1	0	1
Budva	5	0	13
Herceg Novi	3	0	6

Kotor	2	0	0
Nikšić	1	0	4
Pljevlja	1	0	0
Tivat	0	8	0
Ulcinj	0	0	12
Ukupno:	26	14	70

Promonte ima 70 Hot-Spot-ova u 8 gradova, T-Mobile i Internet CG 26 u 7 gradova i MNNews 14 u 3 grada. Promonte je imao 461 korisnika, T-Mobile 1.418, dok je MNNEWS imao 875 korisnika preko Hot-Spot-ova. Treba napomenuti da MNNEWS ne naplaćuje korišćenje Hot-Spot-ova.

Mobilni širokopoljasi pristup

Sva tri operatora mobilne telefonije nude usluge pristupa Internetu putem 3G modema. Pregled broja korisnika je dat u sljedećoj tabeli.

	postpaid			prepaid	ukupno
	pravna lica	fizička lica	ukupno		
T-Mobile	262	1.181	1.443	1.701	3.143
ProMonte	682	588	1.270	3.684	4.954
Mtel			308		308
					8.405

U sljedećoj tabeli je dat pregled saobraćaja za korisnike 3G modema izražen u MB.

	postpaid	prepaid	ukupno
T-Mobile	5.057.312	5.0430.04	10.100.316
ProMonte	927.735	2.227.386	3.155.121
Mtel	639.303	0	639.303
			13.894.740

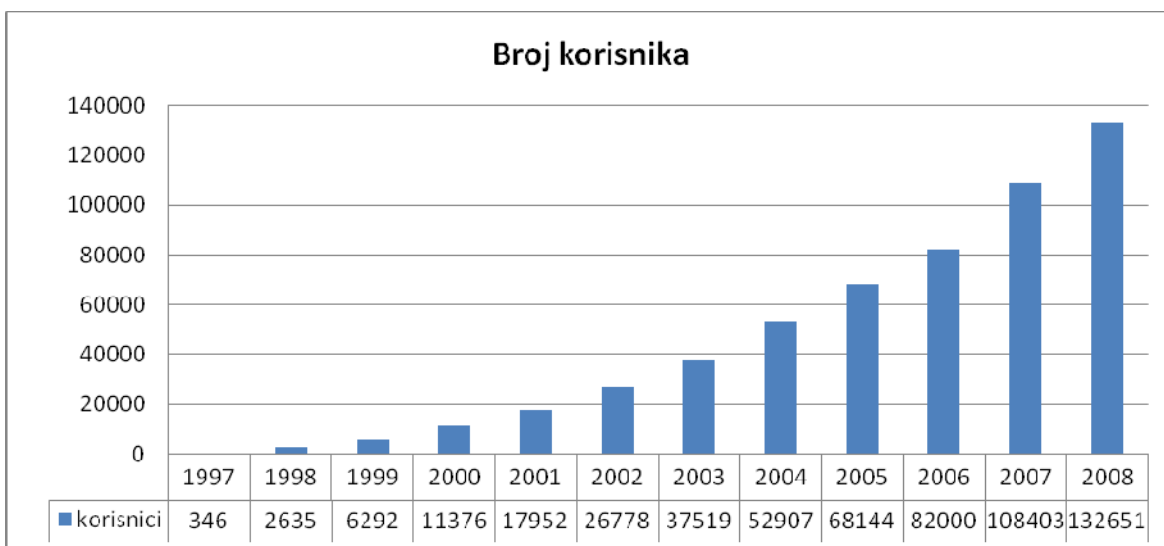
Broj mobilnih korisnika koju su pristupili Internetu putem mobilnih telefona je dat u sljedećoj tabeli.

	postpaid	prepaid	ukupno
T-Mobile	38.300	61.020	99.320
ProMonte	23.574	60.536	84.110
Mtel	26.931	137.733	164.664
			348.094

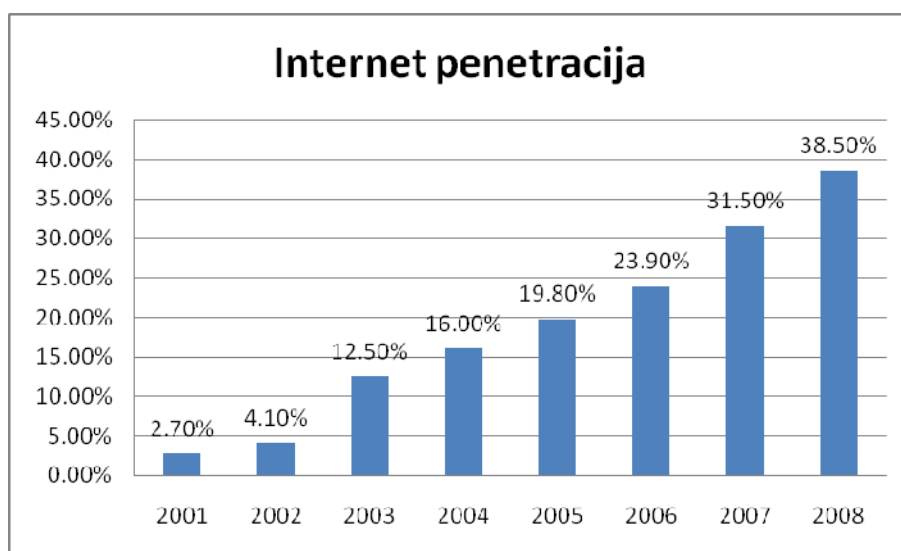
Iz ovog se može zaključiti, da je 30% korisnika mobilne telefonije koristilo mobilni telefon da pristupi Internetu.

Penetracija

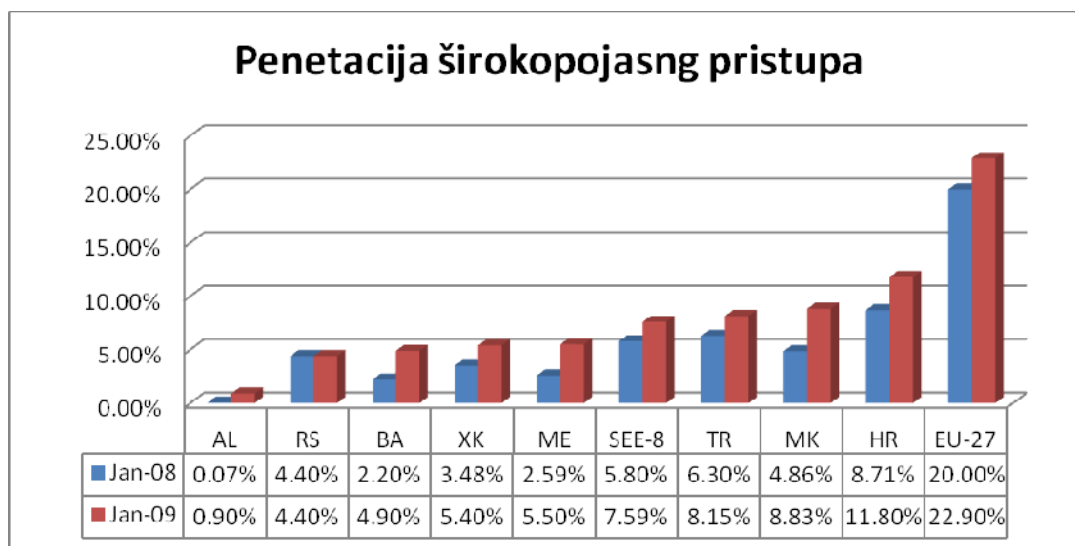
Tendencija rasta korisnika se nastavlja i u 2008. godinu. Broj korisnika Interneta u 2008. godini je 132.651, što je povećanje od 22,4% u odnosu na prošlu 2007. godinu.

Uzimajući u obzir broj širokopoljnih konekcija, kao i da veliki broj korisnika pristupa Internetu na poslu i obrazovnim ustanovama, procjenjuje se da u Crnoj Gori ima 238.722, što daje procjenjenu penetraciju od 38,5%, što je povećanje od 7% u odnosu na prethodnu godinu.

Povećala se i penetracija fiksnog bežičnog pristupa (korisnici ADSL-a, WiMAX-a, kablovskih modema i iznajmljenih linija) na 5,5% što je povećanje od 2,9% u odnosu na 2007. godinu. Kada se penetracija posmatra u odnosu na broj domaćinstava, onda se penetracija penje na 18,9%. Penetracija mobilnog širokopoljnih pristupa je 1,4%.

4.4. Tržište VoIP servisa

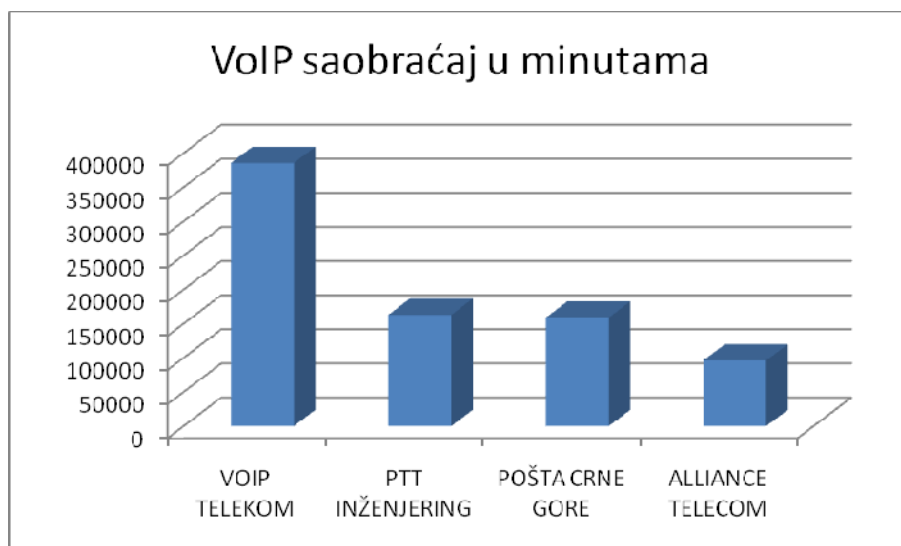
Na tržištu telekomunikacija sa radom su počeli provajderi VoIP servisa, nudeći jeftinije međunarodne pozive. U 2008. godini VoIP servise su pružala četiri operatora: VoIP Telekom, PTT Inženjering, Pošta Crne Gore i Alliance Telecom.

Za korišćenje servisa koje pruža **VoIP TELEKOM** potrebno je da korisnik posjeduje širokopojasnu konekciju i VoIP uređaj, ali se servisi mogu koristiti i pozivom na besplatan broj 080 080 785. VoIP Telekom je u 2008. godini imao 5.282 korisnika, od čega je 256 postpaid korisnika a 5.026 prepaid korisnika. Ukupan ostvareni saobačaj za 2008. godinu iznosio je 385.469 minuta.

PTT Inženjering je pretplatnicima fiksne telefonije Crnogorskog telekoma omogućio korišćenje VoIP servisa putem izbora operatora, sa dodjelenim kratkim kodom 1011. Ukupan broj postpaid korisnika u 2008. godini je iznosio 1.023, dok je aktivirano 3.277 prepaid kartica. Ukupan ostvareni saobačaj u 2008. godini je iznosio 162.898 minuta.

Pošta Crne Gore ponudila je VoIP servise putem javnih govornica u Igalu, Radovićima i Budvi. Ukupan ostvareni saobačaj u 2008. godini je iznosio 158.835 minuta.

Alliance Telecom je VoIP usluge nudio putem VoIP uređaja povezanih na širokopojasnu internet konekciju. Ukupno su imali 12 korisnika i ukupan ostvareni saobačaj za 2008. godinu iznosio je 96.000 minuta.

Ukupan ostvareni VoIP saobraćaj iznosi 803.202 minuta, što iznosi 0,21% od ukupnog ostvarenog saobraćaja putem fiksnih mreža, ili 1,46% od ukupnog međunarodnog saobraćaja. U EU na ukupan odlazni fiksni saobraćaj VoIP saobraćaj ima udio od 8,13%.

4.5. Tržište javnih telefonskih govornica

Analiza tržišta usluga javnih telefonskih govornica

Tokom 2008. godine, kao i prethodnih godina, na teritoriji Crne Gore usluge javnih telefonskih govornica su pružala dva licencirana operatora:

- **Pošta Crne Gore d.o.o. Podgorica**, osnovana 31. 12. 1998. odlukom o podjeli JP PTT saobraćaja Crne Gore na Poštu Crne Gore d.o.o. i Telekom Crne Gore a.d. i koja se nalazi u vlasništvu države (100%).
- **Halocard d.o.o. Podgorica**, osnovan 17. 11. 1999. pod imenom Montenegro Card d.o.o. Podgorica, sa vlasničkom strukturom: Telekom Crne Gore a.d (51%), Hellascom A.E. Atina (40%) i Jugoimport Mont d.o.o. (9%). Tokom 2007. godine u tri navrata je promijenjena vlasnička struktura ovog operatora. Prvi put, kada je Crnogorski Telekom svojih 51% vlasništva u ovom operatoru prodao manjinskom partneru Jugoimport Montu, drugi put kada je Jugoimport Mont prodao svojih novonastalih 60% vlasništva privatnom preduzeću Maresco d.o.o. i treći put kada je Hellascom A.E. Atina prodao svojih 40% istom privatnom preduzeću, tako da ovaj operator od kraja 2007. posluje pod novim imenom, i kao privredno društvo sa privatnim kapitalom (100%).

Treći operator usluga javnih telefonskih govornica, Bristol d.o.o. Herceg Novi, koji je licencu za pružanje ovih usluga dobio 2004. godine, prestao je sa radom.

Tehnički gledano, operatori u Crnoj Gori svoje usluge pružaju na dva načina. Pošta Crne Gore koristi kabinske posrednike i postpaid način usluge, dakle plaćanje usluge koje se vrši nakon obavljenog poziva. Usluge ovog operatora se pružaju u zatvorenim prostorima, odnosno u jedinicama poštanske mreže. Za razliku od ovoga, operator Halocard raspolaže telefonskim govornicama koje koriste unaprijed plaćene (prepaid) telefonske čip kartice, koje potencijalni potrošači kupuju u prodajnim objektima distributivne mreže. Javne telefonske govornice ovog operatora su po pravilu na spoljašnjim lokacijama, mada ima i

unutrašnjih. U ponudi ovog operatora su tri vrste telefonskih kartica (100, 320 i 550 impulsa), namijenjene različitim kategorijama potrošača.

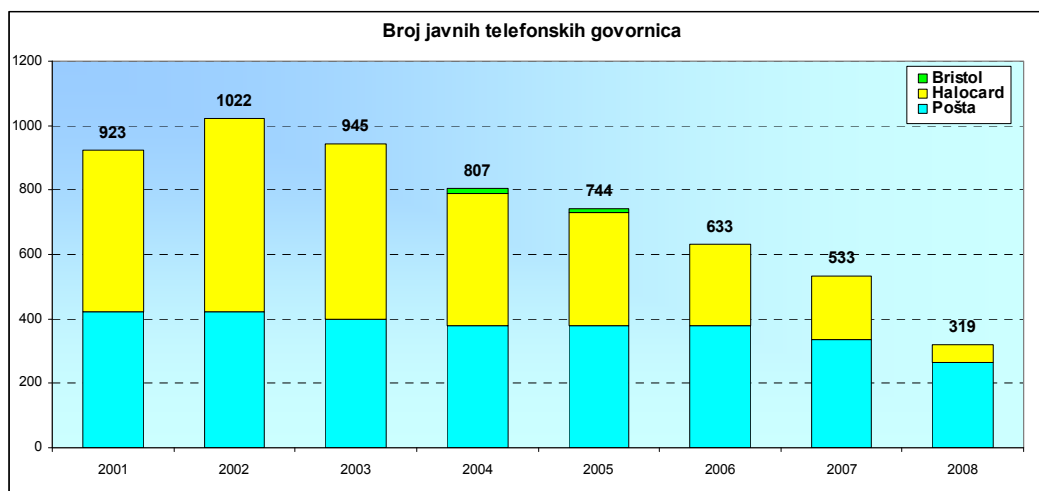
Zajednička karakteristika sva tri operatora je da za pružanje svojih usluga koriste fiksnu mrežu Crnogorskog Telekom, odnosno imaju interkonekciju sa javnim telekomunikacionim operatorom. Od 2008. godine Pošta Crne Gore je u svoju ponudu uvela i govornice koje umjesto PSTN koriste VoIP tehnologiju.

Broj javnih telefonskih govornica

Broj instaliranih javnih govornica je varirao tokom godine, zavisno od obima ostvarenog saobraćaja, potreba iskazanih od strane građana i turista, lokalnih organa, kao i zainteresovanih privrednih subjekata. Kod svih operatora je primjetno povećanje broja telefonskih govornica za vrijeme trajanja turističke sezone, kako bi se zadovoljile potrebe povećanog broja turista.

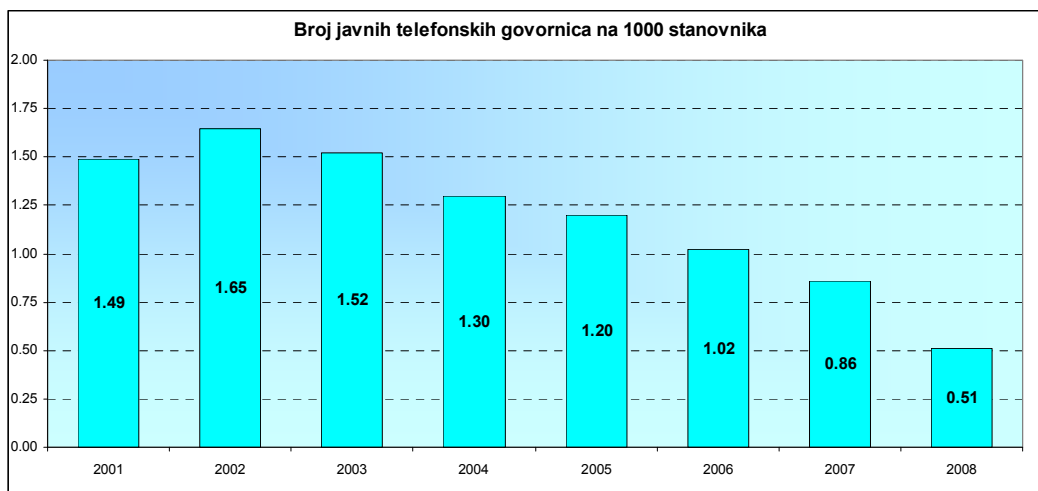
U vezi sa tim, podaci koji su korišćeni u ovom izvještaju se odnose na maksimalan broj govornica koji je tokom godine svaki od operatora imao u funkciji¹.

Posmatrajući ukupan broj instaliranih javnih telefonskih govornica na teritoriji Crne Gore, vidi se da pružanje ovog servisa ima silazni trend, što je posljedica sve veće orijentacije građana, privrede i turista ka mobilnoj telefoniji. Ovo je posebno došlo do izražaja tokom 2007, kada je na crnogorsko tržište ušao treći operator mobilne telefonije.

Na bazi ukupnog broja javnih telefonskih govornica svih operatora dobija se penetracija ovog servisa od 0,51 javnih telefonskih govornica na 1.000 stanovnika za 2008.

¹ Izvor: Godišnji izvještaji Agencije za telekomunikacije i poštansku djelatnost, 2001-2007

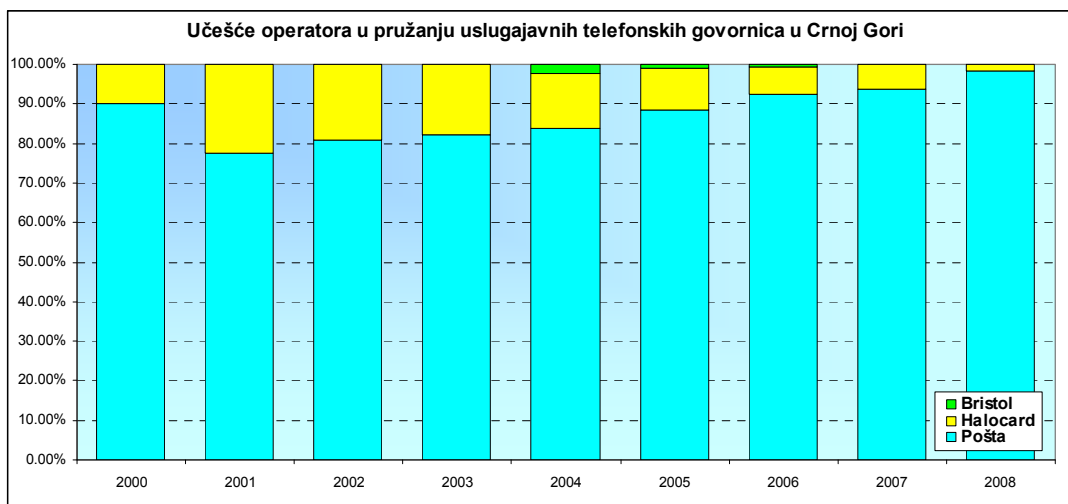
Obim saobraćaja i tržišno učešće operatora

Pošta Crne Gore i Bristol koriste postpaid način naplate svojih servisa. Ukupna cijena usluge sastoji se iz dvije komponente. Prvu čine utrošeni impulsi, koji se naplaćuju po tarifi Telekoma Crne Gore za pravna lica, dok drugu čine manipulativni troškovi za svaki obavljeni poziv, u visini deset startnih impulsa, po istoj tarifi. Halocard koristi prepaid sistem, koji u zavisnosti od ostvarenog poziva umanjuje ukupan broj impulsa na kartici. Svaki od upotrebljenih načina ima svoje prednosti i mane, a na korisnicima je da zavisno od svojih potreba i afiniteta odaberu jedan od njih, odnosno nekog od operatora.

Tokom 2008. godine je zabilježeno dalje opadanje ukupnog obima saobraćaja kod operatora javnih telefonskih govornica. Kao i prethodnih godina, najveći obim ovih usluga se pruža u ljetnjim mjesecima, odnosno tokom ljetnje turističke sezone, kada su ove usluge veoma korišćene od strane turista. Treba istaći da je 2001. i 2002. ostvaren najveći obim ovih usluga, što je posljedica izrazito dobrih turističkih sezona koje su uslijedile nakon ratnih dešavanja u okruženju. Od 2003. godine cijene usluga mobilne telefonije postaju pristupačnije građanima i turistima, što se neminovno odražava na pad ukupnog obima usluga javne telefonije, koji je evidentiran u svim narednim godinama. Primjećuje se da ova usluga lagano „odumire“, što je posebno posljedica sprovedenih faza rebalansa cijena Crnogorskog Telekoma, a sa kojim svi operatori javnih telefonskih govornica imaju interkonekciju.

Primjećuje se da je Pošta Crne Gore dominantni operator na tržištu ove vrste usluga u Crnoj Gori, sa tržišnim učešćem preko 90%. Ovo je bio slučaj i posljednjih godina, izuzimajući period 2001-2003. U tom periodu Halocard (tada Montenegro Card) je imao veći udio na tržištu, tako da se udio Pošte Crne Gore tada kretao oko 80%. Tržišni udio Bristola je posljednjih godina zanemarljiv².

² Učešće operatora na tržištu je na bazi ostvarenog saobraćaja. Ukoliko bi obim ostvarenih usluga javne telefonije mjerili ostvarenim prihodima, odnos bi bio drugačiji. Recimo, prema podacima iz Godišnjeg izvještaja Agencije za telekomunikacije za 2001, ostvareni prihod Pošte Crne Gore po osnovu pružanja ovih usluga iznosio je 3.329.601 DEM, dok je tadašnji Montenegro Card ostvario 1.756.489 DEM. Ovo odgovara odnosu 65,47% prema 34,53%.

Kvalitet servisa

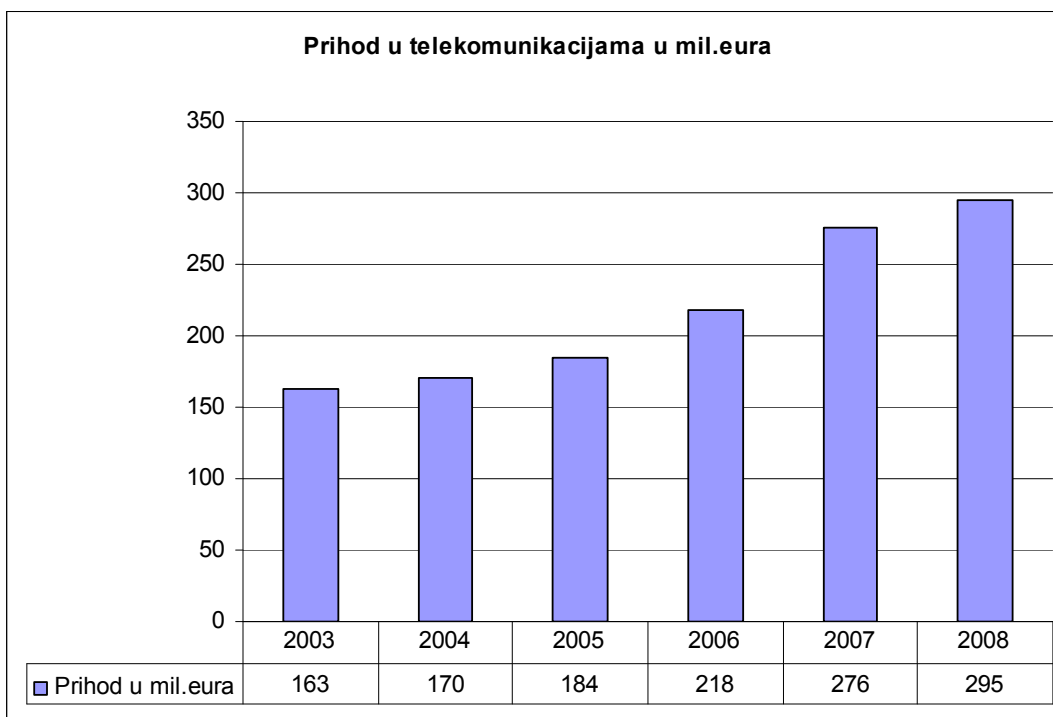
Prijava kvara za javne telefonske govornice Pošte Crne Gore se vrše metodom slanja faksa službi koja je zadužena za servisiranje. Saglasno tome, vrijeme potrebno za otklanjanje kvarova varira u zavisnosti od vrste problema i stepena trenutne angažovanosti službe, a kreće se od 1-3 dana.

Montenegro Card posjeduje računarski sistem i softver za upravljanje i nadgledanje javnih telefonskih govornica, odnosno registovanje pojedinih tipova kvarova na njima. Zahvaljujući tome, vrijeme otklanjanja kvara je u prosjeku od 16-36 časova od registrovanja kvara.

4.6. GLAVNA FINANSIJSKA OBILJEŽJA TELEKOMUNIKACIONOG TRŽIŠTA CRNE GORE

Analizom telekomunikacionog tržišta u Crnoj Gori konstatuje se da ukupna vrijednost telekomunikacionog tržišta ispoljava i dalje trend rasta. Ukupni prihodi od telekomunikacija u 2008. godini iznose 295.736.504 Eura, što je u odnosu na 2007 godinu rast su za 6,96%. Međutim, to je znatno manji rast u odnosu na prošlogodišnji, gdje su prihodi imali rast od 27% u odnosu na 2006. godinu. Ukupan prihod od telekomunikacija učestvuje sa 9,77% u GDP-u Crne Gore. Prihod od telekomunikacija u 2008 po glavi stanovnika iznosi 472 Eura. Sporiji rast prihoda u 2008. godini u odnosu na 2007. godinu može se prvenstveno pripisati padu prihoda u fiksnoj telefoniji, koji je posledica zamjene fiksne telefonije mobilnom kao i rastuće konkurencije. Smanjenje prihoda u 2008. godini u odnosu na 2007. godinu je djelimično kompenzirano rastom prihoda trećeg mobilnog operatora.

Trend kretanja ostvarenog ukupnog prihoda telekomunikacionog tržišta Crne Gore predstavljen je sledećim grafikom:

Ukupan prihod vodećih operatora na telekomunikacionom tržištu Crne Gore (Crnogorski Telekom, T-Mobile, Internet Crne Gore, ProMonte i M:Tel) u 2008. godini iznosio je 295.736.504 Eura, i predstavlja povećanje od 6,96% u odnosu na 2007. godinu.

Ukupan prihod u segmentu fiksne telefonije iznosio je 75.881.435 Eura, što je za 17,68 % manje u poređenju sa prethodnom godinom.

Ukupan prihod u segmentu mobilne telefonije iznosio je 215.545.974 Eura, što je 19,64 % više u poređenju sa prethodnom godinom, što je rezultat značajnog povećanja prihoda trećeg mobilnog operatora (M:Tel-a).

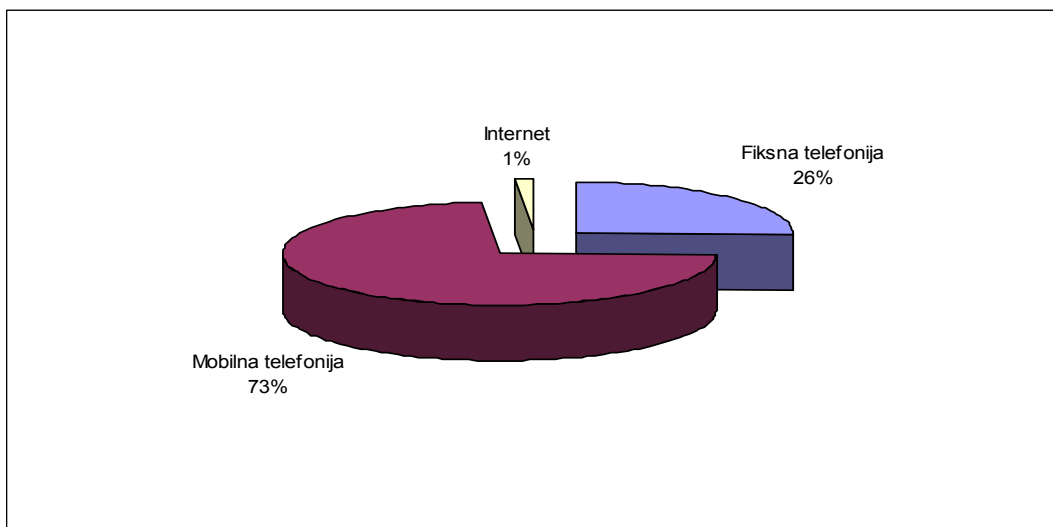
Ukupan prihod u segmentu Internet poslovanja iznosio je 4.309.095 Eura, što je 3,73% više u poređenju sa prethodnom godinom.

Pregled ukupnih prihoda na telekomunikacionom tržištu po segmentima:

Tip servisa	Prihod u 2007.	Prihod u 2008.	% rasta 2008/2007
Fiksna telefonija	92.182.274	75.881.435	-17,68
Mobilna telefonija	180.155.784	215.545.974	19,64
Internet	4.154.028	4.309.095	3,73
	276.492.086	295.736.504	6,96

Struktura tržišta telekomunikacija u Crnoj Gori prema visini ostvarenog prihoda (2008. godini) prikazana je sledećim grafikom:

Struktura tržišta telekomunikacionih operatora u 2008. godini

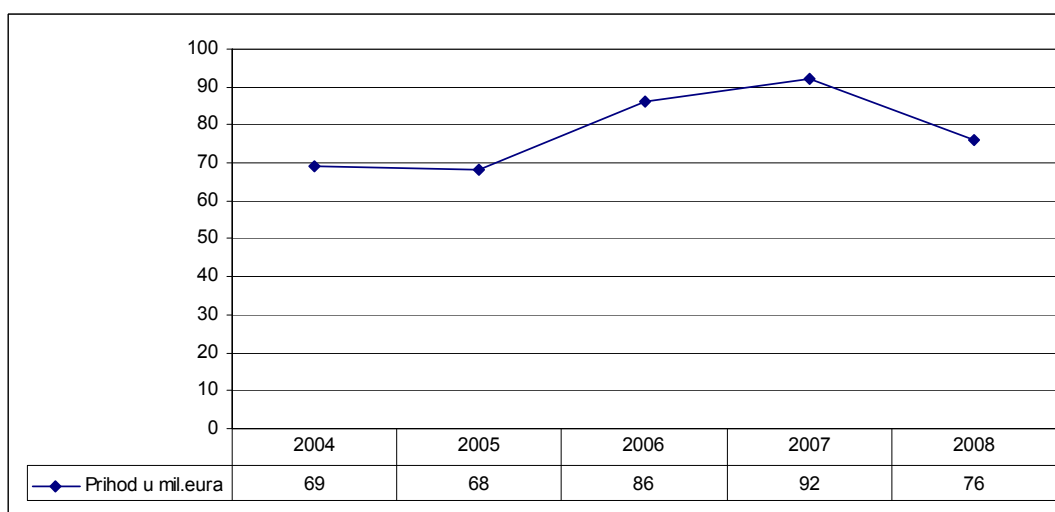

U strukturi prihoda od telekomunikacija u 2008. godini dominiraju prihodi od mobilne telefonije sa 73%. Slijede prihodi od fiksne telefonije sa 26% i prihodi od Interneta sa 1%.

Tržište fiksne telefonije u Crnoj Gori

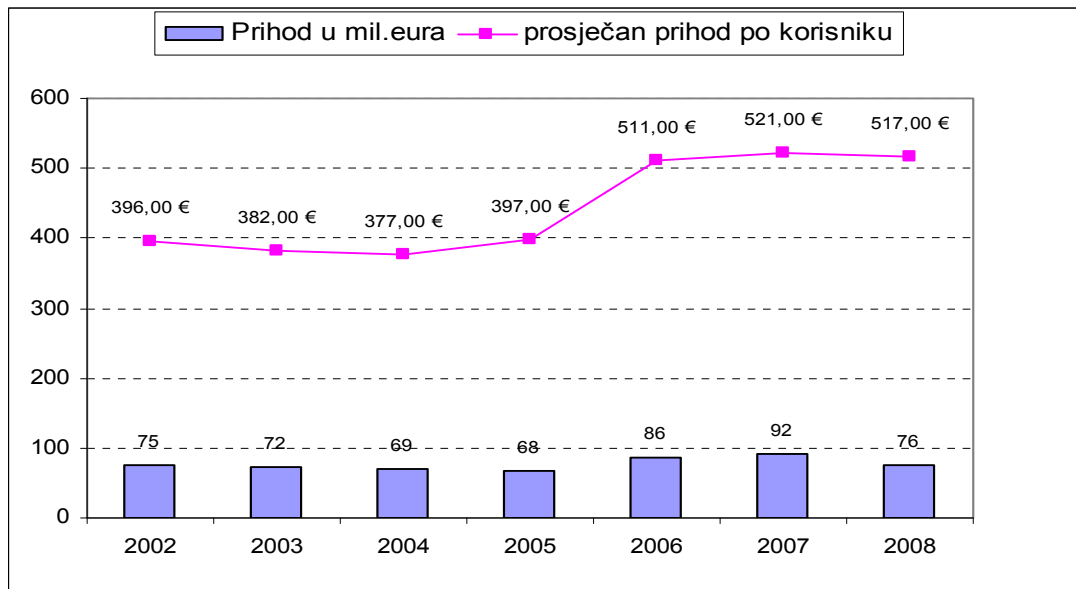
Na tržištu fiksne telefonije učestvuju Crnogorski Telekom i M:tel.

Kretanje ukupnog prihoda u fiksnoj telefoniji

Ukupan prihod u fiksnoj telefoniji u 2008. godini bilježi pad od 17,68% u odnosu na prethodnu godinu.

Kretanje prosječnog prihoda po korisniku u fiksnoj telefoniji

Nakon relativno stabilnog nivoa prosječnog prihoda po korisniku u periodu 2002-2007. godina, prosječan prihod po korisniku od 2006-2008. godine bilježi značajan rast.

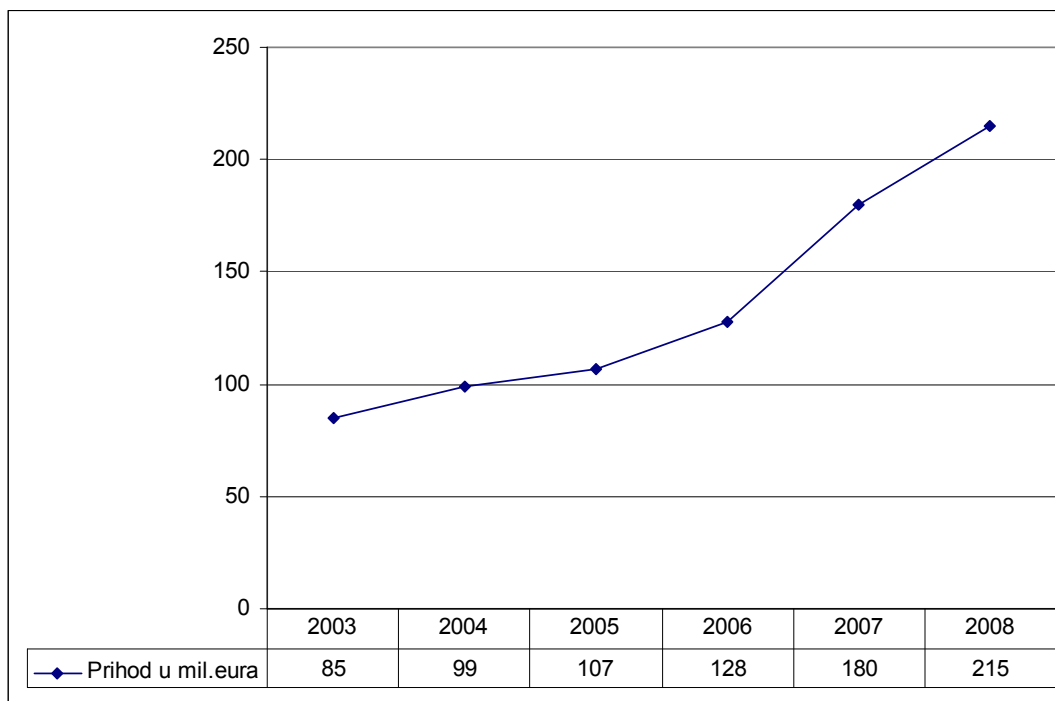
Tržište mobilne telefonije u Crnoj Gori

Ukupan prihod na tržištu mobilne telefonije pokazuje značajan trend rasta, koji je rezultirao povećanjem prihoda trećeg mobilnog operatora, što se može vidjeti u narednoj tabeli. Kod ProMonte-a i T-Mobile-a došlo je do neznatnog smanjenja prihoda u odnosu na 2007.godinu.

Pregled prihoda na tržištu mobilne telefonije po operatorima

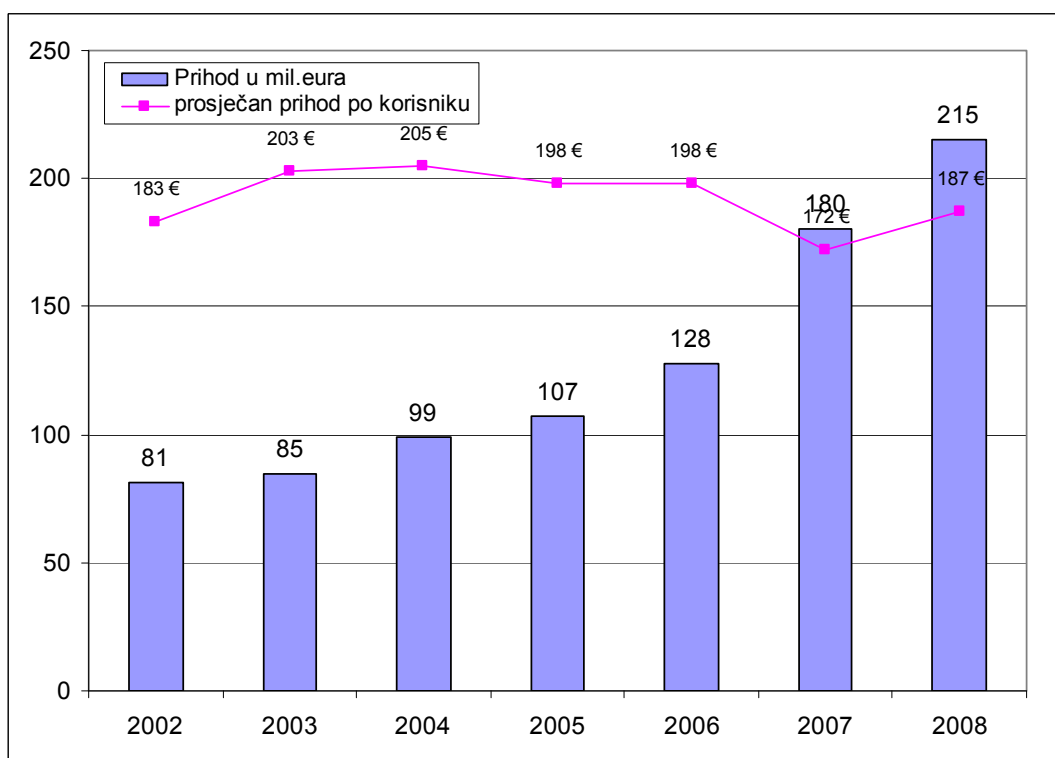
Naziv mobilnog operatora	Prihod u 2007	Prihod u 2008	% rasta 2008/2007
ProMonte	95.287.833	94.348.781	-0,99
T-Mobile	73.139.582	72.391.718	-1,02
M-tel	11.728.369	48.805.475	316,13
	180.155.784	215.545.974	19,64

Kretanje ukupnog prihoda u mobilnoj telefoniji

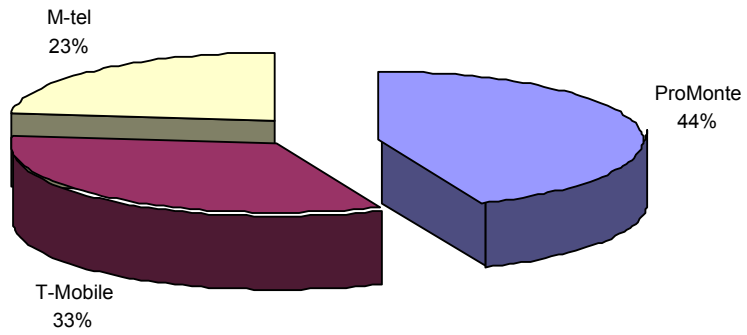
Kretanje ukupnog prihoda u mobilnoj telefoniji pokazuje značajan trend rasta u posmatranom periodu (2003-2008. godina), kao i u 2008. godini u odnosu na 2007. godinu.

Kretanje prosječnog prihoda po korisniku u mobilnoj telefoniji

Prihod po korisniku u mobilnoj telefoniji u 2008. godini iznosi 187 Eura. Broj zaposlenih u mobilnoj telefoniji iznosi 749.

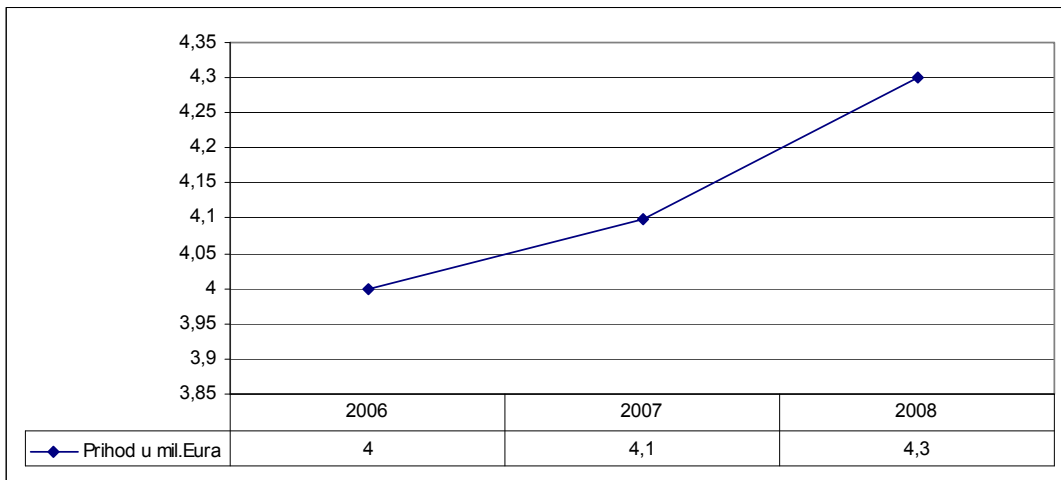
Struktura tržišta mobilne telefonije u 2008.god.:

U strukturi tržišta mobilne telefonije došlo je do promjene uvođenjem trećeg operatora tako da Promonte učestvuje u ukupnim prihodima mobilne telefonije sa 44%, T-Mobile sa 33% i M:tel sa 23%.

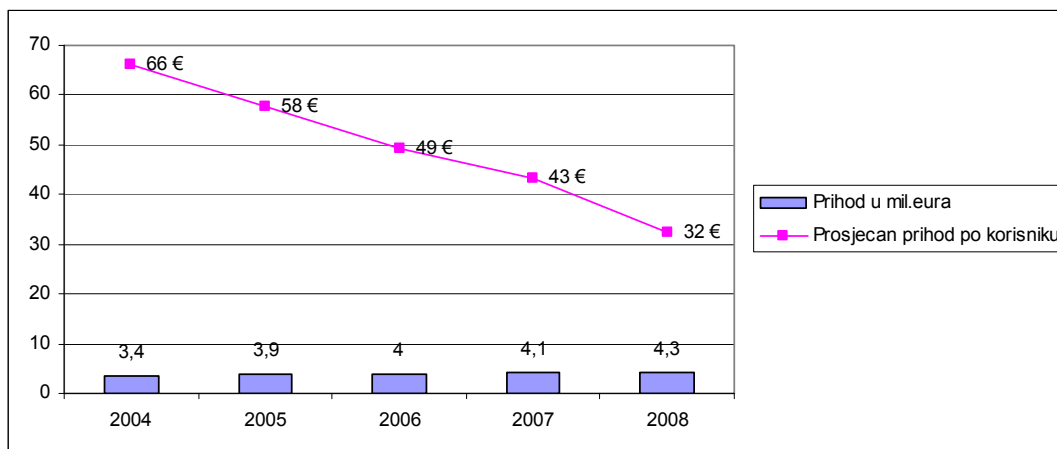
Tržište Internet-a u Crnoj Gori

Kretanje Internet ukupnog prihoda

Možemo konstatovati da prihodi od Interneta pokazuju trend rasta.

Prosječan prihod od Interneta po korisniku

Pokazatelj prosječan prihod po korisniku pokazuje tendenciju pada, što je rezultat povećanja broja korisnika, dok prihod bilježi neznan rast.

5. PLANIRANI I IZVRŠENI RADNI ZADACI AGENCIJE U 2008. GODINI

Agencija za telekomunikacije i poštansku djelatnost je krajem decembra 2007. godine donijela Program rada za 2008. godinu. U okviru programskih aktivnosti u 2008. godini, planirane su sljedeće programske aktivnosti:

- Sprovođenje redovnih aktivnosti koje između ostalog obuhvataju: sprovođenje procesa izdavanja licenci kao i izdavanja dozvola za radio stanice, vršenje inspeksijskog nadzora i kontrole subjekata telekomunikacionog i poštanskog tržišta, kontrolu i monitoring radio-frekvencijskog spektra, zaštitu interesa korisnika telekomunikacionih i poštanskih usluga, rješavanje sporova između operatera i drugo.
- Dalje normativno uređivanje sektora telekomunikacija i poštanskog saobraćaja donošenjem propisa i drugih akata iz nadležnosti Agencije, kao i učešće u pripremi propisa iz nadležnosti drugih organa, prewashodno Vlade Crne Gore i resornog Ministarstva saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija.
- Izradu izvještaja i informacija vezanih za tržišta telekomunikacija i poštanske djelatnosti.
- Dalje materijalno-tehničko i kadrovsko osposobljavanje Agencije radi sprovođenja nadležnosti Agencije utvrđenih Zakonom o telekomunikacijama i Zakonom o poštanskim uslugama.
- Saradnja sa nadležnim republičkim organima i institucijama, telekomunikacionim i poštanskim operatorima, regulatornim tijelima drugih država, te međunarodnim organizacijama u oblasti telekomunikacija i poštanskog saobraćaja.
- Obavljanje i drugih poslova utvrđenih Zakonom i drugim aktima koji regulišu ovu oblast, kao i tekućom i razvojnom politikom Vlade Crne Gore.

Donošenje i implementacija novog Zakona o elektronskim komunikacijama je značajno uticala na realizaciju programskih aktivnosti predviđenih ovim dokumentom naročito imajući u vidu nadležnosti i odredbe propisane Zakonom o elektronskim komunikacijama.

U nastavku teksta dat je prikaz najznačajnijih programskih aktivnosti realizovanih u 2008. godini.

5.1. Upravni postupci

Ostvarivanje prava korisnika i zaštita interesa korisnika i rješavanje sporova između subjekata u telekomunikacionim aktivnostima (na tržištu elektronskih komunikacija) i između korisnika i operatora

Zakon o telekomunikacijama („Službeni list RCG“ broj 55/00) je prestao da važi donošenjem Zakona o elektronskim komunikacijama („Službeni list CG“ broj 50/08), koji je stupio na snagu 27. 08. 2008. godine. U oba zakonska teksta je, kao jedna od nadležnosti stavljena i nadležnost, ranije Agencije za telekomunikacije i poštansku djelatnost, a sada Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost - rješavanje sporova između korisnika i operatora i između subjekata na tržištu elektronskih komunikacija.

Naime, članom 12. tačka 21 i 22 Zakona o telekomunikacijama bilo je propisano da se Agencija za telekomunikacije i poštansku djelatnost „stara o ostvarivanju prava korisnika, prima i razmatra prigovore i žalbe korisnika“ i „rješava sporove između subjekata telekomunikacionim aktivnostima (između korisnika i operatora, između operatora, operatora vlasnika objekata ili zemljišta)“, a članom 25 pomenutog Zakona da su odluke Agencije konačne.

Članom 8 sada važećeg Zakona o elektronskim komunikacijama propisano je da Agencija rješava pitanja i prigovore, razmatra inicijative i donosi procedure i norme iz domena zaštite interesa i prava korisnika usluga, kao i da rješava sporove između subjekata na tržištu elektronskih komunikacija, saradujući sa institucijama nadležnim za zaštitu konkurencije i zaštitu korisnika, te članom 19 ovog zakona da se protiv odluke Agencije može izjaviti žalba Ministarstvu u roku od 15 dana od dana prijema odluke.

Takođe članom 20 ovog Zakona je određeno da se, u slučaju spora između operatora koji obezbjeđuju elektronske komunikacione mreže ili pružaju usluge, operatori mogu pisanim putem dogovoriti ili Agencija predložiti da se spor rješava primjenom pravila posredovanja ili arbitražnog postupka, ako bi isti doprinijeli boljem i blagovremenijem rješavanju spora, u skladu sa ciljevima efikasne konkurencije, razvoja tržišta i zaštite interesa korisnika, te da, ukoliko Agencija predloži mehanizme posredovanja, dužna je o tome obavijestiti strane u sporu, bez odlaganja.

U vezi sa time, kao i dosadašnjom praksom rješavanja sporova i po ranije važećem zakonu, Agencija nastoji da preventivno djeluje već u procesu pregovaranja, posebno između operatora, ukoliko ocijeni da je to neophodno i u okviru datih nadležnosti, s obzirom na njihove zahtjeve, a u svakom slučaju, nakon njihovog neuspješnog završetka procesa dogovaranja donošenjem odgovarajućih odluka - rješenja po pitanju zajedničkog korišćenja telekomunikacione infrastrukture, korišćenja određenih servisa, pregovora oko pristupa i interkonekcije, određenja cijena i sl.

Pred Agencijom je u 2008. godini između operatora koji obezbjeđuju elektronske komunikacione mreže ili pružaju usluge započet postupak, i to:

1. Rješavanje pitanja uspostavljanja SMS/MMS cijena terminacije između mobilnih operatora, dostavljanjem predloga Anexa Ugovora o interkonekciji između mobilnih operatora na tržištu elektronskih komunikacija u Crnoj Gori, ProMonte-a GSM, T-Mobile-a i M:Tel-a, koji je konačno riješen u prvoj polovini 2009. godine postizanjem dogovora uz posredstvo Agencije.

U prvoj polovini 2008. godine riješeni su, pred Upravnim sudom, po tužbama podnijetim od operatora nezadovoljnih donijetim rješenjima Agencije iz 2006. godine 2 tužbe, a radi se o rješenjima Agencije kojima se utvrđuje zloupotreba dominantnog položaja T-Com-a na telekomunikacionom tržištu, nastala pružanjem određenih servisa („SME“ paket i „30“ paket).

U jednom sporu („SME“ paket) je tužba Crnogorskog Telekom na rješenje Agencije o zloupotrebi dominantnog položaja odbijena, a u drugom („30“ paket) je Agencija, postupajući po presudi Upravnog suda konačno riješila da nema zloupotrebe dominantnog položaja Crnogorskog Telekom po osnovu inovirane ponude „30“ paketa ovog operatora.

Rješavanje sporova između korisnika i operatora

Kad je u pitanju zaštita korisnika, kao što smo već naveli, do stupanja na snagu Zakona o elektronskim komunikacijama ta oblast je bila regulisana Zakonom o telekomunikacijama i Pravilnikom o zaštiti korisnika javnih telekomunikacionih servisa („Službeni list RCG“, broj 63/2003).

Tokom 2008. godine podnijeto je 130 zahtjeva, odnosno žalbi korisnika (naime, Zakon o telekomunikacijama je poznavao „zahtjev za preispitivanje odluka operatora“, dok Zakon o elektronskim komunikacijama poznaje „žalbu korisnika“). Ukupan broj podnijetih zahtjeva/žalbi korisnika dat je u priloženoj tabeli.

OPŠTINA	PRIHVAĆENA	ODBIJENA	PREDMETI upućeni u proceduru ili je u međuvremenu operator donio odluku	DJELIMIČNO	UKUPNO
PODGORICA	19	31	3	0	53
CETINJE	2	4	2	1	9
ULCINJ	5	7	0	0	12
BUDVA	2	3	0	0	5
DANILOVGRAD	0	1	1	0	2
KOTOR	3	4	1	0	8
BIJELO POLJE	4	7	0	0	11
BAR	2	2	1	0	5
NIKŠIĆ	1	1	0	0	2
ROŽAJE	2	1	0	0	3
PLJEVLJA	2	2	1	1	6
HERCEG NOVI	4	3	1	1	9
MOJKOVAC	2	3	0	0	5
Ukupno:	48	69	10	3	130

Kad su u pitanju postupci po tužbama korisnika na odluke Agencije, presudom Upravnog suda Crne Gore odbijena je tužba Opštinskog sindikalnog povjereništva Mojkovac.

U vezi sa istim predmetom, Vrhovni sud Crne Gore nas je obavijestio da su donijeli presudu o odbijanju zahtjeva za vanredno preispitivanje sudske odluke Upravnog suda, koji je podnio tužilac SSCG - Opštinsko sindikalno povjereništvo Mojkovac.

5.2. Regulatorna u oblasti telekomunikacija (elektronskih komunikacija) i aktivnosti na implementaciji Zakona o elektronskim komunikacijama

Agencija za telekomunikacije i poštansku djelatnost je u prvoj polovini 2008. godine uradila, u cilju nastavka obavljanja poslova iz Zakonom definisanih nadležnosti u oblasti telekomunikacija, shodno tada važećem Zakonu o telekomunikacijama predlog Pravilnika o izmjeni i dopuni Pravilnika o pristupu i interkonekciji („Službeni list Crne Gore“ broj 12/08) i isti, kroz proces javnih konsultacija sa zainteresovanim subjektima, razmotrila, usvojila i objavila.

Nakon stupanja na snagu Zakona o elektronskim komunikacijama, dana 27. 08. 2008. godine, tadašnja Agencija za telekomunikacije i poštansku djelatnost je nastavila obavljanje djelatnosti u skladu sa nadležnostima utvrđenim tim Zakonom, do konstituisanja organa Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, koje je okončano tokom decembra 2008. i januara 2009. godine izborom Savjeta i izvršnog direktora Agencije.

Finansijski plan Agencije³ za 2009. godinu, sa Programom rada⁴ usvojila je Skupština Crne Gore 27. 12. 2008. godine. Operativnim planom za njegovo izvršenje se u 2009. godini planira, između ostalog, i donošenje dijela sekundarnog zakonodavstva iz oblasti rada Agencije i priprema stručnih osnova za dio sekundarnog zakonodavstva koje donosi resorno ministarstvo i Vlada.

Istovremeno su, u decembru 2008. godine, pripremljeni od strane Agencije predlozi Pravilnika o metodologiji i načinu obračuna visine godišnje naknade za korišćenje numeracije i/ili adresa⁵ i Pravilnik o metodologiji i načinu obračuna visine godišnje naknade za korišćenje radio-frekvencija⁶ i isti su usvojeni od strane resornog ministarstva i objavljeni u Službenom listu Crne Gore početkom 2009. godine.

Takođe, u 2008. godini Agencija je otpočela aktivnosti vezane za usaglašavanje licenci izdatih od ove Agencije i Agencije za radio-difuziju sa Zakonom o elektronskim komunikacijama kao i pripremi formi zahtjeva kog korisnici podnose u cilju dobijanja odobrenja za korišćenje ograničenih resursa: radio-frekvencija i numeracije i/ili adresa.

Shodno članu 142 Zakona o elektronskim komunikacijama, a nakon konstituisanja Savjeta Agencije, otpočete su i aktivnosti na preuzimanju dijela osnovnih sredstava, pripadajućeg softvera Agencije za radio-difuziju i dijela zaposlenih za obavljanje djelatnosti koja proizilazi iz nadležnosti Agencije⁷.

5.3. Interkonekcija

Agencija za telekomunikacije i poštansku djelatnost je početkom 2008. godine nastavila posao započet krajem 2007. godine, koji se odnosio na izmjene i dopune predloga Referentne interkonekcionu ponudu Crnogorskog Telekom. Zajnička radna grupa, sastavljena od predstavnika Agencije i predstavnika Crnogorskog Telekoma, je tokom višemjesečnog rada pokušala da usaglasi što više elemenata predložene ponude. Poslije završetka rada u radnoj grupi, Crnogorski Telekom je krajem marta 2008. godine dostavio konačni predlog Referentne interkonekcionu ponude. Agencija je svojim Rješenjem, br. 01-3366/20-2007 od 08. 04. 2008. godine, dala saglasnost na dostavljeni predlog. Shodno navedenom Rješenju, data je saglasnost na Referentnu interkonekcionu ponudu Crnogorskog Telekoma, pod uslovom da se Referentna interkonekcionu ponuda izmijeni i dopuni, u skladu sa odredbama Rješenja i da se uskladi sa odredbama Plana numeracije i Dopunama Plana numeracije. Rješenjem je, takođe, obavezan Crnogorski Telekom da:

- U roku od 5 dana izvrši sve zahtijevane izmjene, dopune i usklađivanja;
- U roku od 60 dana dostavi Agenciji, radi davanja saglasnosti, predlog ponuda za druge servise koje nudi operatorima i pružaoocima servisa, a koji su precizirani u izreci Rješenja;
- U roku od 60 dana uskladi važeće ugovore o interkonekciji sa odredbama Referentne interkonekcionu ponude.

Referentna interkonekcionu ponuda Crnogorskog Telekoma, izmijenjena i dopunjena na način utvrđen odredbama Rješenja Agencije, sadrži niz novina i povoljnosti za operatore i pružaoce servisa. U odnosu na prethodno stanje, najvažnije nove stvari su:

- Ponuđen je novi metod interkonekcije na lokaciji Crnogorskog Telekoma sa mogućnošću kolokacije opreme u skladu sa Pravilnikom o pristupu i interkonekciji;

³ Finansijski plan Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost za 2009 godionu - „Službeni list Crne Gore“ broj 01/2009.

⁴ Programom rada za 2009. godinu - „Službeni list Crne Gore“ broj 01/2009.

⁵ Pravilnika o metodologiji i načinu obračuna visine godišnje naknade za korišćenje numeracije i/ili adresa - „Službeni list Crne Gore“ broj 01/2009.

⁶ Pravilnik o metodologiji i načinu obračuna visine godišnje naknade za korišćenje radio-frekvencija - „Službeni list Crne Gore“ broj 01/2009.

⁷ Aktivnosti su završene 24. 02. 2009. godine

- Uvedeni su novi veleprodajni servisi (Terminacija u okviru mrežnog koda pristupne tačke; Servisi koji omogućavaju servis izbora operatora: Implementacija koda za izbor operatora, Servis polaznih poziva (nacionalni polazni poziv, polazni pozivi u okviru mrežnog koda pristupne tačke); Servisi pristupa VoIP operatorima: Pristup preko ISDN PRA, Pozivi prema VoIP operatoru (preko „freephone“ brojeva ili geografskih brojeva));
- Utvrđene su nove i snižene cijene za postojeće servise (terminaciju poziva, polazne pozive, interkonekcione linkove, signalizacione linkove itd.).

Crnogorski Telekom je u skladu sa obavezama iz Rješenja o davanju saglasnosti na Referentnu interkonekcionu ponudu, dostavio Agenciji predlog Referentne interkonekcione ponude za Internet servis provajdere, na koju je Agencija, nakon prethodno dostavljenih primjedbi, dala saglasnost svojim Rješenjem, br. 01-3366/25-2007 od 10. 09. 2008. godine. Ova ponuda je, takođe, novina na veleprodajnom tržištu jer su njom po prvi put definisani uslovi pristupa mreži Crnogorskog Telekoma za Internet servis provajdere koji pružaju tzv. uskopojani pristup mreži (dial-up), a takođe su definisani i uslovi veleprodaje za uslugu pristupa globalnoj Internet mreži.

5.3.1. Cijene interkonekcionih servisa

Cijene terminacije poziva u fiksne mreže

Tokom 2008. godine, došlo je do promjene cijena interkonekcionih servisa koje su uslovljene izmjenama Referentne interkonekcione ponude Crnogorskog Telekoma.

Glavne karakteristike, značajne za navedene izmjene cijena interkonekcionih servisa, koje se odnose na servis terminacije poziva u fiksnu mrežu Crnogorskog Telekoma, su sljedeće:

- cijena servisa nacionalne terminacije poziva u fiksnu mrežu Crnogorskog Telekoma iznosi 2,7 €centa/min, što predstavlja smanjenje ove cijene od 10% (prethodna cijena je bila 3 €centa/min).
- uvedena je cijena za novi servis – servis terminacije poziva u okviru mrežnog koda pristupne tačke, čija cijena iznosi 2,25 €centa/min.

Cijena terminacije poziva u fiksnu mrežu M:Tel-a je ostala nepromijenjena i iznosi 3 €centa/min.

Za poređenje cijena servisa terminacije poziva sa cijenama u državama članicama EU korišćeni su podaci iz Izvještaja o napretku na jedinstvenom evropskom tržištu elektronskih komunikacija 2008, od 24. 03. 2009. godine (*Progress report on the single european electronic communications market 2008 (14th report)*).

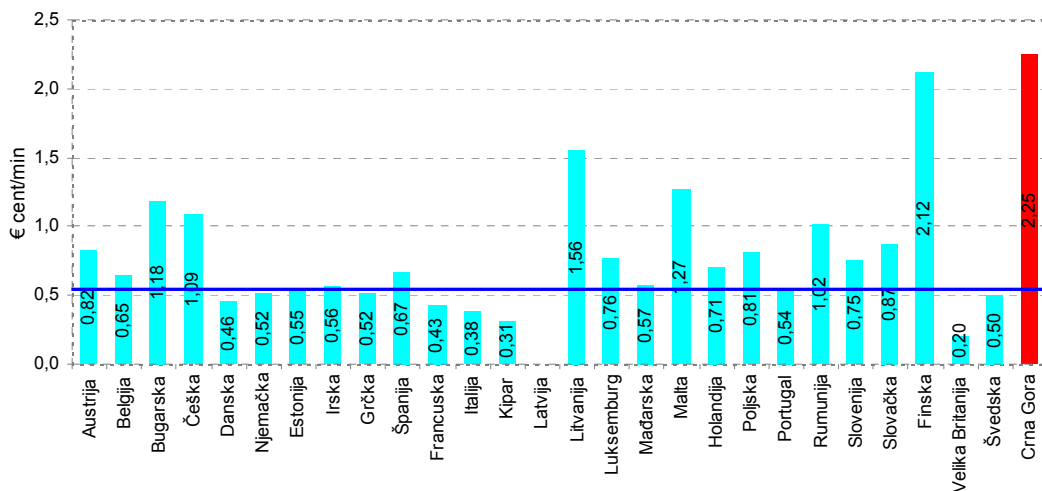
Na sljedećem grafikonu su prikazane cijene za servis terminacije poziva u fiksnu mrežu za kategorije *local* i *single transit* terminacija poziva u mrežu *incumbent* operatora, za države članice EU (cijena po minutu koja je prosječna cijena prva tri minuta poziva u skupom intervalu, tkz. *peak-time*). U većini država se primjenjuju sva tri tipa naknada za terminaciju u zavisnosti od kategorije terminacije (*local, single transit* i *double transit*)⁸, što nije slučaj u Crnoj Gori. Na grafikonima ispod je data i prosječna ponderisana vrijednost

⁸ Postoje tri tipične kategorije servisa terminacije poziva koje se pružaju u fiksničnim telefonskim mrežama:

- *Local* terminacija poziva: kada se pozivi prenose preko interkonekcionog linka do lokalne centrale na koju je direktno povezan krajnji korisnik.
- *Single Transit* terminacija poziva: kada se pozivi prenose preko interkonekcionog linka do tranzitne centrale koja ima direktan link sa lokalnom centralom na koju je direktno povezan krajnji korisnik.
- *Double Transit* terminacija poziva: kada se pozivi prenose preko interkonekcionog linka do tranzitne centrale koja nema direktan link sa lokalnom centralom na koju je direktno povezan krajnji korisnik, tj. poziv se prenosi preko dvije tranzitne centrale

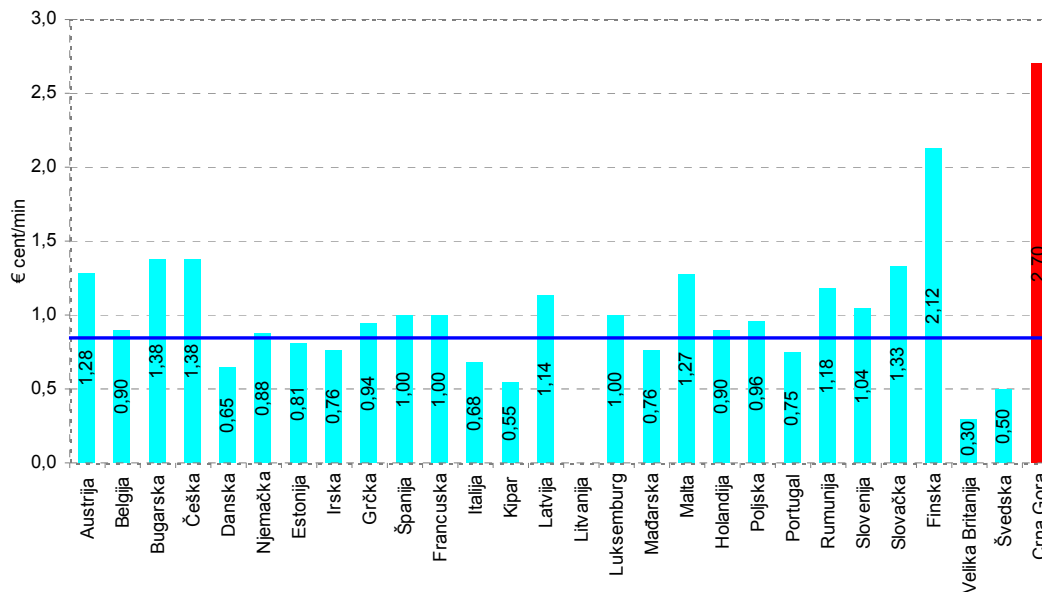
cijena za *local* i *single transit* terminaciju za članice EU koje iznose 0,57 €centa/min 0.83 €centa/min respektivno.

Cijena servisa terminacije poziva u mrežu incumbent fiksno operatora - *local* terminacija poziva
 prosjek EU single transit 0,57 € cent/min

IZVOR: Progress report on the single european electronic communications market 2008 (14th report)

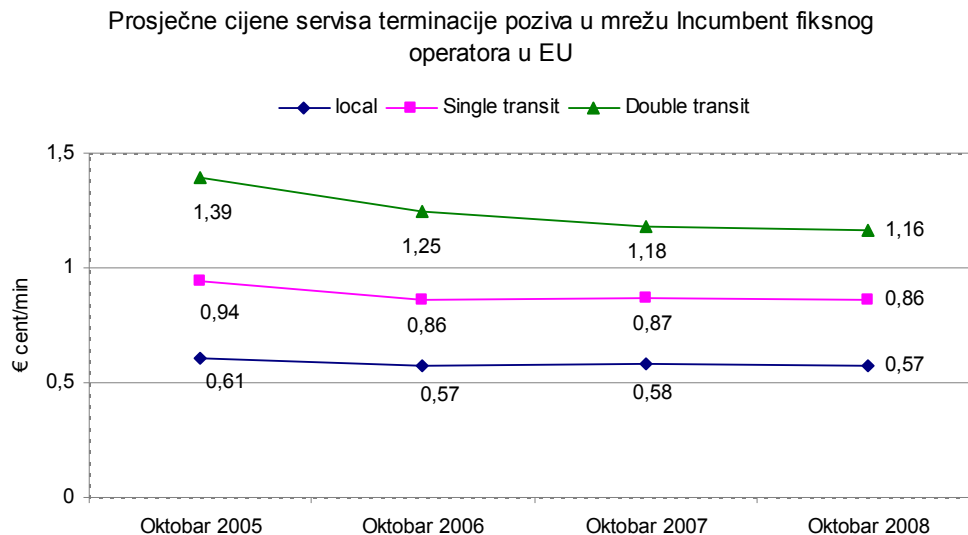
Cijena servisa terminacije poziva u mrežu incumbent fiksno operatora - *single transit* terminacija poziva
 prosjek EU single transit 0,86 € cent/min

IZVOR: Progress report on the single european electronic communications market 2008 (14th report)

Na osnovu prethodnih grafika se može zaključiti da su cijene terminacije poziva u mrežu Crnogorskog Telekomu, i pored njihovog smanjenja, i dalje značajno veće od cijena ovih serisa u članicama EU, a takođe su značajno veće od prosjeka cijena ovih servisa.

Na sljedećem grafikonu je dat trend kretanja prosječnih ponderisanih cijena servisa terminacije poziva u fiksne mreže u EU:

IZVOR: Progress report on the single european electronic communications market 2008 (14th report)

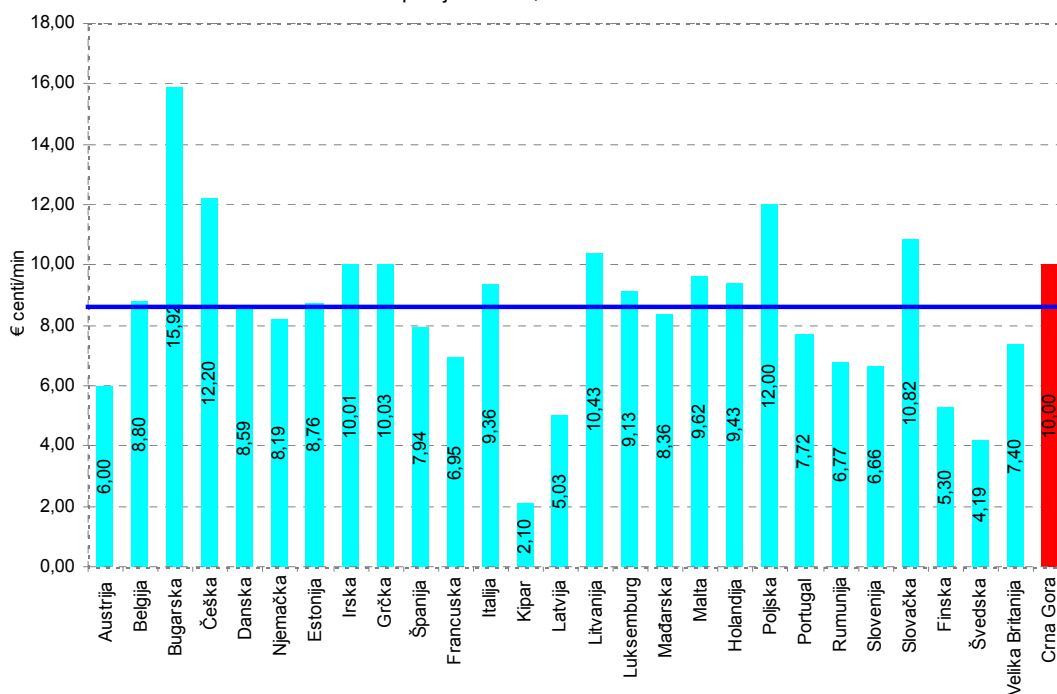
Sa prethodnog grafikona se može vidjeti da je nastavljen blagi trend pada cijena *double transit* terminacije poziva, dok je cijena lokalne i *single transit* terminacije poziva ostala stabilna, u odnosu na 2007. godinu. Takođe, poređenjem različitih kategorija terminacije poziva, dolazi se do zaključka da cijena *double transit* terminacije poziva predstavlja u 2008. skoro dvostruku cijenu lokalnog nivoa terminacije.

Cijene terminacije poziva u mobilne mreže

Tokom 2008. godine, nije došlo do promjena cijene terminacije poziva u mobilne mreže, tako da je cijena ovog servisa ostala na nivou iz 2007. godine i iznosi 10 €centi/min. Međutim, u aprilu 2008. godine su ProMonte i T-Mobile izmijenili ugovor o interkonekciji, kojom su uveli naknadu za terminaciju SMS i MMS, koja iznosi 3 €centi/SMS i 9 €centi/MMS (prethodno se nije naplaćivala naknada za terminaciju SMS i MMS, tj. važio je „*bill and keep*“ metod naplate ovih usluga). S obzirom da M:Tel nije prihvatio takve naknade za usluge terminacije SMS i MMS, krajem 2008. godine je pokrenut postupak kod Agencije za rješavanje ovog pitanja.

Sljedeći grafikon pokazuje uporedne podatke za cijene terminacije poziva u mreže mobilnih operatora za države članice EU (cijena po minutu koja je zasnovana na prva tri minuta poziva u skupom intervalu, tzv. *peak-time*). Kao što se sa grafikona vidi, nivo ovih cijena u Crnoj Gori je iznad prosjeka u državama članicama EU koji iznosi 8,55 €centa/min.

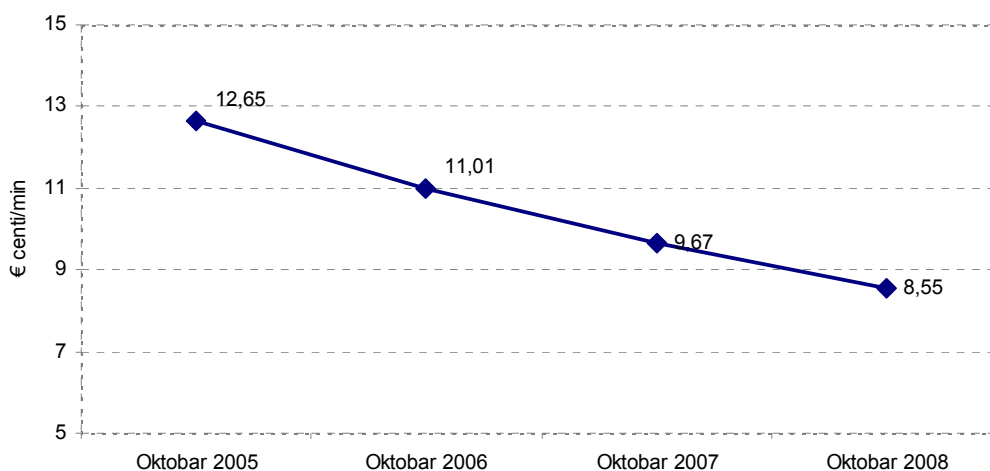
Cijena terminacije poziva u mreže mobilnih operatora
(nacionalni prosjek na osnovu broja korisnika)
prosjeak EU: 8,55€ centi/min

IZVOR: Progress report on the single european electronic communications market 2008 (14th report)

Trend pada cijena servisa terminacije poziva u mobilne mreže u EU je nastavljen, što je ilustrovano sljedećim grafikonom:

Prosječna cijena terminacije poziva u mobilne mreže u EU

IZVOR: Progress report on the single european electronic communications market 2008 (14th report)

Prosječna cijena servisa terminacije poziva u mreže mobilnih operatora u državama članicama EU je nastavila trend pada i pala je za 11,58% u odnosu na prethodnu godinu, a 32,41% u odnosu na oktobar 2005. godine. Međutim, postoje i dalje velike razlike cijena ovih servisa u pojedinim državama članicama, od 2,10 €centa/min na Kipru, do 15,92 €centa/min u Bugarskoj, dok je prosječna cijena terminacije poziva u

mreže mobilnih operatora veća za više od 10 puta od prosječne cijene terminacije poziva u fiksne mreže (*single transit* terminacije).

5.3.2. Projekat EBRD

U okviru projekta koji je trajao tokom 2008. godine (završen u oktobru), a koji je finansirala Evropska banka za obnovu i razvoj, konsultantka kuća "Great Village International Consultants" koja je bila nosilac ovog posla je za potrebe Agencije za telekomunikacije i poštansku djelatnost pripremila, u dijelu koji se tiče interkonekcije i pristupa, predlog cijena terminacije poziva za fiksne i mobilne mreže, kao i tzv. *glide path* metod dostizanja predloženih cijena.

Kada je u pitanju cijena terminacije poziva u fiksnu mrežu Crnogorskog Telekom, zbog nedostatka podataka, konsultanti su predložili tzv. *Benchmark* metodologiju određivanja cijena, pri čemu su uzete u obzir cijene iz osam članica EU, koje su izabrane na osnovu dva kriterijuma (GDP po glavi stanovnika i broj stanovnika).

Za mobilne mreže, konsultanti su pripremili model za obračun troškova koji se zasniva na pristupu u čijoj osnovi su dugoročno projektovani inkrementalni troškovi (*Long Run Incremental Cost - LRIC*), i koji predstavlja standardnu regulatornu praksu u Evropskoj Uniji. Na osnovu ovog modela se mogu utvrditi cijene terminacije poziva u mobilnim mrežama.

S obzirom, da su oba metoda pokazala da su trenutne cijene terminacije poziva značajno više od cijena koje bi se bazirale na troškovima pružanja ovih servisa, konsultanti su predložili četvorogodišnji period smanjenja ovih cijena (tzv. *glide path*), a što je inače praksa u državama članicama EU, nakon čega bi se dostigle cijene koje odgovaraju troškovima pružanja ovih servisa.

5.4. Monitoring radio-frekvencijskog spektra

Shodno Zakonu o elektronskim komunikacijama, Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost je nadležna da upravlja, vrši nadzor i kontrolu korišćenja radio-frekvencijskog (u daljem tekstu: RF) spektra na teritoriji Crne Gore u skladu sa Planom namjene radio-frekvencija i Planom raspodjele radio-frekvencija. S tim u vezi, Agencija je u obavezi da koncipira, projektuje, uspostavi i održava sistem za monitoring RF spektra, te da sa ostalim nadležnim državnim organima, saglasno međunarodnim propisima koji se primjenjuju u Crnoj Gori, obezbjeđuje efikasno i nesmetano korišćenje ovog prirodnog resursa koji predstavlja dobro od opšteg interesa nad kojim svojinska prava i ovlašćenja vrši Crna Gora.

U osnovi, svrha monitoringa RF spektra je da obezbijedi podršku menadžmentu RF spektra, uključujući dodjelu radio-frekvencija i funkcije planiranja korišćenja RF spektra. Osnovni zadaci u monitoringu RF spektra su:

- kontrola i mjerenje tehničkih i radnih parametara radio emisija;
- učešće u rješavanju štetnih interferencija;
- detekcija, identifikacija i lociranje nelegalnih radio emisija;
- kontrola i mjerenje parametara kvaliteta radikomunikacionih usluga;
- utvrđivanje zauzetosti pojedinih kanala i RF opsega sa generisanjem frekvencijskih snimaka;
- podrška u koordinaciji korišćenja radio-frekvencija sa administracijama susjednih država;
- učešće u međunarodnim programima monitoringa RF spektra.

Imajući u vidu da su u 2008. godini nastavljene aktivnosti na izgradnji objekata Glavnog i regionalnog kontrolno-mjernog centra, odnosno daljinski upravljane kontrolno-mjerne stanice, monitoring RF spektra je obavljan korišćenjem Mobilne kontrolno-mjerne stanice (MKMS).

MKMS-a je opremljena monitoring opremom renomiranog njemačkog proizvođača - ROHDE & SCHWARZ koja je sposobna da vrši monitoring RF spektra u opsegu od 9 kHz do 3 GHz u skladu sa relevantnim ITU-R preporukama. Oprema u MKMS-i obuhvata monitoring prijemnik ESMB za monitoring RF opsega od 9 kHz do 3 GHz i antenski sistem sastavljen od 5 antena, i to tri omnidirektivne:

- HE010 za RF opseg od 10 kHz do 80 MHz,
- HE309 za RF opseg od 20 MHz do 1300 MHz,
- HF902 za RF opseg od 1 GHz do 3 GHz,

i dvije direktivne (usmjerene) antene:

- HL033 za RF opseg od 80 MHz do 2 000 MHz,
- HL040 za RF opseg od 400 MHz do 3 000 MHz.

Osim navedene opreme, u okviru MKMS-e postoji i prenosni monitoring prijemnik EB200 istog proizvođača za opseg od 10 kHz do 3 GHz sa svojim pratećim antenskim setom koga čine 4 ručne širokopolasne direktivne antene koje mogu raditi i u aktivnom i pasivnom režimu u sljedećim opsezima: 10 kHz do 20 MHz, 20 MHz do 200 MHz, 200 MHz do 500 MHz i 500 MHz do 3 GHz. Ovakva kombinacija omogućava detekciju, identifikaciju i lociranje nelegalnih predajnika i izvora štetnih interferencija i pogodna je za one lokacije na kojima nije moguće pristupiti vozilom.

Tokom 2008. godine Agencija je, shodno svojim tehničkim mogućnostima, obavljala redovni monitoring RF spektra korišćenjem MKMS-e, u skladu sa Uputstvom o uslovima i proceduri korišćenja MKMS-e broj 01-1619/1 od 23. 08. 2006. godine. Kontrolu i mjerenja su obavljala dva inženjera za monitoring RF spektra sa tehničkom podrškom dva tehničara. Za sprovođenje kontrole i mjerenja korišćen je softver za monitoring RF spektra – ROHDE & SCHWARZ Argus v5.2.2 SP2.

Redovni monitoring RF spektra korišćenjem MKMS-e u 2008. godini je obuhvatio monitoring RF spektra na 13 lokacija sa 21 izlaskom na teren. Manji broj izlazaka na teren u odnosu na 2007. godinu je posljedica paralelnog angažmana inženjerskog kadra i na aktivnostima vezanima za izgradnju objekata GKMC-a, RKMC-a i DUKMS-e Crljenice-Vijenac, kao i organizacije 30. sastanka CEPT/ECC Radne grupe za monitoring RF spektra FM PT22 u Budvi.

Tokom 2008. godine obavljen je i jedan vanredni monitoringa RF spektra iniciran posebnim zahtjevom po pitanju štetnih interferencija prijavljenih u opsegu od 40 do 80 MHz.

Po obavljenim kontrolama i mjerenjima pravljani su izvještaji o korišćenju MKMS-e za svaku lokaciju ponaosob. U tim izvještajima su konstatovane uočene nepravilnosti uz odgovarajuće grafičke prikaze primljenih emisija na pojedinim frekvencijama (kanalima) i u pojedinim frekvencijskim opsezima. U svim izvještajima se nalaze i fotografije mikrolokacije gdje je obavljen monitoring RF spektra. Tabelarni prikazi rezultata mjerenja čuvaju se u elektronskoj formi u specifičnom formatu ranije pomenutog softvera za monitoring RF spektra – Argus. Takođe, svi mjerni rezultati se eksportuju iz Argus-a i posebno čuvaju kao tabele u Microsoft Excel formatu. Izvještaji o korišćenju MKMS-e uredno su dostavljani republičkim inspektorima za telekomunikacije, odgovornim rukovodiocima u Agenciji i menadžementu RF spektra.

Na osnovu svih mjerenja obavljenih tokom 2008. godine zaključuje se da najveći broj neregularnosti u RF spektru (u opsegu od 10 kHz do 3 GHz), potiče od radio-difuznih operatora, a naročito od FM radio-difuznih operatora koji emituju u opsegu od 87,5 do 108 MHz. Uočene nepravilnosti se odnose na nepoštovanje maksimalno dozvoljenih vrijednosti za pojedine tehničke i radne parametre kod FM radio-difuznih emisija

(nivoa jačine polja, frekvencijske devijacije, širine zauzetog opsega, offseta noseće frekvencije), odnosno na nedovoljno oslabljene i potisnute harmonijske i intermodulacione produkte kod istih što uzrokuje pojavu štetnih interferencija koje onemogućavaju bezbjedno i nesmetano korišćenje drugih frekvencijskih opsega. Ovo je bilo posebno izraženo u opsezima namijenjenim vazduhoplovnoj radio-navigacionoj službi (posebno u opsegu od 108 do 137 MHz) gdje je tokom redovnog monitoringa demodulisan veliki broj intermodulacionih produkata gore pomenutih FM radio-difuznih emisija, što je najvećim dijelom

posljedica prenatrpanosti FM opsega i visokih izračenih snaga. Sve ovo za posledicu ima ugrožavanje bezbjednosti vazdušne plovidbe, a posebno u zonama Aerodroma Podgorica i Aerodroma Tivat.

Praćene emisije funkcionalnih sistema skoro u potpunosti su zadovoljavale potrebne tehničke kriterijume za pojedine osnovne tehničke i radne parametre ovih radio emisija. Nijesu uočeni značajniji problemi u korišćenju opsega namijenjenih pomorskoj mobilnoj službi. Uočeno je prisustvo FM i TV radio-difuznih emisija iz susjednih država što je naročito izraženo na primorju gdje su demodulisane emisije uglavnom iz Italije, a nešto iz Albanije i Hrvatske.

5.5. Inspekcijski nadzor u oblasti telekomunikacija

Inspekcijski nadzor nad djelatnošću telekomunikacija Agencija je, do stupanja na snagu Zakona o elektronskim komunikacijama, vršila preko inspektora za telekomunikacije. Nakon stupanja na snagu Zakona o elektronskim komunikacijama Agencija nadzor nad radom operatora u sektoru elektronskih komunikacija vrši preko nadzornika za elektronske komunikacije. Poslovi nadzora obavljaju se u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama i Zakonom o inspekcijskom nadzoru.

U toku 2008. godine inspekcijski nadzor je bio usmjeren ka ostvarenju sljedećih ciljjeva:

- da svi pružaoci telekomunikacionih servisa posjeduju odgovarajuća ovlašćenja,
- da svi nosioci licenci Agencije posluju u skladu sa uslovima licenci (posjeduju sve potrebne dozvole i saglasnosti, izgrađuju i održavaju mrežu i pružaju servise u skladu sa zakonom i relevantnim standardima),
- spriječavanje ometanja rada radio stanica, posebno ako je tim ugrožena bezbjednost ljudi, pri čemu je akcenat stavljen na sprečavanje ometanja rada radio stanica koje služe bezbjednosti kontrole letjenja i bezbjednosti plovidbe.

Vršeni su redovni inspekcijski pregledi kod javnih telekomunikacionih operatora, pružalaca javnih telekomunikacionih servisa i imalaca funkcionalnih sistema veza sa licencom Agencije. Redovni inspekcijski

pregledi su obuhvatali kontrolu da li se telekomunikacione mreže, objekti i oprema izgrađuju, održavaju, eksploatišu i da li se telekomunikacioni servisi pružaju u skladu sa važećim propisima i standardima.

Vanredni inspekcijski pregledi tokom 2008. godine vršeni su po ukazanoj potrebi. Vanredni inspekcijski pregledi se vrše u slučajevima kada:

- subjekti koji se bave telekomunikacionom djelatnošću na teritoriji Crne Gore ne posjeduju odgovarajuće licence;
- imaoci licenci ometaju sisteme veza koji ne podliježu obavezi licenciranja (MUP, Vojska CG);
- imaoci licenci ometaju rad telekomunikacionih mreža drugog nosioca licence;
- radio stanice ometaju rad drugih radio stanica ili ugrožavaju zdravlje i bezbjednost ljudi;
- subjekti koji ne podliježu obavezi licenciranja kod Agencije izvođenjem radova ili na bilo koji drugi način ugrožavaju telekomunikacione mreže i telekomunikacione servise u Crnoj Gori;
- građani ili javni telekomunikacioni operator podnesu zahtjev za vršenje inspekcijskog pregleda u vezi sa zaštitom njihovih prava i interesa.

U toku 2008. godine izvršeno je 195 pregleda inspekcijskog nadzora. Na osnovu Plana inspekcijskog nadzora u oblasti telekomunikacija za 2008. godinu izvršeno je 163 redovna inspekcijska pregleda. Na osnovu zahtjeva za vršenje inspekcijskog pregleda izvršena su 32 vanredna inspekcijska pregleda. Na osnovu izvršenih pregleda sačinjeni su zapisnici o izvršenim pregledima. Na sačinjene zapisnike ovlašćeni predstavnici subjekata nadzora ni u jednom slučaju nijesu imali primjedbi. Kopije zapisnika uručivane su ovlašćenim predstavnicima subjekata nadzora. O izvršenim pregledima je uredno vođena evidencija u skladu sa Zakonom o inspekcijskom nadzoru.

U skladu sa Zakonom o inspekcijskom nadzoru djelovanje inspektora za telekomunikacije (nadzornika za elektronske komunikacije) u 2008. godini je u najvećoj mjeri bilo preventivno i usmjereno ka otklanjanju uočenih nedostataka u radu nosioca licenci. Na osnovu inspekcijskih pregleda i uočenih nedostataka u radu subjekata nadzora donijeto je 81 rješenje kojima je subjektima nadzora uglavnom nalogano otklanjanje utvrđenih nepravilnosti u određenom roku, osim u tri slučaja kada je naložena zabrana pružanja telekomunikacionih usluga, odnosno isključenje radio stanice za koju subjekat nadzora nije posjedovao odgovarajuću dozvolu. Svi subjekti nadzora su izvršili radnje naložene rješenjima.

5.6. Razvoj materijalno tehničkih resursa

5.6.1. Aktivnosti na implementaciji sistema za monitoring radio-frekvencijskog spektra

Glavni kontrolno-mjerni centar na Dajbabskoj gori u Podgorici (GKMC)

Radovi na izgradnji pristupne saobraćajnice do budućeg objekta na Dajbabskoj gori, koji su započeti krajem 2007. godine, prekinuti su polovinom februara 2008. godine, zbog neriješenih imovinsko pravnih odnosa sa vlasnicima kroz čije zemljište prolazi projektovana trasa saobraćajnice. Od tada se probijena trasa koristi samo kao gradilišni put. Inače, Agencija je izradila Elaborat eksproprijacije (06. mart 2008. godine) i pokrenula postupak utvrđivanja javnog interesa za njegovu izgradnju. Komisija Uprave za

nekretnine je izvršila procjenu vrijednosti zemljišta, a Vlada Crne Gore je na sjednici od 15. maja 2008. godine donijela Odluku o utvrđivanju javnog interesa za eksproprijaciju nepokretnosti za izgradnju pristupne saobraćajnice do GKMC-a na Dajbabskoj gori i istovremeno utvrdila da postupak eksproprijacije sprovede Uprava za nekretnine. Uprava za nekretnine je dostavila Agenciji izvještaj odgovarajuće komisije o procjeni navedenih nepokretnosti i to dana 20. 05. 2008. godine. Dana 26. 11. 2008. godine održana je rasprava kojoj je prisustvovao predstavnik Agencije i službeno lice Uprave za nekretnine Crne Gore. Tom prilikom je predstavnik Agencije izjavio da Agencija ostaje pri navodima iz predloga za eksproprijaciju broj: 01-582/7 od 18. 06. 2008. godine, kao i da Agencija traži predaju nepokretnosti prije pravosnažnog rješenja o eksproprijaciji zbog hitnosti postupka, shodno članu 29 Zakona o eksproprijaciji. Do kraja 2008. godine, Uprava za nekretnine nije okončala postupak eksproprijacije a s obzirom da službeno lice Uprave za nekretnine Crne Gore nije saslušalo sve vlasnike ekspropisane nepokretnosti, do kraja 2008. godine nije odlučeno ni o zahtjevu Agencije za predaju nepokretnosti prije pravosnažnog rješenja. Radovi na projektovanom putu mogu se nastaviti tek nakon pravosnažnosti rješenja o eksproprijaciji odnosno konačnog rješavanja imovinsko pravnih odnosa sa privatnim vlasnicima zemljišta.

Radovi na izgradnji objekta Glavnog kontrolno-mjernog centra otpočeli su 19. februara 2008. godine, nakon probijanja gradilišnog puta i bili su privremeno prekinuti od 31. jula do 21. oktobra iste godine. Razlog prekida radova bio je zahtjev Izvođača radova za korekciju ugovorene cijene, zbog znatnog rasta cijena građevinskog materijala i usluga. Agencija je nakon angažovanja sudskih vještaka i njihovog nalaza o stvarnom rastu cijena građevinskog materijala i usluga, donijela odluku da se zahtjev Izvođača prihvati i da se ugovorena vrijednost radova poveća u prosjeku za 37,5%. Do kraja 2008. godine završeni su svi radovi na izgradnji pratećih sadržaja objekta i na samom tornju do ukupne visine od 11,50 metara. Toranj je jedinstven objekat, u arhitektonskom i konstruktivnom smislu. Njegova neuobičajena geometrija konstruktivnih elemenata i složena konstrukcija zahtijevaju od Izvođača posebnu tehnologiju izvođenja pojedinih radova, kakva se po prvi put primjenjuje u Crnoj Gori. Takođe, najveći dio radova na objektu su spoljašnji radovi koji isključivo zavise od vremenskih prilika, što je, imajući u vidu i pomenuti prekid radova, značajno uticalo da se ne ispoštuje ugovoreni završetak radova u ovoj godini.

Regionalni kontrolno-mjerni centar na Crnom Rtu u Baru (RKMC)

Regionalni kontrolno mjerni centar čine objekat površine 110,62 m² i čelični antenski stub visine 30m.

Nakon dobijanja građevinske dozvole od nadležnog ministarstva početkom 2008. godine i rješavanja pitanja izmještanja telekomunikacionih kablova sa Vojskom Crne Gore, koji su prolazili kroz temelje budućeg objekta, izgradnja ovog centra počela je u maju 2008. godine. Svi ugovoreni radovi su završeni u novembru iste godine. Prije konačnog završetka radova, u trenutku kada je to priroda preostalih radova dozvoljavala, instalirana je planirana telekomunikaciona oprema i uređaji u samom objektu i na antenskom stubu.

U decembru 2008. godine, Agencija je uradila projektni zadatak za uređenje okolnog terena, kojim se namjeravaju izgrađeni objekti centra, sa stanovišta arhitekture, uklopiti u prirodni ambijent okoline.

Daljinski upravljana kontrolno-mjerna stanica na Vijencu u Pljevljima (DUKMS)

Nakon dobijanja svih neophodnih urbanističko tehničkih uslova i saglasnosti od nadležnih organa institucija, kao i izrade Glavnog projekta daljinski upravljane kontrolno-mjerne stanice (1. avgust 2008. godine), Agencija je sprovela odgovarajući postupak i izvršila izbor izvođača radova.

Radovi na izgradnji DUKMS su počeli u oktobru 2008. godine, a završeni u decembru 2008. godine. Daljinski upravljaju kontrolno-mjernu stanicu čine objekat kontejnerskog tipa površine 6,72m² i tipski čelični antenski stub, visine 10m.

Krajem 2008. godine, Agencija je pokrenula postupak rješavanja napajanja objekta električnom energijom. U tom cilju postignut je dogovor sa Elektroprivredom Crne Gore da se posebnim ugovorom regulišu bliži uslovi za rješavanje ovog pitanja.

5.6.2. Aktivnosti za trajnom rješavanju poslovnog prostora Agencije

Vlada Crne Gore je 7. decembra 2006. godine, donijela zaključak da se sadašnje poslovne prostorije Agencije ustupe Agenciji za nacionalnu bezbjednost, kako bi ova agencija „dobila jedinstvenu cjelinu i adekvatan smještaj, u skladu sa međunarodnim standardima“. Vlada je istovremeno zaključila da se

preduzmu aktivnosti na iznalaženju rješenja za kupovinu novog poslovnog prostora Agencije. U skladu sa ovim, Agencija je 9. maja 2007. godine, raspisala tender za kupovinu odgovarajućeg poslovnog prostora za svoje potrebe. Nakon završenog postupka javne nabavke i odabira najpovoljnije ponude, Agencija je postala vlasnik poslovnog prostora površine 1400m², u izgradnji, u objektu „DUP Univerziteti centar“ u Bulevaru Džordža Vašingtona u Podgorici.

Kako je poslovni prostor bio urađen samo do nivoa grubih građevinskih radova, Agencija je 18. januara 2008. godine, raspisala tender za izradu glavnog projekta enterijera. Raspisivanju tendera prethodila je izrada idejnog rješenja i projektnog zadatka za enterijer. Izrada svih djelova Glavnog projekta kao i dobijanje urbanističko tehničkih uslova od nadležnih organa institucija, neophodnih za njegovu izradu, završeni su u avgustu 2008. godine. Od početka rada na Glavnom projektu enterijera, Agencija je morala rješavati i neka od pitanja koja su se ticala i ostalih etažnih vlasnika u navedenom objektu, bez čijeg rješavanja određeni djelovi Glavnog projekta nijesu mogli biti završeni u dogovoreno vrijeme. U međuvremenu, Agencija je pokrenula postupak upisa ove nepokretnosti u Katastar. Ovaj postupak je trajao sve do kraja oktobra 2008. godine. Po završetku Glavnog projekta obrazovana je Komisija za reviziju Glavnog projekta, koja je svoje izvještaje o reviziji konačno predala Agenciji 24. oktobra 2008. godine.

Polovinom decembra 2008. godine, kada su se stekli zakonski i drugi uslovi, Agencija je pristupila pripremi teksta tenderske dokumentacije za raspisivanje javnog poziva za izbor izvođača radova na izgradnji enterijera, u skladu sa Glavnim projektom.

Planirano je da se u toku 2009. godine završe svi radovi na izradi enterijera nakon čega će se Agencija preseliti u nove poslovne prostorije.

5.7. Međunarodne aktivnosti

Tokom 2008. godine Agencija je nastavila kontinuiranu saradnju sa međunarodnim organizacijama, ekspertskim i konsultantskim kućama. Kroz razne vidove obuke, *workshop*-ove, konferencije, Agencija je pratila i učestvovala u radu Međunarodne unije za telekomunikacije - ITU, Akademije za telekomunikacije - INA SETA, Svjetskim poštanskim savezom - UPU, *Cullen International*-om, i drugim međunarodnim organizacijama.

Kao najznačajnije međunarodne aktivnosti istakli bi sljedeće:

- **Organizacija međunarodne konferencije „Regulacija i liberalizovano tržište“.**

Već šestu godinu za redom Agencija u sklopu INFOFEST-a organizuje međunarodnu konferenciju sa pažljivo odabranom tematikom od značaja za dalji razvoj telekomunikacija u regionu Jugoistočne Evrope. Ovogodišnja Konferencija, organizovana pod radnim nazivom „Regulacija i liberalizovano tržište“, održana je u Budvi u hotelu Mogren 29. i 30. septembra.

Na Konferenciji su učestvovali predstavnici regulatornih agencija, ministarstava, operatora i stručnih institucija iz zemalja Regiona pa i zemalja Evropske unije. Konferenciju je otvorio gospodin Hamadoun Touré, generalni sekretar Međunarodne unije za telekomunikacije - ITU, koji je tom prilikom održao uvodno predavanje vezano za novo pokrenutu akciju ITU-a vezanu za bezbjednosti Cyber prostora. Osim gospodina Touré-a, Konferenciji je prisustvovao i visoki predstavnik UNESCO-a, gospodin Abdul Waheed Khan, pomoćnik generalnog direktora UNESCO-a za komunikacije i informacije. Inače na konferenciji je učestvovalo oko 80 registrovanih učesnika. Program je bio organizovan kroz tri programske sesije na kojima je održano ukupno 19 prezentacija.

- Pod okriljem petnaestog Festivala informatičkih dostignuća – INFOFEST 2008, a u sklopu Međunarodne konferencije "Regulacija i liberalizovano tržište", održan je prvi *work-shop* u suorganizaciji Agencije i Akademije za telekomunikacije – INA SETA iz Soluna u okviru realizacije programa kog finansira HELLENIC AID (Ministarstvo spoljnjih poslova Grčke), a čiji je cilj pružanje podrške nacionalnim regulatornim tijelima Zapadnog Balkana u razvoju sektora e-komunikacija.
- U prvoj polovini 2008. godine, u Agenciji je nastavljen program pružanja ekspertske pomoći koji je obezbijeđen od strane Evropske banke za obnovu i razvoj, a koji je startovao krajem 2007. godine. Konsultanti *Great Vilage Incorporation* pružili su Agenciji, kroz razne diskusije, razmjenu ideja i vizija i timski rad, stručnu pomoć u donošenju akata bitnih za pitanja interkonekcije i tarifiranja, kao i razvijanju troškovnog modela. Projekat je uspješno završen, a očekuje se nastavak saradnje po drugim pitanjima od značaja za Agenciju.
- Agencija je nastavila uspješnu saradnju sa institutom *Cullen International* iz Brisela na realizaciji trogodišnjeg projekta pokrenutog i finansiranog od strane Evropske Komisije koji ima za cilj nadgledanje razvoja tržišta elektronskih komunikacija u zemljama iz Regiona. Prateći dinamiku razvoja, i sve promjene na tržištu elektronskih komunikacija, aktivno učestvujući na Forumima Cullen Internationala, obezbjeđujući sve potrebne informacije i podatke, Agencija je dala svoj doprinos u sačinjavanju Status izvještaja o stanju na tržištu elektronskih komunikacija u zemljama Jugoistočne Evrope.
- Predstavnici Agencije su u sklopu državne delegacije učestvovali u radu 24. Kongresa Svjetskog Poštanskog Saveza (UPU). Crna Gora se, posle dužeg vremenskog perioda na Kongresu pojavila kao samostalna država i nova članica UPU-a, što je inače i međunarodna obaveza naše države, koja proizilazi iz Ustava i drugih obavezujućih akata UPU-a. Prisustvo delegacije Crne Gore na ovom skupu je bilo od izuzetnog značaja, kako zbog ponovnog pojavljivanje naše zemlje kao članice UPU-a, tako i zbog stvaranja preduslova za započinjanje procesa ratifikacije svih Akata Svjetskog Poštanskog Saveza u crnogorskom Parlamentu.

Povodom održavanja kongresa Svjetskog poštanskog saveza, generalni sekretar Međunarodne unije za telekomunikacije (ITU) primio je delegaciju Agencije i dogovoreni su konkretni oblici saradnje koji se sastoje u sljedećem:

- da se u okviru Međunarodne unije za telekomunikacije izvrši edukacija kadrova Agencije koja bi se sastojala u detaljnom upoznavanju sa organizacijom i regulativom Međunarodne unije, kako bi Agencija mogla da koristi benefite koji proizilaze iz toga;
- da generalni sekretar prisustvuje otvaranju međunarodne konferencije u organizaciji Agencije koja se održala u septembru 2008. godine i da istu otvori;

- da Međunarodna unija za telekomunikacije prilikom rješavanja nekih sopstvenih kadrovskih pitanja obavezno dostavlja potrebe za tim Agenciji radi eventualnog učešća kadrova iz Crne Gore.
- Tokom 2008. godine stručne službe Agencije su pratile rad Udružene Radne grupe (Joint Task Group-JTG) 5-6 koja se bavi pitanjem zajedničkog korišćenja opsega 790-862 MHz od strane mobilne službe i ostalih službi kojima je ovaj opseg na posljednjoj Svjetskoj konferenciji o radiokomunikacijama WRC-07 dodijeljen na primarnoj osnovi. Ova problematika je jako važna sa aspekta regulative u Crnoj Gori, imajući u vidu činjenicu da ovaj opseg kod nas već koristi radio-difuzna služba, a sada postoji mogućnost da na principu zajedničkog korišćenja bude u upotrebi i od strane mobilne službe.
- Kada su u pitanju međunarodne aktivnosti Agencije na polju monitoringa RF spektra, treba istaći da su se predstavnici Agencije uključili u rad CEPT/ECC Radne grupe FM PT22 još krajem 2005. godine. Inače, ova radna grupa se bavi svim stručnim temama iz oblasti monitoringa RF spektra. Tokom 2008. godine održana su dva sastanka radne grupe, i to 29. sastanak koji je održan u Lisabonu od 01. do 04. aprila 2008. godine u organizaciji regulatorne agencije Portugala – Autoridade Nacional de Comunicações (ANACOM), i 30. sastanak koji je održan u Budvi od 21. do 24. oktobra u organizaciji Agencije za telekomunikacije i poštansku djelatnost. Na sastanku održanom u Budvi prisustvovalo je 53 učesnika iz 22 evropske države i 3 međunarodne organizacije. Tokom održavanja sastanka u Budvi u sklopu radnog dijela upriličena je i stručna ekskurzija za sve učesnike. Tokom stručne ekskurzije, učesnicima je prezentovana Mobilna kontrolno-mjerna stanica i Regionalni kontrolno-mjerni centar.

6. REGULACIJA POŠTANSKE DJELATNOSTI

S obzirom da poštanske usluge za državu predstavljaju usluge od opšteg ekonomskog interesa, ona ih je za građane osigurala zakonskim propisivanjem obaveze obavljanja određenih poštanskih usluga jednom poštanskom operatoru. Tradicionalni davalac poštanskih usluga u Crnoj Gori je Pošta Crne Gore. Zakonom o poštanskim uslugama („Službeni list RCG“, br.46/05) stvoreni su preduslovi za nastanak konkurentskog ambijenta, u kome se Pošta Crne Gore, kao univerzalni poštanski operator, a i svi ostali pružaoci poštanskih usluga, povećanim kvalitetom i odgovarajućom politikom cijena, bore za svoje mjesto na tržištu.

Djelimično otvaranje tržišta poštanskih usluga omogućava ravnopravno učestvovanje svih operatora na dijelu koji je otvoren za tržište. Međutim, izvjesno je da će potpuna liberalizacija tržišta poštanskih usluga biti sprovedena do 2013. godine, pa je stoga naročito važna priprema nacionalnih poštanskih operatora, kao i regulatora za potpunu liberalizaciju, odnosno otvaranje tržišta i tržišnu utakmicu u području pružanja poštanskih usluga.

Potpuna liberalizacija i slobodno tržišno takmičenje ne podrazumijeva istovremeno i izostanak bilo kakvih pravila ponašanja za učesnike na tržištu te je, u tom smislu, veoma važna uloga regulatornog tijela, koje pazi da postupanje svih učesnika na tržištu bude u skladu s propisima koji uređuju ovo područje.

Na tržištu poštanskih usluga u 2008. godini prisutni su bili sljedeći operatori:

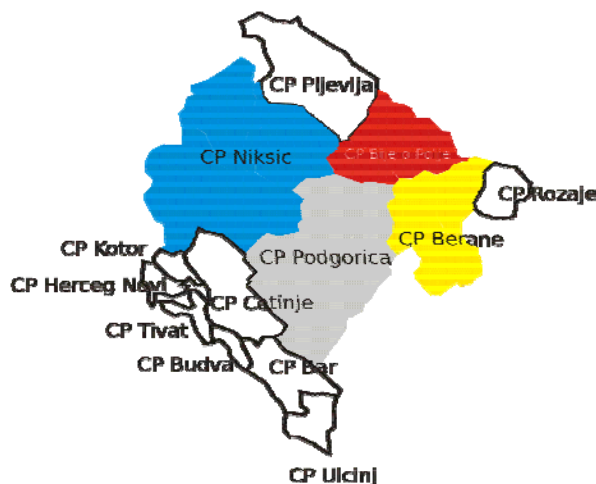
- Pošta Crne Gore d.o.o. Podgorica;
- Društvo "Kingscliffe Distribution Montenegro" d.o.o. Podgorica (DHL);
- Preduzeće "City Express" - Filijala Podgorica;
- Preduzeće "Kara Commerce" d.o.o. Podgorica;
- Preduzeće "Rhea Express" d.o.o. Podgorica (Fedex).

6.1. Regulacija tržišta poštanskih usluga

6.1.1. Pošta Crne Gore

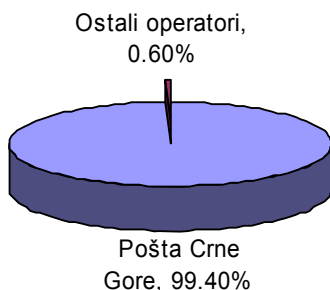
Univerzalni poštanski operator obavezan je da za korisnike poštanskih usluga obezbijedi jedan prijem i jedno uručenje poštanskih pošiljaka svakog radnog dana. U cilju postizanja adekvatnog kvaliteta univerzalne poštanske usluge, potrebno je obezbijediti pokrivenost područja sa jedinicama poštanske mreže (JPM).

Pošta Crne Gore, kao univerzalni poštanski operator, svoju djelatnost ostvaruje na cijeloj teritoriji Crne Gore putem regionalnih centara pošta u okviru kojih funkcionuju 135 JPM, i to 128 stalnih i 7 sezonskih.

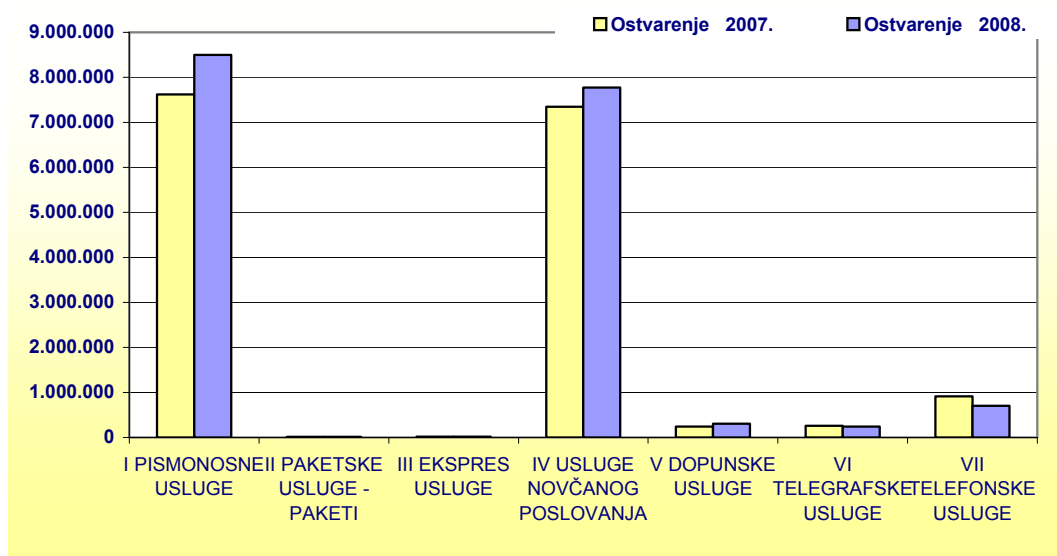

Pošta Crne Gore kao univerzalni poštanski operator i dalje zauzima značajan dio tržišta i ima dominantnu ulogu na tržištu poštanskih usluga. Ovo je pogotovo izraženo kada je riječ o pismonosnim pošiljkama do 2 kg, što nije iznenađujuće s obzirom da je najveći dio usluga, u skladu sa Zakonom o poštanskim uslugama, rezervisan za univerzalnog poštanskog operatora.

Učešće poštanskih operatora na ukupnom tržištu poštanskih usluga

Grafički prikaz ostvarenog fizičkog obima usluga Pošte Crne Gore za 2008. u odnosu na 2007. godinu

- Ostvareni fizički obim pismonosnih usluga za 2008. godinu veći je za 11,5% u odnosu na prošlu godinu. Na rast obima pismonosnih usluga najviše je uticao porast broja pisama i dopisnica (8,1 % u odnosu na prethodnu godinu), tiskovina (28,4 % u odnosu na prethodnu godinu) i preporučeni pošiljki (21 % u odnosu na prethodnu godinu).
- U segmentu usluga novčanog poslovanja ostvareni obim je za 5,8% veći od fizičkog obima ovih usluga ostvarenih 2007. godine. Na rast ove vrste usluga, uticao je porast obima naplaćenih računa (za 8% veći u odnosu na 2007. godinu) i porast broja uplata na žiro račun (20,6% veći u odnosu na 2007. godinu).
- Fizički obim ekspres usluga veći je u odnosu na 2007. godinu za 26,8%, a i kod paketskih usluga prisutan je trend rasta (veći za 11,8%).
- Ostvareni obim telegrafskih usluga u 2008. godini manji je za 7,7% u odnosu na 2007. godinu, dok je ostvareni obim telefonskih usluga manji za 22,8%.

Pošta Crne Gore u poređenju sa evropskim javnim operatorima

	Područje u km ²	Broj stanovnika (u mil.)	Ukupan broj zaposlenih	Ukupan broj JPM	Broj poštanskih kovčežića	Broj poštanskih fahova	Prosječno područje pokrivenosti JPM (km ²)	Prosječan broj stanovnika po JPM
Belgija	30.528	10,42	36.154	1.409			21,67	7394,64
Češka	78.866	10.22	39.299	3.416	24.107	40.786	23.09	2.991,69
Francuska	551.000	60,50	278.286	17.008	145.000	230.000	32,43	3.556,89
Grčka	131.957	11,12	11.471	2.093	11.639	158.500	63,05	5.312,90
Hrvatska	56.538	4,55	11.878	1.159	5.286	21.102	48,78	3926,95
Malta	316	0,40	647	51	472	1.890	6,20	7.875,10
Njemačka	357.022	82,69	502.545	12.671	108.000	940.000	28,18	6525,86
Slovačka	49.033	5,40	17.053	1.586	7.096	22.959	30,92	3.405,36
Slovenija	20.256	1,97	6.517	558	3.068	16.503	36,30	3.524,76
Srbija	88.361	7,62	15.249	1.512			58,44	5.042
Švedska	449.964	9.04	38.315	1.980			227,26	4.566,29
Crna Gora	13.812	0,65	909	135	224	3.746	102	4.814,8

U tabeli su prikazani podaci o osnovnim pokazateljima razvijenosti poštanske mreže. Podaci su zasnovani na statističkim izvještajima Svjetske poštanske unije.

Informacioni sistem

Pošta Crne Gore raspolaže sa informacionim sistemom koji daje potpunu podršku u tehnološko-poslovnom funkcionisanju poštanskog sistema. O tome najbolje govori činjenica da Pošta ima mrežu sa preko 500 radnih stanica, što je čini jednom od najrazuđenijih i najsloženijih računarsko-komunikacionih mreža u Crnoj Gori.

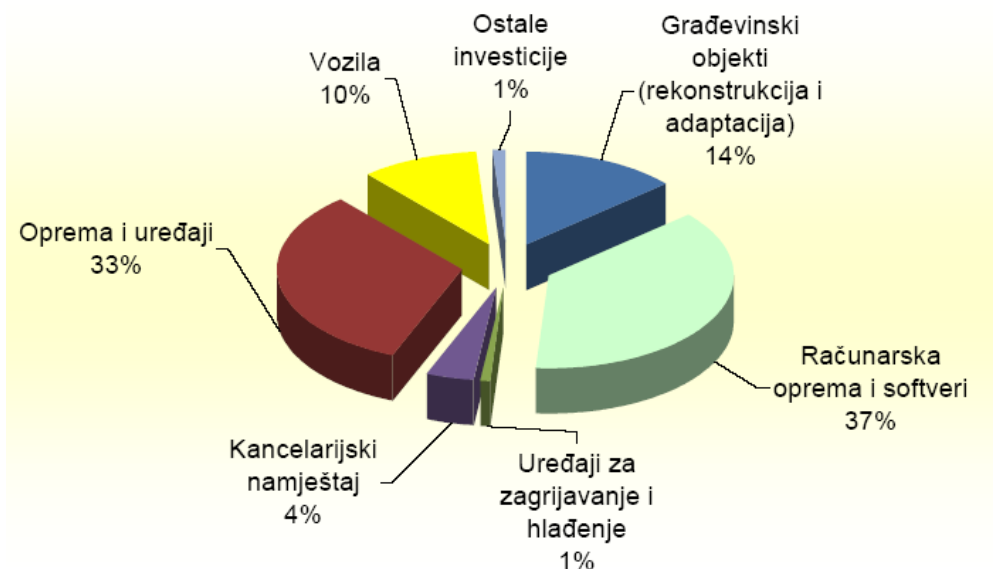
U toku 2008. godine u ovoj oblasti realizovani su sljedeći projekti:

- nova mreža za prenos podataka na 2G/3G tehnologiji, što je Poštu CG uvrstilo u red modernih, fleksibilnih i ekonomičnih sistema. Treba naglasiti činjenicu da je Pošta CG rukovodeći se potrebama i tehničkim zahtjevima postavila prvu ovakvu mrežu u regionu. Sa novom mrežom (tehnologijom) postigla su se tri efekta: kvalitet servisa, smanjenje troškova poslovanja i potpuna fleksibilnost lokacije pošte.
- dalje aktivnosti su išle u pravcu realizacije niza ugovora:
 - tehničko i funkcionalno održavanje aplikacije "Šalter 2005",
 - zamjena 50 dotrajalih servera,
 - realizacija sopstvenog mail-server (MSEExchange),
 - početak realizacije IPS sistema (testna verzija - Izmjenična pošta),
 - revitalizacija i servisiranje preko 70% UPS-ova,
 - puštanja u rad 16 VoIP javnih govornica (Igalo, Budva, Radovići),
 - produženje niza licenci (TrendMicro, eSafe i dr.),
 - pilot projekat InfoKiosk i dr.
 - početak realizacija Projekta T&T,
 - izmijenjena je šalterska aplikacija u dijelu:
 - plaćanja RTV pretplate,
 - plaćanje računa PTT inženjeringa,
 - i druge manje izmjene.

Investicije

Za finansiranje investicija u 2008. godini, Pošta Crne Gore je izdvojila novčana sredstva u iznosu od 743.152€, što je za 58,6% manje od plana. Planirana investiciona ulaganja za 2008. godinu iznosila su 1.794.500€. Investiciona ulaganja u 2008. godini bilježe rast od 166% u odnosu na prethodnu 2007. godinu, kada je njihova vrijednost iznosila 279.405€.

Kao što se vidi na sljedećem grafiku, dominiraju ulaganja u nabavku računarske opreme i softvera, kao i druge opreme i uređaja (mašine, centrale, alarmi i dr.). Od ukupno uložених sredstava 70% je utrošeno za te namjene, dok je za rekonstrukciju i adaptaciju građevinskih objekata utrošeno 13,6%.

Sistem kvaliteta

Sektor za kvalitet i unutrašnju kontrolu je u toku 2008. godine nastavio sa aktivnostima na unaprijeđenju kvaliteta rada u Pošti. U periodu od 14. 01. do 05. 12. 2008. godine, sprovedena je kontrola primjene servisa 19895 - Briga o korisniku, gdje je najviše žalbi bilo na dostavu poštanskih pošiljaka, i na dugo čekanje u redu. Pored žalbi korisnika, bilo je i pohvala na račun određenog broja pošta i šalterskih radnika.

Mjerenje brzine prenosa poštanskih pošiljaka shodno zakonskoj obavezi Pošte Crne Gore (član 56. i 57. Pravilnika o opštim uslovima za obavljanje poštanskih usluga – „Službeni list RCG“ 29/06 i član 83. Pravilnika o posebnim uslovima za obavljanje poštanskih usluga „Službeni list RCG“ 79/06) pokazalo da je 95,10% poštanskih pošiljaka uručeno u roku od tri dana. Realizovana kontrola „Tajanstvena stranka 2008“ je bila nezavisna i neutralna.

Filatelija

Filatelija podrazumijeva sakupljanje, čuvanje, izlaganje i proučavanje poštanskih maraka, a ima i vrlo značajan trgovački element. Filatelija je veoma rasprostranjena djelatnost i danas u svijetu ima na desetine miliona filatelista. Sakupljanje maraka (filatelija) je zabava, ali zabava koja ima privredni i kulturni značaj. Naime, sakupljanje maraka pruža priliku za sticanje mnogih informacija o geografiji, istoriji, privredi, kulturi zemalja, a važno je naglasiti da razvija mnogo pozitivnih navika, kao što su preciznost, sistematičnost, estetski ukus. Zbog ovoga, u mnogim zemljama filatelija je dodatni nastavni predmet u školama. Uporedo sa tokovima u svijetu, u 19. vijeku i u Crnoj Gori jedan broj ljudi počeo je sakupljanje poštanskih maraka.

Tako su filatelističke zbirke crnogorskih filatelista bile izložene na svjetskim filatelističkim izložbama 1893. i 1897. u Milanu i Beču. Do danas je u svijetu izdato preko 500 000 izdanja poštanskih maraka.

Pošta Crne Gore je 15. decembra 2005. godine, prvi put nakon 1913. godine sama izdala i pustila u svoj saobraćaj poštansku marku. U toku 2008. godine izdato je 13 prigodnih izdanja.

Izdanja za 2008. godinu

Filatelija

**20.02.2008. godine prigodno izdanje
"FLORA 2008"**

**26.03.2008. godine prigodno izdanje
"SPORT - Olimpijada Peking"**

**08.04.2008. godine prigodno izdanje
"EVROPA - Pismo"**

**24.04.2008. godine prigodno izdanje
"175 god. rođenja Marka Miljanova"**

**29.04.2008. godine prigodno izdanje
"150 god. bitke na Grahovcu"**

**21.05.2008. godine prigodno izdanje
"Turizam 2008"**

18.06.2008. godine
prigodno izdanje
"SPORT
Šahovska olimpijada
DREZDEN 2008."

16.07.2008. godine
prigodno izdanje
"JEDRENJACI
75 godina jedrenjaka
JADRAN"

17.09.2008. godine
prigodno izdanje
"UMJETNOST 2008"

02.10.2008. godine
prigodno izdanje
"DAN MARKE 2008"

21.10.2008. godine
prigodno izdanje

"175 godina od rođenja Alfreda Nobela"

31.10.2008. godine
prigodno izdanje

"100 godina prve crnogorske željeznice"

20.11.2008. godine
prigodno izdanje
"RADOST EVROPE 2008"

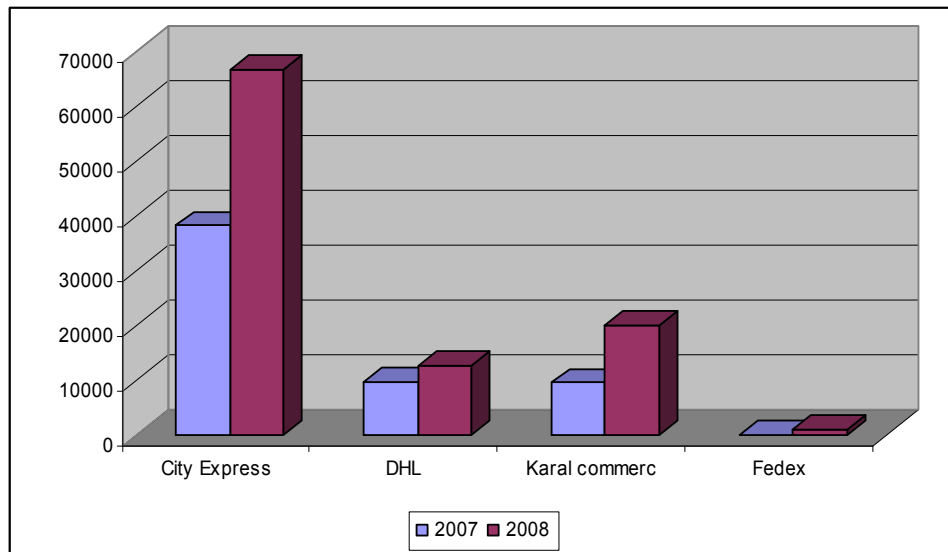
6.1.2. Ostali poštanski operatori

Učešće ostalih operatora na tržištu poštanskih usluga

Osim Pošte Crne Gore, na tržištu poštanskih usluga su prisutni i sljedeći operatori:

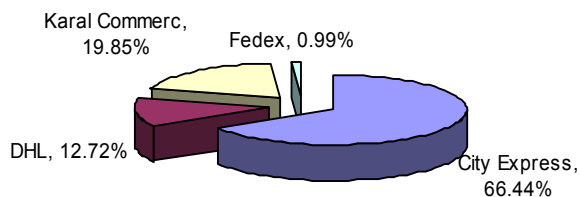
- Društvo "Kingscliffe Distribution Montenegro" d.o.o. Podgorica - (DHL);
- "City Express" – Filijala Podgorica d.o.o.;
- "Karal Commerce" d.o.o. Podgorica;
- "Rhea Express" d.o.o. Podgorica - (Fedex).

Ostvareni fizički obim poštanskih usluga ostalih operatora za 2008. godinu u odnosu na 2007. godinu

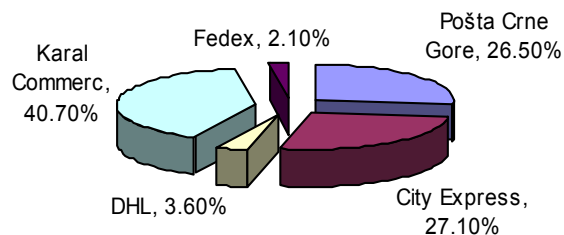
Ostvareni fizički obim poštanskih usluga kod ostalih poštanskih operatora 2008. godine je veći za 74.5% u odnosu na 2007. godinu. Najveći rast u odnosu na prethodnu godinu ostvario je Karal Commerc 109%, City Express 74%, DHL 30,6%, dok je Fedex na tržištu poštanskih usluga prisutan tek od marta 2008. godine.

Učešće ostalih operatora na tržištu poštanskih usluga, bez Pošte Crne Gore

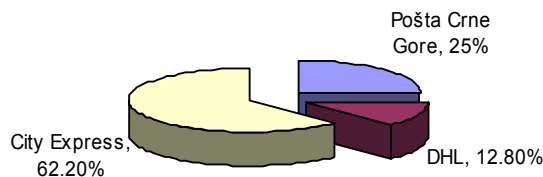
Kod ostalih operatora, izuzimajući Poštu Crne Gore, vodeće mjesto zauzima City Express sa 66.44% od čega su 80% pismonosne a 20% paketske pošiljke, zatim DHL 12.72% gdje je učešće pismonosnih pošiljki 86.5% a paketa 13.5%. Karal Commerc je na tržištu ostalih poštanskih operatora, prisutan sa 19.85% a Fedex sa 0.99%, od čega su sve paketske pošiljke.

Učešće ostalih operatora i Pošte Crne Gore na tržištu paketskih usluga

Ostali operatori poštanskih usluga, izuzimajući Poštu Crne Gore, imaju znatno veći udio na tržištu paketskih usluga u odnosu na Poštu Crne Gore. Vodeće mjesto na tržištu paketskih usluga zauzima Karal Commerc sa 40.70%, City Express 27.10%, DHL 3.60% i Fedex 2.10%, dok Pošta Crne Gore učestvuje sa 26.5%.

Učešće ostalih operatora i Pošte Crne Gore na tržištu ekspres usluga

Takođe i u pružanju ekspres usluga dominiraju ostali operatori u odnosu na Poštu Crne Gore i to: City Express koji je prisutan sa 62.20%, Pošta Crne Gore sa 25% i DHL sa 12.80%.

Pomenuti manji operatori zauzimaju sve značajnije mjesto na tržištu poštanskih usluga, što je posljedica sve jače konkurencije i raznovrsnijih zahtjeva korisnika. Ovi operatori, kao što se vidi iz navedenih grafičkih prikaza, se u najvećem obimu bave prenosom ekspres pošiljki kao i paketskim pošiljkama, a manjim dijelom ostalim poštanskim uslugama.

6.2. Strategije razvoja poštanske djelatnosti u Crnoj Gori za period 2008-2018. godine

Predstavnici Agencije su učestvovali u izradi Strategije razvoja poštanske djelatnosti u Crnoj Gori za period 2008-2018. godine, koju je Vlada Crne Gore usvojila na sjednici održanoj dana 11. 12. 2008. godine. Tom prilikom je posebno istaknuto da donošenjem ovog strateškog dokumenta „*Vlada usklađuje svoje ciljeve i politiku zaštite slobode tržišnog nastupa, interesa privrede, građana i korisnika poštanskih usluga*“, kao i da „*Strategija daje smjernice za obezbjeđenje univerzalnih poštanskih usluga i za razvoj novih poštanskih usluga, u skladu sa preporukama EU*“.

U Strategiji su definisani uloga i položaj Pošte u privrednom i društvenom razvoju Crne Gore, analizirane tendencije razvoja kao i osnove za donošenje Strategije razvoja poštanske djelatnosti u Crnoj Gori. Izvršena je procjena rasta (tražnje) poštanskih usluga u narednom periodu, definisani su strateški ciljevi, a zatim, u osnovnim crtama, opisane sledeće strategije:

- Strategija restrukturiranja i privatizacije Univerzalnog poštanskog operatora (UPO);
- Strategija liberalizacije poštanskih usluga i prilagođavanje poštanske djelatnosti za integraciju u EU, uz povećan uticaj regulatornog organa;
- Strategija razvoja novih usluga;
- Strategija finansiranja univerzalne poštanske usluge;
- Strategija pristupa mreži UPO (konekcija).

Sastavni dio ovog dokumenta je i Akcioni plan za sprovođenje Strategija, koji za sve navedene strategije definiše aktivnosti, nosioce posla i rokove.

6.3. Međunarodna saradnja

U toku 2008. godine ova Agencija je saradivala i razmjenjivala informacije sa najznačajnijim međunarodnim organizacijama u okviru poštanske djelatnosti i to sa: Svjetskim poštanskim savezom (UPU), Evropskom konferencijom za poštansku djelatnost i telekomunikacije (CEPT) i Evropskim komitetom za poštansku regulaciju (CERP).

Delegacija Crne Gore je prisustvovala **24. Kongresu Svjetskog Poštanskog Saveza (UPU)**, koji je održan od 23. jula do 12. avgusta 2008. godine, u Ženevi, Švajcarska. Na njemu su tretirana pitanja od strateškog interesa za Savez, prije svega, izmjena regulative u cilju poboljšanja međunarodnog poštanskog servisa, izbor i reizbor članova dva važna savjeta, kao i izbor Generalnog direktora i Zamjenika Generalnog direktora Međunarodnog Biroa UPU-a.

Crna Gora se, posle dužeg vremenskog perioda na Kongresu pojavila kao samostalna država i nova članica UPU-a.

Učešće na Kongresu predstavljalo je međunarodnu obavezu naše države, koja proizilazi iz Ustava i drugih obavezujućih akata UPU-a. Prisustvo delegacije Crne Gore na ovom skupu je bilo od izuzetnog značaja, kako zbog ponovnog pojavljivanje naše zemlje kao članice UPU-a, tako i zbog stvaranja preduslova za započinjanje procesa ratifikacije svih Akata Svjetskog Poštanskog Saveza u crnogorskom Parlamentu.

Delegaciju Crne Gore činili su predstavnici nadležnih organa državne uprave – Ministarstva inostranih poslova, Ministarstva saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija, Agencije za telekomunikacije i poštansku djelatnost i Pošte Crne Gore.

Kongres je razmotrio preko 300 predloga i rezolucija, koji su se odnosili na strukturu i organizaciju Svjetskog Poštanskog Saveza, njegovu misiju i izvore finansiranja, kao i na međunarodnu razmjenu pisama i paketa, te obavljanje novčanih transfera između poštanskih operatora širom svijeta. Donijeta je odluka da se utvrdi minimum bjezbedonosnih standarda i procedura i upućen je poziv svim poštanskim administracijama da još bliže saraduju sa carinskim upravama, kako bi se poboljšali rezultati u otkrivanju krijumčarenih i piratskih proizvoda, a koji se šalju putem pošte. Jedna od najvažnijih odluka Kongresa jeste i usvajanje nove Svjetske poštanske strategije, čiji je cilj modernizacija globalnog poštanskog servisa na svim nivoima i to u smislu institucionalnih reformi, poboljšanja u kvalitetu usluga, poboljšanja u oblasti poštanske bezbjednosti, i obavljanja univerzalnog poštanskog servisa. Novom strategijom se podstiče još veća obaviještenost o uticaju poštanskih usluga na okolinu i klimatske promjene.

Na Kongresu je usvojen novi Pravilnik aranžmana o poštanskim novčanim uslugama, koji će poštanskim operatorima omogućiti brže, sigurnije i pristupačnije usluge elektronskih novčanih transfera, a posebno u onim područjima koje nemaju banke i koja nijesu povezana u mrežu novčanih transfera.

Uvažavajući potrebe zemalja u razvoju za više finansijske i tehničke pomoći u njihovim naporima da poboljšaju svoje poštanske mreže, delegati Kongresa su odlučili da produže postojanje UPU Fonda za poboljšanje kvaliteta usluga do 2016. godine. Od svog nastanka, 2001. godine, ovaj Fond predstavlja jedinstveni izvor za finansiranje projekata kojima se unapređuje univerzalni poštanski servis u zemljama u razvoju i nerazvijenim zemljama. Sredstvima iz pomenutog Fonda do sada je finansirano više od 400 projekata u ukupnoj vrijednosti od 60.000.000,00 USD.

Učešće delegacije Crne Gore, kao nove članice UPU, bilo je od izuzetnog značaja, iz više razloga:

- Naši predstavnici su bili u prilici da učestvuju u razmatranju mnogih značajnih pitanja iz oblasti međunarodnog poštanskog saobraćaja, kao i u donošenju odluka od strateškog značaja za poštanske uprave zemalja članica UPU;
- Gospodin Milan Begović, zamjenik šefa misije i vođa crnogorske delegacije na 24. Kongresu UPU-a je, u ime Crne Gore, kao zemlje članice Svjetskog Poštanskog Saveza, potpisao Finalna dokumenta. Time su stvoreni preduslovi za započinjanje procedure ratifikacije svih akata Svjetskog Poštanskog Saveza u crnogorskom Parlamentu. Ratifikacija mora biti završena u vremenskom periodu od četiri godine tj. do početka sledećeg Kongresa Svjetskog Poštanskog Saveza.

Osim učešća na Kongresu Svjetskog Poštanskog Saveza predstavnici Agencije su učestvovali i na **Radionici „Implementacija internog sistema za mjerenje kvaliteta pružanja poštanskih usluga, u skladu sa CEN Standardom 13850“**, koja je održana u Beogradu 11. 12. 2008. godine, a čiji su domaćini bili PostEurop i PTT Srbije. Ova radionica je osmišljena za sve članove PostEurop, koji su u procesu planiranja ili primjene internog sistema mjerenja kvaliteta prema CEN standardima EN 13850. Predstavnici Agencije su aktivno učestvovali u radu radionice, naročito u dijelu koji se odnosio na definisanje uloge i zadataka regulatornih tijela u procesu formiranja i sprovođenja internog sistema mjerenja kvaliteta poštanskih usluga, uz obaveznu primjenu standarda CEN 13850.

Utvrđeno je da u procesu unapređenja kvaliteta poštanskih usluga u domaćem saobraćaju regulatorni organ ima veoma važnu ulogu:

- Osigurava uslove za sprovođenje mjerenja kvaliteta pružanja poštanskih usluga;
- Savjetuje operatore da od ugovarača obezbijedi onaj sistem mjerenja kvaliteta pružanja poštanskih usluga, koji je u skladu sa standardom;
- Obezbeđuje reviziju, u cilju provjere ispravnosti urađenog mjerenja kvaliteta pružanja poštanskih usluga;
- Izdaje dozvolu (odobrenje) revizoru da izvrši kontrolu pružanja poštanskih usluga;
- Donosi odluke vezane za određene specifičnosti (npr. da se vrši kontrola samo jedne vrste poštanske usluge, isl.);
- Procjenjuje i određuje učestalost izrade studija mjerenja kvaliteta;
- Dozvoljava izuzeće izrade studija mjerenja kvaliteta pružanja poštanskih usluga, kada usled većih sila nije moguće izvršiti mjerenje;
- Dobija od revizora rezultate mjerenja kvaliteta pružanja poštanskih usluga;
- U saradnji sa operatorom radi smjernice po kojima treba napraviti sistem za mjerenje kvaliteta pružanja poštanskih usluga;

7. FINANSIJSKI IZVJEŠTAJ ZA 2008. GODINU

BILANS USPJEHA ZA 2008. GODINU

	2008.	2007.
	EUR 000	EUR 000
POSLOVNI PRIHODI		
Prihodi od usluga	3.373	26.695
Ostali prihodi	134	48
	3.507	26.743
POSLOVNI RASHODI		
Sredstva prenjeta Državnom budžetu i korisnicima budžeta	(570) ¹	(14.960)
Troškovi nabavke osnovnih sredstava i dati avansi za osnovna sredstava	(1.288)	(4.402)
Troškovi materijala	(39)	(54)
Troškovi goriva i energije	(33)	(30)
Zarade i ostala lična primanja	(1.386)	(1.215)
Troškovi datih kredita	(27)	(146)
Troškovi održavanja	(17)	(26)
Ostali poslovni rashodi	(909)	(776)
	(4.269)	(21.609)
DOBITAK / (GUBITAK) IZ POSLOVANJA	(762)	5.134
<i>Finansijski prihodi</i>	482	632
<i>Finansijski rashodi</i>	-	(4)
NETO FINANSIJSKI PRIHOD / (RASHOD)	482	628
VANREDNE STAVKE		
Vanredni rashodi - kazne	(28)	-
	(28)	-
DOBITAK / (GUBITAK)	(308)	5.762

¹ U bilansu uspjeha prikazan je rezultat poslovanja u 2008. godini u kojem je iskazan gubitak od 308.000,00 Eur-a. Tokom godine, u Agenciji su donošene poslovne odluke, koje su procjenjivale potencijalne događaje koji mogu da utiču da se ostvari pozitivan finansijski rezultat odnosno da prihodima budu pokriveni rashodi. Tek po iskazivanju viška prihoda nad rashodima na dan 31.12.2008. godine, vrši se prenos sredstava Budžetu Crne Gore. Međutim 12.12.2008. godine realizovan je zaključak Vlade CG broj: 06-2996 i uplaćen je iznos od 570.000,00 Eur-a budžetskim korisnicima, što je teretilo troškove Agencije za 2008. godinu i direktno uticalo na iskazivanje gubitka u poslovanju.

BILANS STANJA NA DAN 31. DECEMBRA 2008. GODINE

	2008.	2007.
	EUR 000	EUR 000
AKTIVA		
<i>Stalna sredstva</i>		
Osnovna sredstva	7.876	7.123
Nematerijalna ulaganja	60	5
Avansi za osnovna sredstva	-	21
Dugoročni plasmani	343	381
	8.279	7.530
<i>Obrtna sredstva</i>		
Potraživanja od kupaca	434	387
Kratkoročni finansijski plasmani	6.300	6.300
Potraživanja od Fonda zdravstva	-	7
AVR	18	25
Novčana sredstva	197	465
	6.949	7.184
UKUPNA AKTIVA	15.228	14.714
PASIVA		
<i>Kapital</i>		
Osnovni kapital	8.583	7.775
Dobitak	7.131	7.131
Gubitak	(1.132)	(824)
Ukupni kapital	14.582	14.082
<i>Kratkoročne obaveze</i>		
Obaveze za poreze i doprinose na zarade	7	10
Dobavljači	10	14
Pasivna vremenska razgraničenja	629	608
	646	632
UKUPNA PASIVA	15.228	14.714

IZVJEŠTAJ O PROMJENAMA NA KAPITALU U TOKU 2008. GODINE

	(EUR 000)			
	Osnovni kapital	Dobitak	Gubitak	Ukupno
Stanje na dan 1. januara 2007. godine	3.647	1.369	(824)	4.192
Povećanje:				
Nabavka osnovnih sredstava u 2007. godini	4.402	-	-	4.402
Prenos sa avansa na osnovna sredstva	18	-	-	18
Dobitak 2007. godine	-	5.762	-	5.762
Smanjenje:				
Amortizacija	(292)	-	-	(292)
Stanje na dan 31. decembra 2007. godine	7.775	7.131	(824)	14.082
Povećanje:				
Nabavka osnovnih sredstava i nematerijalnih ulaganja u 2008. godini	1.287	-	-	1.287
Gubitak 2008. godine	-	-	(308)	(308)
Smanjenje:				
Prodaja	(69)	-	-	(69)
Amortizacija	(410)	-	-	(410)
Stanje na dan 31. decembra 2008. godine	8.583	7.131	(1.132)	14.582

IZVJEŠTAJ O NOVČANIM TOKOVIMA

	2008.	2007.
	EUR 000	EUR 000
PRIMICI		
Takse	3.373	26.695
Ostali prihodi	530	677
Transferi	-	-
UKUPNI PRIMICI	3.903	27.372
Bruto zarade i doprinosi na teret poslodavca	(1.183)	(1.024)
Ostala lična primanja	(235)	(213)
Rashodi za materijal i usluge	(927)	(750)
Tekuće održavanje	(17)	(26)
Transferi institucijama i javnom sektoru	(570)	(14.960)
Kamate	-	(4)
Dati krediti radnicima	(27)	(145)
Ostali izdaci	(35)	(89)
UKUPNO IZDACI	(2.994)	(17.211)
NETO NOVČANI TOK	909	10.161
NOVČANI TOK PO OSNOVU INVESTIRANJA		
Kapitalni izdaci	(1.288)	(4.402)
Primici od prodaje nefinansijske imovine	70	-
NETO NOVČANI TOK PO OSNOVU INVESTIRANJA	(1.218)	(4.402)
NOVČANI TOK PO OSNOVU FINANSIRANJA		
Otplata kredita	-	-
Pozajmice i krediti	41	33
NETO NOVČANI TOK PO OSNOVU FINANSIRANJA	41	33
POVEĆANJE / (SMANJENJE) GOTOVINE	(268)	5.792
Gotovina na početku perioda	6.765	973
GOTOVINA NA KRAJU PERIODA	6.497	6.765

Agencija za elektronske komunikacije

i poštansku djelatnost
Podgorica

N/r Dir. Z. Sekulića

Podgorica, 02.11.2009. god.

AGENCIJA ZA ELEKTRONSKE KOMUNIKACIJE I POŠTANSKU DJELATNOST PODGORICA			
2.11.2009.			
Broj	Prilog	Vrijednost	
01	3576/1		

Poštovana gospodo,

U skladu sa Vašim zahtjevom vezanim za dodatno tumačenje pojedinih stavki Izvještaja revizije za 2008. godinu, želim da Vam pružim sledeće pojašnjenje:

Pravilnikom o izmjenama i dopunama Pravilnika o računovodstvu i kontnom planu Budžeta i vanbudžetskih fondova ("Sl. list RCG" br. 19/04 od 23.03.2004. godine), predviđeno je da se finansijski izvještaji sastavljaju po MRSJS na gotovinskoj osnovi izvještavanja o novčanim tokovima.

Takođe je Zakonom i Statutom Agencije predviđeno da višak prihoda nad rashodima – dobitak, pripada Budžetu, dok se nedostajuća sredstva, ukoliko su ostvareni prihodi manji od nastalih rashoda, pokrивaju iz Budžeta Države.

Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost je u 2008. godini ostvarila gubitak u iznosu od 308 hiljada €. Na dan 31.12.2008. godine ukupna akumulirana dobit iz ranijih godina iznosi 7.131 hiljada €, dok nepokriveni gubitak iznosi 1.132 hiljade €. Ukupna novčana sredstva na kraju godine iznose 6.497 hiljada €, od čega oročeni depoziti iznose 6.300 hiljada €, žiro račun 196 hiljada € i blagajna 1 hiljada €.

U 2008. godini Agencija je po Zaključku Vlade Crne Gore br. 03-6457 od 04.12.2008. godine Ministarstvu kulture, sporta i medija, odnosno sportskim klubovima uplatila 570 hiljada €. To je, pored ostalog, rezultiralo da Agencija ostvari gubitak na kraju godine. Zaključkom je trebalo precizirati da će Agencija iz **ostvarene dobiti** izvršiti prenos sredstava za potrebe finansiranja sporta, u kom slučaju bi se ta transakcija knjižila na teret **dobiti**, a ne kao **trošak tekuće godine**. Tada bi finansijski rezultat na kraju 2008. godine bio **dobitak** u iznosu od 262 hiljade € umjesto **gubitka** u iznosu od 308 hiljada €.

Kako Agencija na kraju 2008. godine ima kumulirani dobitak smatramo da nije potrebno vršiti prenos sredstava iz Budžeta Države u korist Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost.

S poštovanjem,

IZVRŠNI DIREKTOR
Dejan Savić, revizor
Dejan Savić

Drustvo za reviziju finansijskih iskaza
EURORev
PODGORICA